

RƏSULULLAH (S.Ə.V)-İN DİLİNDƏN CƏNNƏT

İman gətirib yaxşı işlər görənlər isə cənnət sakinləridir. Onlar orada
əbədi qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 82)

**HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)**

MÜNDƏRİCAT

Oxucuya

Yazıçı və əsərləri haqqında

Giriş

Allahın Cənnət əhli üçün hazırladığı nemətlər

Cənnətdəki zənginlik və bolluq

Cənnətdəki gözəl məkanlar

Cənnətdəki qidalar

Cənnətdəki insan gözəlliyi

Cənnətdəki təbiət gözəlliyi

Cənnətdəki gözəl qoxular

Cənnətdə səs və söhbətlərdəki gözəllik

Cənnətdəki sonsuz həyat və gənclik

Cənnətdə istənilən hər şeyin olması

Cənnət əhlinin Allaha yaxınlığı

Cənnət Allahın ədalətinin bir təcəllisidir

Cənnət əhlinin xüsusiyyətləri

Cənnət sevincini yaşamaq

Zamanın nisbilyi və tale həqiqəti

Maddənin əslinin göstərdiyi böyük həqiqət

Ayələrlə Cənnət

Nəticə

Təkamül yalanı

OXUCUYA

Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısı ilə, Allahın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsüs də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.

Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar "bir nəfəsə oxunan kitablar" ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.

Bununla belə, yalnız Allahın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

Kitabların arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görər, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.

Bu əsərlərdə digər bəzilərdə görülən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980-ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıçının təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklində olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 60 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıçının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (səv) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani-kərimin Allahın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (səv) xatəmül-ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir-bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır. Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıçının bütün işlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azğın təbiiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyuğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitablari oxuyub araşdırən hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqiində olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəcəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülmür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtməyin yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıcının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allahın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

GİRİŞ

İnsan dünya həyatında nəfsindəki pisləklərə qalib gəlib ömrünü Allahın razı olacağı şəkildə keçirməklə məsuldur. Bunun üçünsə ona təxminən 60–70 il kimi çox az bir müddət verilmişdir. Allah, razılığını qazanan qulları üçün dünyadakı bu qısa həyatdan sonra sonsuz və bənzərsiz bir həyat yaratmışdır. Dünya həyatındakı bu ömür göz açıb bağlayana qədər sürətlə tükənib keçir. Bu müddət ərzində səbirli, daim gözəl əxlaqlı və Allahın səmimi bir qulu olan kəslər axirətdə çox böyük bir mükafatla, yəni sonsuz cənnət həyatıyla qarşılaşacaqlar. Şübhəsiz ki, bu Rəbbimizin qullarına olan lütfkarlığının, rəhmətinin və sevgisinin çox əhəmiyyətli bir təcəllisidir.

Allah hər insanı, hər şeyin ən gözəlinə, ən mükəmməlinə zövq alacaq və bunları çox arzulayacaq bir ruh ilə yaratmışdır. Bu səbəblə də insan həyatı dərk etməyə başladığı andan etibarən bu mükəmməliyə nail olmağı daima çox istəyər. Daimi bir gözəllik və nemət axtarar. Ancaq bunu nə qədər çox istəyirsə istəsin və bunun üçün nə qədər çox səy göstərsə göstərsin, dünya həyatında heç vaxt axtardığı mükəmməlliklə qarşılaşa bilməz. Çünki Allah dünya həyatını xüsusi olaraq qüsurlu və əskik şəkildə yaratmışdır.

Əlbəttə ki, Allahın belə yaratmasında bir çox hikmət vardır. Çünki, **"O Allah ki, yaradandır, (ən gözəl bir şəkildə) qüsursuzca var edəndir, 'şəkil və surət' verəndir. Ən gözəl adlar Onundur. Göylərdə və yerdə olanların hamısı Onu təsbeh edir. O, Əzizdir, Hakimdir"** (Həşr surəsi, 24) ayəsiylə bildirildiyi kimi, Allah qüsursuz yaradır. Rəbbimiz hər şeyə qadirdir, istədiyini yaratmağa qadirdir. Bu səbəbdən də dünya həyatındakı bu çatışmazlıqların bir məqsədi vardır. Rəbbimizin bu cür yaratmasının hikmətlərindən biri, insanın cənnətin varlığını qavraması və bunun üçün səmimi bir səy göstərməsini təmin etməkdir.

Allah insanın fitrətini ancaq Cənnətdə rahatlıq tapa biləcəyi və nəfsinin istəklərini ancaq burada təmin edə biləcəyi şəkildə yaratmışdır. Quranın bir çox ayəsində bu həqiqət insana bildirilmişdir. Əsl həyatını cənnətdə yaşayacağını, bu səbəblə də bütün səyini sonsuz gözəlliklər yurdu olan Cənnətə qovuşmağa yönəltməsinə xatırlatmışdır. Bu mövzudakı Quran ayələrindən bəziləri belədir:

Bu dünya həyatı əyləncə və oyundan başqa bir şey deyildir. Axirət yurdu isə əsl həyatdır. Kaş ki, biləydilər! (Ənkəbut surəsi, 64)

Həqiqətən, yaxşı əməl sahibləri, doğru olanlar nemətlər içində olacaqlar. Onlar taxtlar üstündə seyrə dalacaqlar. Sən onların çöhrəsində səadət parlaqlığı görəcəksən. Onlara möhürlü, xalis şərəbdən içirdiləcəkdir. Onun sonu müşkdür. Buna görə də yarışmaq istəyənlər, bunun üçün yarışsınlar! (Mutaffifin surəsi, 22–26)

Allah istədiyinin ruzisini artırır və azaldar. Onlar dünya həyatı ilə sevindilər. Halbuki dünya həyatı axirətdəki əbədi xoşbəxtliklə müqayisədə müvəqqəti bir faydadır. (Rad surəsi, 26)

Orada onlar üçün istədikləri hər şey hazırlanmışdır. Üstəlik hüzzurumuzda bundan da artığı vardır. (Qaf surəsi, 35)

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bir hədisi şərifində dünya həyatı ilə müqayisədə cənnətin insan üçün necə böyük bir nemət olduğunu belə bir nümunə ilə açıqlamışdır:

Cənnətdə, yay qədər bir yer, Günəşin üstündə doğduğu və ya batdığı şeydən (dünyadan) daha xeyirlidir. [Kütüb-i Sitte–14, səh. 429/2]

İnsan bu mövzuda heç bir məlumata sahib olmasa belə, dünya həyatının əskikliklərini və nəfsindəki, nemətlərə qarşı olan arzu hissini bir qədər düşündüyü təqdirdə, bu həqiqəti asanlıqla dərk edə biləcək. Çünki Allah, dünya həyatının həqiqi həyat olmadığına başa düşülməsindən ötrü insan üçün bir çox dəlil yaradır. İnsan demək olar ki, hər gün ilk növbədə öz bədənində olmaqla, dünya həyatının əskiklikləriylə qarşılaşır. Sadəcə həyatda qala bilmək üçün belə, çox sayda tədbir görmək məcburiyyətindədir. Ən kiçik bir etinasızlıqda xəstəliklər, yaralanma halları və hətta ölümlə də üzləşə bilər. Ömrünün böyük bir hissəsini bədəninin acizliklərini aradan qaldırmağa ayırır. Ancaq bütün bu səyə baxmayaraq, keçən illərlə birlikdə bədəni xeyli korlanır. İnsan bədəni kimi, ən gözəl çiçəklər belə vaxt keçdikcə solar; ən gözəl rəngli, ən xoş qoxulu çiçəklər, lalələr, bənövşələr çürüyüb məhv olar. Ən ləzzətli və ən təzə görünüşlü meyvələr, tərəvəzlər qısa müddətdə çürüyüb yeyilə bilməyəcək hala gəlir. Ən ehtişamlı evlər, əşyalar, avtomobillər vaxt keçdikcə köhnələr, dağılıb gedir.

Bu sayılanlar insanın dünya həyatında yaşadığı milyonlarla əskiklikdən sadəcə bir neçəsidir. Lakin tək-cə bunlar belə, insanın arzuladığı əsl yerin dünya olmadığını başa düşməsi üçün kifayətdir.

İnsan, bütün bu əskikliklər qarşısında daxilən, daim mükəmməl olan, bu əskikliklərin heç birinin olmadığı bir dünyada yaşamaq istəyər. Xəstəliklərin, ölümlərin, müharibələrin, döyüşlərin, pisliklərin, əskikliklərin, çətinliklərin heç yaşanmadığı bir dünyada yaşamağı arzulayar. Bu məqsədlə də, heç bir problemin yaşanmadığı xoşbəxt bir həyatı, dünya şərtlərində meydana gətirə bilməyin yollarını axtarar. Halbuki, Allah Quranda insanlara bu həyatı ancaq Cənnətdə yaşaya biləcəklərini bildirmişdir. İnsanın bunun üçün etməsi lazım olan şey isə olduqca asandır: Rəbbimizin rızasına uyğun bir həyat yaşamaq. Bundan sonra da (Allahın təqdiriylə) arzuladığından və xəyal edə bildiyindən xeyli üstün, qüsursuz və sonsuz xoşbəxtliklə dolu bir həyatla qarşılaşacaq.

İnsanın axtardığı, arzuladığı, sevdiyi hər şeyin yalnız cənnətdə olduğunu başa düşməsi üçün, Allah Quranda Cənnət nemətləri haqqında bir çox məlumat vermişdir. Kitabın sonrakı hissələrində Quran ayələri və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədisləri istiqamətində Rəbbimizin bizlər üçün hazırladığı bu bənzərsiz nemətləri bir-bir sadalayacağıq.

Həmçinin İncildəki, Quran ayələri və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədisləri ilə uyğunlaşan sözlərə də yer verəcəyik. Quran ayələrində bizlərə İncilin zaman keçdikcə təhrif edildiyi, bu səbəblə də içində müxtəlif səhv inancların olduğu bildirilir. İndiki vaxtda mövcud olan İncildə haqq hissələr ola biləcəyi kimi insanlar tərəfindən əlavə olunmuş səhv məlumatlar da vardır. Bu səbəblə də İncildə olan açıqlamaları Quran ayələriylə və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədisləriylə uyğun olduqları ölçüdə qiymətləndirmək lazımdır.

Bu kitabda da bu meyar əsas götürülmüş və İslami qaynaqlara uyğun olan İncildəki bəzi açıqlamalara yer verilmişdir. Bu kitabın qarşıya qoyduğu məqsədlərdən biri, insanlara əsl həyatın dünyada deyil, cənnətdə yaşanacağını, nəfslərinin arzuladığı gözəlliklərin dünyada deyil, cənnətdə olduğunu xatırlatmaqdır. Daha əvvəl heç düşünməsələr belə, ruhlarında mükəmməliyə qarşı olan arzuları təmin edə biləcək yeganə həyatın Cənnətdə olduğunu qavramalarına kömək etməkdir.

Digər bir məqsəd isə insanların Cənnətin bənzərsiz gözəlliklərini, əbədiyyən davam edəcək zövqlərini dərindən düşünmələrini təmin etməkdir. Çünki həm Quran ayələri, həm də Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədisləri, bizləri bir çox insanın daha əvvəl heç düşünməmiş ola biləcəyi Cənnət nemətləri barədə xəbər verir. Cənnətdəki ehtişamın, tükənməz nemətin və yaşanacaq olan gözəl həyatın başa düşülməsi, insanların Cənnətə qovuşma arzularını və bu həyatı qazanmaq üçün göstərəcəkləri səyi artıracaq. Allahın sonsuz rəhmətinə və bənzərsiz nemətlərinə layiq ola bilmək üçün böyük bir şövq və əzmlə xeyrlərdə yarışmalarına vəsilə ola biləcək.

Əlbəttə ki, kitab boyunca təsvir ediləcək Cənnət, insan aqlının və məlumatının qavrayışıyla məhdudlaşır. Həqiqətdə Allahın Quranda bildirdiyi və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədisləriylə təsvir etdiyi Cənnətin mükəmməlliyi və gözəlliyi, insanın dünyada özünə verilən ağılla qavraya biləcəyindən və düşünə biləcəyindən xeyli üstün və bənzərsizdir. İnsan Cənnətə aid gözəllikləri, ancaq dünya həyatında bildiyi nemətlərlə müqayisə edib, bunlarla eyniləşdirərək başa düşə bilir. Ancaq Rəbbimizin orada saleh bəndələri üçün hazırladığı nemətlərin gözəlliyi, həqiqi halı ilə yalnız axirətdə qavranıb yaşanıla biləcək. İnsanın ruhu ancaq orada bunlardan zövq ala biləcək. Bunun bir hikməti isə Rəbbimizin bütün bu nemətləri və gözəllikləri yalnız iman edən qullarına verməsidir. Allah inkar edənləri Cənnət nemətlərindən məhrum etmişdir. Ayələrdə Cənnətə girə bilməyən kəslərin axirətdə Hədsiz dərəcədə Cənnətə daxil olmağı arzulayacaqlarından və yaşayacaqları böyük peşmanlıqdan bəhs edilir. Bu kəslər həsrətlə Cənnəti xatırlayacaq, sonsuza qədər böyük bir peşmanlıqla Cənnətə girmiş olmağı arzulayacaqlar. Əlbəttə ki, onlar da dünya həyatında Cənnətin varlığından, oradakı gözəlliklərdən xəbərdar olmuş ancaq bu həqiqəti nəzərə almamışdırlar. Nəflərindəki bu istəyi dünya həyatında təmin edə biləcəklərini düşünərək var gücləriylə dünyaya yönəlmişlər.

Ümid olunur ki, bu kitabda izah edilənlər, belə böyük bir yanılmaya qapılan insanların həqiqi həyatın axirətdə yaşanacağını başa düşmələrinə və həyatlarını, Rəbbimizin razılığını qazanaraq keçirmələrinə vəsilə olar. İman edənlərin isə Cənnətə qovuşma arzularını, şövq və əzmlərini artıraraq Allahın ən sevdiyi qullarından ola bilmək üçün xeyirlərdə yarışmalarını təmin edər.

ALLAHIN CƏNNƏT ƏHLİ ÜÇÜN HAZIRLADIĞI NEMƏTLƏR

İnsanlar olmasını istədikləri, lakin, dünya şərtlərində mümkün olmayan şeyləri bəzən filmlər və romanlar üçün mövzu olaraq ələ alırlar. Bu cür fikirləri fantastik, qeyri-real kimi sifətlərlə xarakterizə edərək yalan olduqlarını vurğulayırlar. Əksər insanlar bu xəyal məhsulu mükəmməlliklərin real olmasını istəyər və bunları əldə etmək üçün yarışarlar. Ancaq dünya şərtlərində bunların reallaşmasının qeyri-mümkün olduğunu bilmək və bu gözəllikləri yalnızca xəyal etmək onların ruhunda dərin bir zövq meydana gətirməz. Əksinə yaşadıkları mühitdəki əskiklikləri bir qədər də görərək dünyanın həqiqi üzünü görmələrinə, bu da öz deyimləriylə "keflərinin qaçmasına" səbəb olar. Əlbəttə ki, təsvir etdiyimiz bu ruh halı iman etməyən kəslər üçündür.

Axirətin varlığına qəti bir məlumatla iman edən möminlər isə təxəyyülün sərhədlərini məcbur edən bütün ehtimalların Allahın "ol" deməsiylə reallaşa biləcəyini, axirətdə Cənnət neməti olaraq qarşılarına çıxma biləcəyini bilirlər. İnsan bu təqdirdə dünyada "olsa nə gözəl olar" deyər düşündüyü hər gözəllik və nemətə, Cənnətdə qovuşa bilməyi ümid edə bilər. Bunu ümid edən insan, istədiyi hər şeyə qovuşa biləcəyi Cənnətə layiq ola bilmək üçün ciddi bir səy göstərməyə başlayar.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisdə, Allahın saleh bəndələri üçün axirətdə *"heç bir gözün görmədiyi, heç bir qulağın eşitmədiyi və heç bir insanın ağlına gəlməyən bəzi nemətlər"* olacağından bəhs etmişdir. [Ölüm-Kıyamət-Ahiret və Ahirzaman Alametləri, səh. 306/497]

Allah cənnəti təsvir edib tanıtdığı ayələrlə insanlara dünyadakı ilə müqayisə edilməyəcək bir nemət üfuku açır. **"Orada onlar üçün istədikləri hər şey hazırlanmışdır. Üstəlik hüzzurumuzda bundan da artığı vardır"** (Qaf surəsi, 35) ayəsiylə Cənnətdəki bu nemət bolluğu xəbər verilir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisində möminlərə özlərini gözləyən Cənnət nemətləri haqqında bu ayəni xatırlatmışdır:

Etdikləri əməllərin mükafatı kimi onlar üçün gözlərə sevinc gətirəcək nələr (saysız nemətlərin) saxlandığını heç kəs bilmir. (Səcdə surəsi, 17) [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 306/498]

Allahın Cənnətdə bəxş edəcəyi nemətlər düşünülərkən unudulmaması lazım olan əhəmiyyətli bir məqam da insan ağlının çox məhdud olmasıdır. Bundan ötrü də adam,

özünə vəd edilən nemətlərin bolluğunu, müxtəlifliyini, bənzərsiz gözəlliklərini zehmində tam şəkildə canlandırma bilməz. Quranda və hədislərdə bildirilən nemətlər, edilən təsvirlər insanların cənnət nemətlərini anlamaları üçün, dünyadakı gözəlliklərin bəhs olunduğu bənzətmələrlə təsvir edilir. Ancaq bunlar Cənnətdə olduqca mükəmməl hallarıyla mövcud olacaqlar. Çünki, Allah, sonsuz aqlının bir təcəllisi olaraq Cənnəti bütün çatışmazlıqlardan uzaq mükəmməl bir məkan olaraq yaratmışdır.

İnsanın məhdud düşünmə çərçivəsini belə bir nümunə ilə izah edə bilərik. İnsan, görmə duyğusuna sahib olmayıb, yalnız dadbilmə, iyləmə, eşitmə və toxunma duyğularıyla yaradılmış olsaydı; gözə xitab edən nemətlər özünə nə qədər təsvir edilib izah edilsə belə bunların nə olduğunu qavraya bilməzdi. Rəngdən, işıqlıqdan, estetikadan, simmetriyadan, ehtişamdan bəhs edildikdə, bu adam bütün bunları başa düşməyə bilərdi. Eyni şəkildə hal-hazırda bizim bilmədiyimiz amma Allahın cənnətdə yaradacağı və bizə yeni üfüqlər qazandıracaq başqa hislər də ola bilər. Bu səbəbdən də yalnız beş hissə malik olduğumuz bu dünyada nə cür nemətlərdən xəbərsiz olduğumuzu tam şəkildə qavramaya da bilərik.

Fikir, düşüncə və xəyal üfüqümüzdəki məhdudluğu, pəncərəsiz bir evin içindən heç çölə çıxmadığını fərz etdiyimiz bir kimsənin vəziyyətinə də bənzədə bilərik. Evin xaricindəki gözəlliklərdən (dağların, çayların, ağacların görünüşündən, bir-birindən estetik çiçəklərdən, sevimli heyvanlardan, aydın bir səmadən, Günəş şüasının parlaqlığından və sairədən) xəbərsiz olan bu adam, hansı nemətlərdən məhrum olduğunu da dərk edə bilməz. Üstəlik bu müqayisə dünyadakı gözəlliklər üzərində apardığımız bir müqayisədir. Dünyanın nemət və gözəllikləri isə Cənnət nemətləriylə müqayisədə olduqca əskik və qüsurludur. Bu baxımdan iman edən bir adam Cənnəti də sahib olduğu məhdud məlumatlar çərçivəsində, məhdud bir fikirlə qiymətləndirməkdən çəkinməli və aldanmamalıdır. Çünki, insan Rəbbimizin bildirdiklərindən başqa, Cənnətlə əlaqədar incəliklərin, Cənnət əhli üçün hazırlanmış sürprizlərin nələr ola biləcəyi haqqında fikir sahibi belə deyil. Quranda bu vəziyyətə diqqət çəkilən ayələrdən birində Allah: **"Orada onlar üçün istədikləri hər şey hazırlanmışdır. Üstəlik hüzzurumuzda bundan da artığı vardır"** (Qaf surəsi, 35) deyə buyurur.

Bir rəvayətə görə isə Peyğəmbərimiz (s.ə.v) Cənnət nemətlərini belə təsvir etmişdir:

Cənnətə qaçan yoxdurmu? Çünki, cənnətdə ağla, xəyala gəlməyən nemət vardır. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 306–307/499]

CƏNNƏTDƏKİ ZƏNGİNLİK VƏ BOLLUQ

Din əxlaqından uzaq yaşayan cəmiyyətlərdə zənginlik hər dövrdə güc və etibarın simvolu olmuş və insanların həyatları boyu adətən birinci dərəcəli hədəflərindən biri olmuşdur. Bunun səbəblərindən biri iman etməyən insanların çox vaxt, ancaq zəngin olduqları təqdirdə həqiqi mənada xoşbəxt ola biləcəklərini düşünmələridir. Bu kəslər sahib olduqları şeyləri ancaq bu yolla zəmanət altına ala biləcəklərini, rahatlığı, dincliyi və xoşladıqları gözəl şeyləri də bu yolla əldə edə biləcəklərini zənn edirlər. Bu səbəbdən də bütün ömürləri boyunca mal-mülk əldə etmək, pul yığmaq və məqsədəuyğun sərmayələr qoymaq üçün səy göstərirlər. Digər bir tərəfdən də bir gün bitəcəyi, tükənəcəyi qayğısından ötrü sahib olduqları bu malları, əşyaları istifadə etməkdən, pulları xərcləməkdən mümkün qədər çəkinər, sərvətlərinin daimi olması üçün hər üsulu tətbiq edirlər.

Ancaq dünya şərtlərində nə qədər çalışılırsa çalışılsın, sahib olunan zənginlik insanın ruhunda gözlənilməli kimi bir zövq meydana gətirməz. Bəzi sahələrdə adama rahatlıq versə də, qüsurlarla, əskiklərlə dolu dünya şərtlərində yaşanan zənginlik də ancaq buna uyğun bir ölçüdür. Necə ki, "dünya" sözü ərəbcədəki "deniy" sözündən meydana gəlmişdir. Bu söz isə alçaq, dəyərsizləşmiş, bəsit, dəyərsiz kimi mənalara gəlir.

Allahın dünyanı bu şəkildə əskik, qüsurlu və müvəqqəti kimi sifətlərlə yaratmasının bir hikməti də, insanların Cənnətdəki gözəlliklərin dəyərini daha yaxşı təqdir edə bilmələrini təmin etmək ola bilər. Bunu belə bir nümunə üzərində düşünə bilərik: Uşaqlığından etibarən yoxsulluq içində yaşayan bir adam, olduqca gözoşşayan əşyaların olduğu, dəyəri ölçülə bilməyəcək qədər çox gözəl incəsənət əsərlərinin olduğu, aztapılan qidalardan ibarət olan nemətlərin təqdim edildiyi, qiymətli daşlarla bəzənmiş bir məkana dəvət edilsə, qarşılaşdığı bu mühitin gözəlliyindən çox təsirlənəcək, xeyli coşacaqdır. Şübhəsiz ki, adamın aldığı bu zövq və keçirdiyi həyəcan hissi uşaqlığından etibarən bu mühitdə yaşayan bir adama nəzərən daha çox olacaq. Bizim dünyadakı mövqeyimiz də bir mənada bu yoxluq və yoxsulluq içindəki adamın vəziyyətinə bənzədilə bilər. Ancaq burada ifadə etmək lazımdır ki, dünyadakı ən zəngin adam da, Cənnət şərtləri qarşısında kasıb bir adamdır. Üstəlik insan dünya şərtlərində bu zənginliyə də həqiqi mənada heç vaxt sahib ola bilməz. Çünki, dünyanın ən zəngin adamı da olsa sonunda bir neçə metr bezə sarılaraq torpağa basdırılacaq, beləcə sahib olduğu hər şeyi, bütün sərvətini geridə qoyacaq. Allah bir ayədə dünyadakı nemətlərin müvəqqəti olduğunu belə bildirir:

Dünya həyatının məsəli göydən endirdiyimiz suyun məsəlinə bənzəyir ki, onun sayəsində insanların və heyvanların yediyi yer bitkiləri bir–birinə qatışır. Nəhayət, yer öz bərbəzəyinə bürünüb rəvnəqləndiyi və onun sakinləri ona qadir olduqlarını güman etdikləri vaxt, gecə yaxud gündüz əmrimiz yerə yetişər. Biz onu, elə bir biçilmiş sahəyə döndərərək ki, sanki dünən heç bol məhsulu olmamışdı. Biz ayələri düşünən adamlar üçün beləcə bir–bir izah edirik. (Yunis surəsi, 24)

Cənnət mühitində bəxş edilən zənginlik dünya şərtlərinin əksinə insanların ürəklərinin istədiyi kimi yaşayacaqları, heç vaxt bitmə, tükənmə narahatlığı keçirməyəcəkləri bir zənginlikdir. Necə ki, Quranda bildirilən "**hara baxsan, bir nemət və böyük bir mülk görərsən**" (İnsan surəsi, 20) ayəsiylə Cənnətdəki bu zənginliyə diqqət çəkilmişdir.

İncildə də Cənnət xüsusiyyəti olaraq bolluq təsvir edilir:

Sizdə olanı verin, sizə veriləcəkdir. Yaxşı şəkildə basdırılmış, silkələnmiş və daşmış, dolu bir qabla qucağınıza boşaldılacaq. Hansı ölçüdə versəniz, eyni ölçüdə alacaqsınız. (Luka, 6-cı hissə, 38)

Cənnətdəki zənginlik Allahın sonsuz gözəllikdəki sənətinin təcəllilərini və göz qamaşdıran böyük bir ehtişamı əhatə edən, ən yaxşı estetik xüsusiyyətləri və uyğunluğu təqdim edən bir zənginlikdir. Həmçinin də bütün bu gözəlliklər möminlərin istək və arzularına ən çox xitab edən halı ilə bəxş edilir. Çünki zənginlik, ancaq bu şəkildə gözəlliklərə çevrildiyi təqdirdə insan ruhuna zövq verə bilər.

Sonrakı səhifələrdə "Cənnətdəki gözəl məkanlar" başlığı altında verilən bir çox hədis, eyni zamanda Cənnətdəki zənginliyi də vurğulayır. Çünki, bu məkanların gözəlliyi, estetik olmalarıyla yanaşı bəzədilmələri üçün istifadə edilən vəsaitlərin çox qiymətli olmalarından da qaynaqlanır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisdə, Cənnətin tikilməsində hansı vəsaitlərdən istifadə olunduğunu soruşan bir adama belə cavab vermişdir:

Gümüş kərpicdən və qızıl kərpicdən! Qarışıqı da qoxulu müşkdən. Cənnətin daşları inci və yaqut, torpağı isə zəfərandandır... [(Tirmizi), Kutubu Sitte-14, səh. 451/6]

Yadda saxlanması lazım olan başqa bir şey isə; Cənnət əhli üçün vəd edilən zənginliyin həddi–hüdudu olmayan, bitmə, tükənmə narahatlığının yaşanmadığı bolluqda olmasıdır.

Cənnət xəzinələri:

Hədəslərdə bəhs olunan xəzinələr də Cənnətdəki möhtəşəm zənginliyi vurğulayır. Bu zənginliyi düşünərkən bunun çox qüdrətli, mülkünün sonu olmayan Allahın bir əsəri və təcəllisi olduğu, Rəbbimizin qullarından istədiyinə bu nemətləri verdiyi unudulmamalıdır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bu həqiqəti bu sözləriylə xatırlatmışdır:

Sənə ərşin altından, Cənnət xəzinələrindən bir sözə dəlalət edimmi? Belə deyərsən: "La havlə vəla qüvvətə illa Billah" (Allahdan başqa nə məhrum edəcək, nə də verəcək bir güc vardır) Onda Allah buyurur ki: "Qulum təslim oldu və nicat tapdı". [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 166/3]

Dünyadakı zənginlik eynilə insanın sahib olduğu digər hər şey kimi əbədi və daimi deyil. Bir insan nə qədər zəngin olursa olsun, bu zənginliyi sadəcə bir neçə on il davam edəcəkdir. Bundan daha artığına hər şeydən əvvəl insanın öz ömrü çatmaz. Buna görə də iman etməyən kəslərin dünyadakı ən böyük hədəflərindən birini təşkil edən, onların həris bir xarakterə bürünmələrinə səbəb olan varlanma hərisliyi çox qısa bir müddət davam edər. İncildə də dünya sərvətinin müvəqqəti olduğu, əsl əbədi olanın isə Cənnətdəki xəzinələr olduğu və bu səbəblə də iman edənlərin axirət üçün səy göstərmələrinin lazım olduğu yazılmışdır:

Yer üzündə özünü xəzinələr yığmayın. Burada güvə və pas onları yeyib bitirər, oğrular da girib oğurlayarlər. Bunun əvəzinə özünü göydə xəzinələr yığın. Orada nə güvə, nə pas onları xarab edər, nə də oğrular girib oğurlayar. Xəzinəniz haradadırsa, ürəyiniz də orada olacaq. (Matta, 6-cı hissə, 19-21)

Digər bir tərəfdən nə qədər böyük bir zənginlikdən söhbət getsə belə, yeri gələndə buna bir dəyər biçə bilmək, nəticəni rəqəmlərlə ifadə edə bilmək mümkündür. Halbuki Cənnət nemətləri dəyəri ölçülə bilməyəcək qədər böyük gözəlliyə və xüsusiyyətlərə malikdir və Allahın razı olduğu qullarına hesabsız şəkildə verilər. Allah Quranda, "**bəli, bu Bizim verdiyimiz nemətdir. O, tükənməzdir**" (Sad surəsi, 54) ayəsiylə Cənnət nemətlərinin bu xüsusiyyətlərini bildirmişdir. Başqa bir ayədə isə Allah "**tükənib-azalmayan və qadağan edilməyən (meyvələr)**" (Vaqiə surəsi, 33) deyərək buyuraraq Cənnətdəki qidaların da eyni xüsusiyyətə sahib olduqlarını bildirir. Allahın bildirdiyi kimi Cənnət nemətləri tükənməz, azalmaz və yox olmaz. Bu nemətlər Cənnət əhlinə daim verilər. Cənnət xəzinələri, şübhəsiz ki, Allahın iman edən qullarına Cənnətdə təqdim edəcəyi nemətlərdəndir. Bütün mülkün sahibi olan Allah, Cənnəti üçün seçdiyi qullarına bu xəzinələri hesabsız şəkildə, sonsuza qədər verəcək.

Cənnətdəki mülkün bolluğu:

Mülkün, zənginliyin hesabsız şəkildə bol olması Cənnətə məxsus bir xüsusiyyətdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) hədislərində, Cənnətdəki mülkün bolluğu ilə əlaqədar olaraq belə buyurmuşdur:

Cənnətdə ən aşağı dərəcəyə sahib olan kimsənin cənnətdəki mülkünün tamaşası (seyr etməsi, gəzməsi) iki min il çəkər və bu mülkün ən uzaq qismini ən yaxın kimi görər... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 113/8]

Əgər Cənnətdə olan şeylərdən bir dırnaq ölçüsündə hər hansı bir şey görünsəydi yer ilə göy arasını başdan-başa bəzəyərdi. Əgər Cənnət əhlindən bir adam görünüb bilərziklərini göstərsəydi, Günəşin ulduzların işığını kölgədə qoyduğu kimi Günəşin işığını kölgədə qoyardı. [(Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 409/10096]

Hədisdə də diqqət çəkildiyi kimi Cənnətdəki nemətlərin çox az bir hissəsi belə dünya ölçüləri ilə müqayisə edildikdə çox möhtəşəm bir böyüklüyü əks etdirir. Yuxarıdakı hədislərdən birində bilərziklərin ulduzlardan daha parlaq olduqları ifadə edilərək göz qamaşdırıcı olduqlarına diqqət çəkildiyi halda, başqa bir hədisdə isə Cənnət əhlinin zinətlərinin dirsəklərə qədər gəlib çıxmasına diqqət çəkilərək, yenə buradakı bolluq vurğulanır:

Cənnət əhlinin zinətləri, dəstəmaz suyunun çatdığı yerlərə kimi çatır. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 247/7]

Qiymətli daşların və filizlərin bolluğu:

Allah, Quranda bildirdiyi "Onlar diqqətlə bəzənmiş ləl-cəvahiratlı taxtlar üstündədirlər" (Vaqiə surəsi, 15) və "Ədn cənnətləri (onlarındır); oraya girərlər, orada qızıldan bilərziklərlə və incilərlə bəzənərlər..." (Fatir surəsi, 33) ayələriylə Cənnətdə müxtəlif ləl-cəvahiratlar və qiymətli daşların olmasına diqqət çəkir. Cənnətlə əlaqədar olaraq Quranda və hədislərdə bəhs olunan ləl-cəvahiratlar, bəşəriyyət tarixində daim zənginlik və ehtişamın simvolu olmuşdur. Çox qiymətli olan bu ləl-cəvahiratlar az hallarda rast gəlinən gözəlliyə sahibdirlər. Almaz, mirvari, yaqut, qızıl, gümüş kimi

zinətlər bütün insanların bəyəndikləri, bunlarla bəzənmiş əşyaları görməkdən zövq aldıkları gözəlliklərdir.

Cənnət neməti olaraq mirvaridən bəhs edilən hədislərdən bir neçəsi belədir:

...Behiştliklərin başında tac vardır. Tacdakı tək bir mirvari belə, məşriq (şərq) ilə məğrib (qərb) arasını işıqlandırır. [(Tirmizi), Kutubu Sitte-14, səh. 451/6]

Qadının boynundakı mirvarilərdən biri qərblə şərq arasını işıqlandırır... Başında olan tacların ən kiçik mirvarisi də yenə şərqlə qərb arasını işıqlandırır. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 99/8]

Mirvari Cənnətdəki nemətlərin görülməmiş dəyərlərini vurğulamaq baxımından əhəmiyyətli bir nümunədir. Mirvarinin çıxarıla bilməsi üçün, təhlükəli dənizlərdə bir çox dəfə dərinliklərə daxil olmaq lazımdır. Üstəlik çox sayda toplanan istiridyənin az bir qismində bu qiymətli zinətə rast gəlinir. Bu kiçik daşın gözəlliyi ilə yanaşı onu dəyərli edən başqa bir xüsusiyyət də yuxarıda izah etdiyimiz kimi böyük zəhmətlər nəticəsində əldə edilməsidir.

Dünyada əldə etmək üçün xeyli vaxt, zəhmət və xərc tələb edən bu qiymətli daş axirətdə bol miqdarda olacaq. Olduqca qiymətli, aztapılan bir gözəlliyin bol olması, şübhəsiz ki, insan ruhunda fərqli bir həyəcan meydana gətirəcək. Həmçinin ayələrdə bildirilən Cənnət nemətləri bizim təsəvvür etdiyimizdən çox fərqli gözəlliklərdə ola bilər. Hədislərdə də "şərq ilə qərb arasını işıqlandıracaq parlaqlıqda olan bir mirvari"dən bəhs edilərkən, bizim belə bir mirvarinin parlaqlığını, valehedici xüsusiyyətini təsəvvür etməyimiz qeyri-mümkün ola bilər.

CƏNNƏTDƏKİ GÖZƏL MƏKANLAR

Dünyanın ən gözəl məkanları arasında saraylar, köşklər həmişə qabaqcıl yerləri tutur. Bu məkanların möhtəşəm gözəllikləri təsvir edilərkən də həmişə gözəl bir mənzərəyə sahib olmalarından, əşyalarının çox qiymətli olmasından, dekorasiyanın gözəl olmasından, sütunların, qızıl zərli taxtların, mebellərin ehtişamından bəhs edilir.

Allahın Quranda bildirdiyi cənnətlə əlaqədar ayələrdə də insanların xoşladıkları məkanlardan (köşklərdən, saraylardan, bağçalardan, otaqlardan) tez-tez bəhs edilir. Dünyada məhdud sayda olan bu məkanlar, cənnətdə qüsursuz və ən gözoxşayan hallarıyla Allahın sevdiyi qullarının yaşadığı məkanlar olaraq sonsuza qədər mövcud olacaqlar.

Cənnət məkanlarındakı zənginlik və bolluğun təsvir edildiyi hədislərdən bir neçəsi belədir:

Bir kərpici gümüş, bir kərpici qızıl, qarışığı kəskin qoxulu müşk, döşəməsi inci və yaqut, torpağı isə zəfərandandır, oraya girən xoşbəxt olar, ümitsiz olmaz, əbədi olar, ölməz... [Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 408/10088]

...Cənnətin daşları mirvari və yaqutdan, torpağı isə zəfərandandır...

[(Tirmizi); Kutubu Sitte-14, səh. 451/6]

Hədislərdə cənnət məkanlarının hər bir vəsaitinin çox qiymətli olduğuna diqqət çəkilmiş və çınqıl kimi bol şəkildə tapılan daş parçalarının əvəzində inci və yaqut olacağı bildirilmişdir.

Cənnətdəki köşklər:

Dünyadakı gözəlliklər dünya şərtlərində nə qədər mükəmməl olsalar belə, yəne də qaçılmaz surətdə bir çox qüsurlara sahibdirlər. Bu səbəblə də dünyadakı ən gözəl köşk belə cənnət köşklərinin yanında son dərəcə sadə qalar. Hər şeydən əvvəl zamanın, dünyada sahib olunan bir çox gözəllik üzərində pozucu və bezdirici təsiri vardır. Məsələn, hər hansı bir köşk heç istifadə edilməsə belə, qulluq göstərilmədiyi təqdirdə zaman keçdikcə tamamilə köhnəlib xarab olar. İçindəki əşyalar köhnələr, nəm və rütubətin təsirindən kiflənər, beləcə də, çürüməyə başlayar. Döşəmələrdəki dayanıqlılıq zaman keçdikcə azalmağa, parçaların rəngləri də solmağa başlayar. Həmçinin əşyaların üstünü qalın bir toz təbəqəsi örtər və ətrafı hörümçək torları bürüyər. Beləcə bu möhtəşəm məkan zaman keçdikcə yaşana bilməyəcək hala gələr. Cənnətdəki məkanlar

isə bütün bu əskikliklərdən, zamanın bezdirici təsirlərindən uzaqdır. Quranda Cənnət köşklərindən bəhs edilərkən bu köşklərin altından çaylar axdığı, yüksək və təhlükəsiz yerlər olduqları bildirilir:

İman gətirib yaxşı işlər görənləri ağacları altından çaylar axan Cənnətdəki hündür köşklərdə yerləşdirəcəyik. Onlar əbədi olaraq orada qalacaqlar. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir! (Ənkəbut surəsi, 58)

Sizi bizə yaxınlaşdırma biləcək nə var–dövlətiniz, nə də oğul–uşağınızdır. Ancaq iman gətirib yaxşı işlər görənlər istisnadır. Məhz onlar üçün etdikləri əməllərə görə qat–qat artdırılmış mükafat vardır və onlar Cənnətdəki hündür köşklərində əmin–amanlıq içindədirlər. (Səba surəsi, 37)

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bir hədisində isə Cənnət köşkləri belə təsvir edilir:

Qurfələr (Cənnət köşkləri) qırmızı yaqut, yaşıl zəbərcəd (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) və ağ mirvaridəndir. Onlarda heç bir qüsurlu və əskiklik yoxdur. Cənnət əhli bunlara, sizin göyün şərq və qərb tərəfindəki parlaq ulduzlara baxdığınız kimi baxar... [Ramuz el-Ehadis–1, səh. 225/6]

İncildə də Allahın axirət yurdunda hazırladığı məkanlardan belə danışılır:

Bilirik ki, içində yaşadığımız bu dünyəvi çadır dağılsa, göylərdə Allahın bizə verdiyi bir iqamətgah, əllə hazırlanmamış və sonsuza qədər qalacaq bir evimiz vardır. (Korintlilərə İkinci Mektubu, 5–ci hissə, 1)

Cənnət təsvirlərindəki zənginliyə dair bütün incəliklər, hər dövrə xitab edən, hər kəsin bəyənəcəyi gözəlliklərdir. Zənginlik və ehtişamın simvolu sayılan yaqut, zümrüd, mirvari kimi ləl–cəvahiratlar hər kəsin sahib olmaq istəyəcəyi çox qiymətli və nadir tapılan daş–qaşlardır. Buna görə də cənnət köşklərinin bu daş–qaşlardan hazırlanmış olması, onların çox qiymətli olduqlarını vurğulamaq baxımından olduqca əhəmiyyətlidir.

Bunlardan qırmızı rəngin çalarlarındakı şəffaf bir daş olan yaqut, yer üzündəki dörd qiymətli daşdan ən az rast gəlinənidir. Mirvari isə parlaq, sədəf rəngi, hamarlığı və yumru formasıyla fəvqəladə bir estetikaya malikdir. Böyük zəhmətlər nəticəsində əldə edilən bu kiçik hissə də olduqca xüsusi bir yolla meydana gəlir. İstiridiyə içindəki kiçik bir qum dənəsinin ətrafının zaman keçdikcə kalsium karbonatla örtülməsi nəticəsində beləsinə gözoşayan bir gözəllik meydana gəlir. Şübhəsiz ki, cənnətlə əlaqədar edilən

bu kimi bənzətmələr, verilən təriflər yenə dünya şərtlərinə görə verilən nümunələrdir. Bu, insanların dünyagörüşünün genişlənməsinə, cənnəti düşünmələrinə vəsilə olması baxımından zəruridir. Ancaq cənnətdəki bu gözəlliklər olduqca mükəmməl şəkildə olacaq.

Cənnətdəki hər incəlik xoşa gələcək gözəlliklərlə yaradılmışdır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) Cənnət köşkləri ilə əlaqədar olan başqa bir hədisində belə buyurur:

Cənnətdə bir köşk vardır ki, ətrafı bürclər (kiçik qala, qüllə), otluq, bol sulu yerlərlə əhatələnmişdir. Beş min qapısı vardır... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 125/5]

Bəhs olunan köşklərin gözəlliyinə gözəllik qatan başqa bir xüsusiyyət isə bu köşklərin olduqca gözoşxayan məkanlar içində yerləşmələridir. Məsələn, yuxarıdakı hədisdə də təsvir edildiyi kimi bəzi köşklərin yaşıllıqlarla əhatələnməsi və su kənarında yerləşmələri ayrı bir gözəllikdir. Bu köşklər dəniz sahillərində, okeanların qumlu sahillərində, göl sahillərində, çay kənarlarında, çağlayan bir şlalənin qarşısında və bunlar kimi heyranlıq oyandıran yerlərdə qurulmuş ola bilərlər.

Həmçinin hədislərdə cənnət köşkləriylə əlaqədar belə bir xüsusiyyətə daha diqqət çəkilir:

Cənnətdə elə köşklər vardır ki, içindəki çöldəkini, çöldəki içindəkini görür... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 125/9]

Cənnətdə köşklər vardır ki, içlərindən çölləri, çöllərindən içləri görünür. [Kutubu Sitte-14, səh. 447/2]

Yuxarıdakı hədislərdən anladığımıza görə cənnətdəki bəzi köşklər, insanların həm içərini, həm də çölü görə bilmələrinə imkan verən şüşə və ya başqa bir şəffaf vəsaitdən yaradılmış ola bilərlər. Döşəmə, divarlar və tavanın bu şəkildə şəffaf olması isə içində yaşayan kəslərə rahatlıq və zövq verməsi baxımından çox gözəl bir xüsusiyyətdir.

Bu hədislə işarə edilən şey, insanların cənnətdə həm içərini, həm də çölü eyni anda görə bilmələrinə imkan verən ayrı bir görüş dairəsinin mövcud olduğu da ola bilər. Yəni cənnətdə dünyada yaşadığımızdan fərqli ölçülərdə bir görüşə sahib olma imkanımız da ola bilər. Çünki, insan bəzən olduğu yerdən başqa bir yerdə olanları görmək istəyə bilər.

Məsələn, istədiyimiz zaman səmaya baxdığımızda planetləri, ulduzları heç bir texnoloji alətə ehtiyac duymadan bütün incəliklərinə qədər görə bilməyi arzulayırıq. Lakin, sadəcə parlaq nöqtələri görürük. Bir əşyaya baxdığımızda bunun atom səviyyəsindəki görünüşünü də çılpaq gözlə görməyimiz mümkün deyil. Bu səbəbdən də görüş sahəmiz, içində olduğumuz məkanla və gözümüzün görüş sahəsiylə

məhdudlaşmışdır. Məhz Cənnətdə gözün iti görməsi, istəyə görə hər hansı bir yerə fokuslanıb incəlikləri görə bilməsi, divar bənzəri heç bir şeyin görüşə maneə olmaması da mümkün ola bilər. Çünki, cənnətdə hər şey adamın istəyinə görə yaradılır və cənnət əhlinin görmək istədiyi heç bir şey gözlərindən gizli qalmayacaqdır. Allah bu həqiqəti Quranda: "...Orada nəfslərin istədiyi və gözlərə xoş gələn hər şey vardır..." (Zuxruf surəsi, 71) ayəsiylə müjdələyir.

Yenə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərindən birində cənnət köşklərinin heç bir dəstək və dayaq olmadan dayandıqlarından bəhs edilir. Şübhəsiz ki, bu vəziyyət də bənzərsiz və həyəcan verici bir gözəlliyə işarə edir:

Bir gün Rəsulullah (s.ə.v): "Cənnətdə elə köşklər vardır ki, nə yuxarıdan asılacaq bir qarmaqları və nə də altlarında bir dirəkləri vardır" deyə buyurdu. Bunu dinləyən səhabələr, "ey Allahın elçisi, o köşklərin əhli oraya necə girəcək?" deyə soruşdu. Rəsulullah (s.ə.v): "Onlar quşlar kimi uçaraq girəcəklər" deyə buyurdu. [Dünya Sonrası Safer, səh. 294]

Cənnətdəki şəhərlər:

Cənnətdə "Rəyyan" deyilən bir çay vardır. Üstündə mərcanlardan ibarət bir şəhər salınmışdır. Onun qızıl və gümüşdən yetmiş min qapısı vardır. Bax bu, Quran əhlinə məxsusdur. [Ramuz el-Ehadis–2, səh. 326/4]

Yuxarıdakı hədisdə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in diqqət çəkdiyi qızıl və gümüş, ehtişamın, zənginliyin və sənətin simvolu olmuş filizlərdir. Hər ikisi də parlaq, möhkəm, forması asanlıqla dəyişən və çətin əldə edilən metallar olub tarix boyu çox əhəmiyyətli bir yerə sahib olmuşdurlar. Yer üzündə hər tona 0,004 qram qədər qızıl düşür. Qızıl şaxtalarında isə hər tondan 6–12 qram qızıl əldə olunur. Bu səbəbdən də qızıldan bir qab əldə etmək üçün tonlarla ağırlıqdakı bir qaya emal prosesindən keçirilməlidir. Onun istər çətinliklə əldə edilməsi, istərsə də yer üzündə digər filizlərə görə daha az nisbətdə tapılması dəyərini qat–qat artırır. Parlaq, möhkəm, forması asanlıqla dəyişən bu qiymətli filiz insanların zövqlərinə xitab etməsi baxımından çox əhəmiyyətli bir yerə malikdir.

Bu da estetik və sənət dəyəri olduqca yüksək əsərlərin hazırlanmasında qızıla üstünlük verilməsini təmin edir. Bizə gözəl gələn, möhtəşəm və gözoxşayan bir çox şey ya qızıldan hazırlanmışdır ya da qızılla bəzənmişdir. Həmçinin qızıl, əşyaların bəzədilməsində, cildçilik, xəttatlıq, miniatür, illüstrasiya kimi bir çox sənət sahəsində də əvəzolunmaz bir vəsaitdir. Bu baxımdan hədislərdə diqqət çəkilən məkanlarda

qızıldan bol miqdarda istifadə olunması da, insanların xoşladığı qiymətli bir nemətin nişanəsidir. İnsanlar qızılı dünya həyatında ən çox külçələr halında görürlər. Nadir hallarda bəzi əşya və aksesuarlara, bəlkə də, bir sarayda qızılla örtülmüş sütunlara rast gəlirlər. Bütün bu saydıqlarımız qızılı yalnızca bəzi kiçik zinət əşyalarında görməyə alışmış insanlarda böyük bir təəccüb hissi meydana gətirir. Vəziyyət belə olduqda isə saf qızıldan tikilmiş bir göydələnin və ya bir köşkün, villanın xəyalını belə qurmaqda çətinlik çəkirlər. Bunun həqiqət olduğunu düşünmək belə insan ruhunu xeyli bir həyəcanlandırır və ona zövq verir. Aşağıdakı hədisdə isə Cənnətdəki binaların kərpiclərinin qızıldan və gümüşdən olduğu bildirilir. Bu, onsuz da çox gözəl olan cənnət evlərinin ehtişamını daha da artırır, onları daha gözoşşayan hala gətirir:

Cənnət binalarının bir kərpic qızıl, bir kərpic gümüş, qarışığı müşk, çınqılı mirvari və yaqut, torpağı isə zəfərandandır... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 200/6]

Necə ki, aşağıdakı hədisdə də qızıl bir dirəkdən bəhs edilərək cənnətdəki zənginlik və ehtişam başqa bir cəhətdən də vurğulanır:

Cənnətdə qızıldan bir dirək və üzərində zəbərcəddən (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) şəhərlər vardır ki, onlar cənnətə ulduzlar kimi işıq saçar... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 125/6]

Yuxarıdakı hədisdə diqqət çəkilən başqa bir cəhət də şəhərlərin yüksəkliyi ola bilər. Şübhəsiz ki, dünya şərtlərində mənzərəsi və verəcəyi rahatlıq baxımından yüksək bir şəhərə üstünlük verilir. Bu şəhərlərin cənnətdəki mükəmməl mənzərələr içində yerləşdiyi düşünülərsə, bu məkanların insan ruhuna nə qədər çox zövq verəcəyi daha yaxşı aydın ola bilər. Hədislərdəki bu məkanlar (dirəklər üzərindəki şəhərlər) Quranda bildirilən yüksək köşklərlə əlaqədar ayələrlə eynilik təşkil edir:

Lakin Rəbbindən qorxanları üst-üstə tikilmiş, altından çaylar axan otaqlar gözləyir. Bu, Allahın vədidir. Allah vədinə xilaf çıxmaz. (Zumər surəsi, 20)

Şəhər həyatı dedikdə təsəvvürümüzdə ən əvvəl bir çox mövzuda yaşanan problemlər canlanır. Gediş-gəliş, səhiyyə, nəqliyyat, hava çirkliliyi, infrastruktur, su, elektrik, telefon, təhlükəsizlik kimi daha bir çox mövzudakı çatışmazlıqlar insanların ömürləri boyu məşğul olduqları problemlərə çevrilmişdir. Hətta insanların daha rahat, daha sistemli bir həyat yaşamalarını təmin etmək və bu problemləri aradan qaldırmaq üçün bir çox peşə meydana gəlmişdir.

Halbuki cənnət şəhərlərində əsla belə bir vəziyyət yaşanmadığı kimi bu problemlərə səbəb olan faktorlar da aradan qalxmış olacaq. Həmçinin Allahın "...orada

nə (yandırıcı) bir günəş, nə də dondurucu bir soyuq görərlər" (İnsan surəsi, 13) ayəsində bildirdiyi kimi, cənnətdəki hava insan ruhunun və bədəninin ən zövq alacağı və ən rahatlayacağı istilikdə olacaq. Bu səbəblə də xüsusi bir istilətmə ya da sərinlətmə sisteminə də ehtiyac qalmayacaq. Bənzər şəkildə sonrakı hissələrdə yer verəcəyimiz kimi cənnətdə nəqliyyat çətinliyi də olmayacaq. Doğrusunu Allah bilir.

Hədisdə cənnətdəki tikililərdən bəhs edilərkən bunların qarışığının müşk, yəni çox gözəl qoxulu bir maddə olacağı ifadə edilir. Göründüyü kimi Allahın cənnətdə yaratdığı nemətlər bütün duyğularımıza da xitab edəcək şəkildə yaradılır. Gözəl qoxu insanlar üçün çox böyük bir nemətdir. Gülün, qərənfilin, zambağın, sümbülün, yasəməninin, akasiya və şam ağaclarının qoxuları insanlar üçün çox böyük bir lütfdür. Bunlarla yanaşı bir-birindən fərqli qoxular da insan ruhunda çox xoş bir təsir yaradar. Cənnətdəki gözəl qoxular dünyadakılarla müqayisə edilə bilməyəcək gözəllikdə olduqları kimi insanların heç gözləmədikləri incəliklərdə qarşılıqlarına çıxacaq. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədisində bildirdiyi kimi binaların qarışığının müşk olması bunun ən gözəl nümunələrindən biridir. Şübhəsiz ki, qarışığı müşk olan gözəl qoxulu bir bina, Allahın cənnətdə möminlər üçün hazırladığı gözəlliklərindən sadəcə biridir.

Cənnətdəki saraylar:

Bir hədisdə cənnətdəki saraylardan belə bəhs edilir:

Cənnətdə mirvaridən bir saray vardır. O sarayın içində qırmızı yaqutdan yetmiş ev vardır. Hər evin içində yaşıl zəbərcəddən (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) yetmiş ev vardır. Hər evin içində yetmiş taxt, hər taxtın üzərində də hər rəngdən yetmiş döşək vardır. Hər evin içində yetmiş süfrə, hər süfrədə də yetmiş növ yemək vardır. Həmçinin hər evin içində yetmiş nəfər xidmətçi vardır... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 323/554]

Bu mövzuyla əlaqədar başqa bir hədis isə belədir:

Şübhəsiz ki, cənnət saraylarından birinin içində yetmiş mənzil (yer, dünya, ev) vardır. Hər mənzilin yetmiş qapısı vardır, hər qapıdan da digər qapıdan daxil olan qoxudan başqa cənnət qoxularından bir qoxu daxil olar... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 323-324/555]

Hədislərdə cənnət saraylarının ən qiymətli daşlardan inşa edildiyinə, ən gözəl və ən rahatlıq verəcək şəkildə dekorasiya edildiklərinə, içlərində bol nemətlər olduğuna diqqət çəkilir. Dünya həyatına razı olmayan və bu həyatın müvəqqəti bəzəklərinə

aldanmayan möminlər, axirətdə hər nemətin əsli, ən mükəmməli və əbədi olanı ilə mükafatlandırılırlar. Axirət yurdunu istəyərək ciddi bir səy göstərmələrindən ötrü, həqiqi zövq və sevinci bir-birindən gözəl bu cənnət məkanlarında sonsuza qədər yaşayırlar. Buradakı mühit hər cür dəbdəbəni, əzəməti, zənginliyi özündə ehtiva etməklə yanaşı, cənnət əhlinin daima Allahı andıqları və Ona qəlbən şükr etdikləri zadəgan və təmiz bir mühitdir. Allah bir ayədə cənnət əhlinin şükr etdiklərini və xoşbəxt olduqlarını belə bildirir:

(Onlar) dedilər ki: “Bizə verdiyi vədini yerinə yetirən və bizi bu yerə varis edən Allaha həmd olsun! Biz Cənnətin istədiyimiz yerində sakin ola bilərik. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir!”. (Zumər surəsi, 74)

Cənnətdəki otaqlar:

Cənnət məkanlarıyla əlaqədar olaraq bir çox hədisdə çadırlar da təsvir edilmişdir. Bu hədislərdən bir neçəsi belədir:

Şübhəsiz ki, cənnətdə (mömin üçün) içi boşaldılmış tək bir mirvaridən bir çadır vardır. Bu çadırın eni altmış mil (təxminən 100 km) uzunluğundadır. Bunun hər yerində (möminə məxsus) bəzi ailələr vardır ki, onlar başqalarını (yəni bir-birlərini) görə bilməzlər. (Ancaq) Mömin onları ziyarət edib gəzər. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 325/560]

Möminin Cənnətdə hündürlüyü altmış mil (təxminən 100 km) olan mirvari bir çadırı vardır. [Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 408/10091]

Genişliyi də elədir. (Yəni, altmış mildir). Orada möminin ailələri olacaq. Mömin onları bir-bir ziyarət edəcək... [(Buhari, Müslim və Tirmizi); Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 408/10092]

Cənnət əhlindən dərəcəsi ən aşağı olanın səksən min xidmətçisi vardır. Onun üçün mirvaridən, zəbərçəddən (zümrədə bənəyə, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) və yaqutdan bir çadır qurular. Bu çadır, Cabiyədən Səna şəhərinə qədər uzanan bir böyüklükdədir. [(Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı- 5, səh. 412/10114]

Hər şeyin ən mükəmməl haliyla yaradıldığı cənnətdə çadırlar da mümkün ola biləcək ən yüksək keyfiyyətdə möminlərə zövq verəcək, rahatlıqlarına, arzularına xitab edəcək şəkildə yaradılacaqdır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in bildirdiyi kimi qiymətli cövhərlərdən hazırlanılan bu çadırlar görünməmiş bir böyüklüyə sahibdirlər. Hədislərdə cənnət əhlinin, çox böyük və hündür olan mirvari dənələrinin içində, ailələri və yaxınlarıyla birlikdə mükəmməl bir həyat yaşadıkları xəbər verilir. Şübhəsiz ki, bu

Rəbbimizin bənzərsiz yaratma gücünün və sənətinin bir təcəllisidir. Dünya həyatında saysız çatışmazlıq, qüsurlar və acizlik içində yaşayan insanın belə bir gözəlliyi zehində canlandırması belə həyəcan vericidir. Gözəlliyi və ehtişamıyla yanaşı zümrüd və yaqutdan hazırlanmış olan cənnət çadırlarının içində bir adama xidmət edənlərin sayı da dünyada Allahın razılığını, rəhmətini və cənnətini ümid edərək çalışıb yorulan hər kəs üçün böyük bir müjdədir.

Cənnətdəki bazarlar:

Bazarlar insanların ehtiyaclarını ödəmələri üçün onlara bir çox seçim təqdim edən alış-veriş məkanlarıdır. Bu alış-veriş mərkəzlərində cürbəcür qida məhsulları və əşyalar fərqli paketlərdə qablaşdırılır. İnsanlar yaxşı qidalanma, fərqli dadları sınaq, qəşəng və gözəl geyinmə, işlərini asanlaşdıracağını düşündükləri vəsaitləri satın alma, bəyəndikləri və rahat olacaqlarını düşündükləri əşyaları əldə etmə istəyi ilə bu yerlərə gedirlər. İnsanların dünya şərtlərində xoşladıkları bu neməti Allah cənnətdə də ən gözəl halıyla yaradacaqdır. Cənnətdəki bazarlar saysız növdəki nemətlə, bolluq sevinci meydana gətirən görünüşləriylə cənnət əhlinin qəlblərindəki bu arzuya xitab edəcək. Dünyada bu nemətlə yanaşı mövcud olan bir çox çatışmazlıq da var ki, üstəlik onlarda cənnətdə aradan qalxmış olacaq. Məsələn, insanlar dünyada alış-veriş məkanlarını gəzməkdən zövq almalarına baxmayaraq, bundan yorulurlar. Bir çox insanın bu yerləri rahatlıqla gəzə biləcək qədər böyük bir vaxtı da yoxdur. Bundan başqa alver etmə imkanına sahib insanlarla yanaşı bundan zövq almasına baxmayaraq, istədiyini satın alma imkanına sahib olmayan insanlar da vardır. İnsanlar pulunu ödədikləri təqdirdə bu cür bolluq içərisindən istədikləri məhsulu seçə bilirlər. Amma əgər bu imkana sahib deyillərsə, yalnız bu məkanları gəzməklə kifayətlənməlidirlər. Halbuki Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədislərdə xəbər verdiyinə görə insanlar cənnət bazarlarında istədikləri hər şeydən istədikləri qədər ala biləcəklər. Orada alış-veriş deyə bir şey olmayacaq, hər kəs bəyəndiyi hər şeyə sahib ola biləcək. Bu məkanlardakı nemətlər isə insanların daha əvvəl heç görmədikləri və xəyalını belə qurmadıkları növdə olacaq. Allah bol lütfkarlığıyla hər kəsə bütün bəyanib istədiklərini verəcək heç kimin heç bir şeyi əskik olmayacaq.

Hədislərdə bu vəziyyətdən belə bəhs edilir:

Şübhəsiz ki, cənnətdə bir bazar vardır ki, mələklər oranı ziyarət edirlər. Orada gözlərin bənzərini görmədiyi, qulaqların eşitmədiyi və ağla gəlməyən nemətlər vardır. Ürəyimizin istədiyi hər şey bizə gətirilir. Lakin orada satılan və satın alınan heç bir şey yoxdur. O bazarda cənnət xalqının bir hissəsi digər bir hissəsiylə qarşılaşar. Hündür imarət və mövqe sahibi sərmayəçi də mövqe baxımından özündən aşağı dərəcədə olan

kimsə ilə qarşılaşar. Onların içində hər hansı bir şeyi əskik olan bir nəfər yoxdur ki, qarşılaşdığı adamın əynində gördüyü bəzəkli paltarlardan ötrü narahat olsun. Sözüünü sona çatırmadan əyni daha gözəl bir paltara bürünər. Şübhəsiz ki, cənnətdə heç kəs kədərlənməz. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 325–326/563]

Şübhəsiz ki, cənnətdə bir bazar vardır. Lakin orada satılacaq və alınacaq heç bir şey yoxdur. Ancaq kişilər və qadınlar, surət və görünüşləri vardır. Buna görə də orada hansı surətə düşmək istəsə, elə həmin surətə də düşəcəkdir. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 326/564]

Hədisdə ayrı bir nemət olaraq kişi və qadın surətlərinin varlığından da bəhs edilir. İstənilən vaxt istənilən surətdə ola bilmək, beləcə bir-birindən çox fərqli gözəl görünüşlərdə ola bilmək bir çox insanın dünyada xəyalını qurduğu bir fikirdir. Hər bir insan sağlam və qüsursuz bir üz və fiziki gözəlliyə sahib olmağı arzulayar. Saç rəngi, göz rəngi, üz cizgiləri, dəri rəngi, boyu, bədən quruluşu kimi daha bir çox fiziki xüsusiyyət insanlara anadangəlmə verilmişdir. Cənnətdə, dünyada tək növ gözəllikdən duyulan monotonluq hissənin olmaması, gözəlliyin adamın istədiyi qədər, istədiyi şəkildə dəyişə bilməsi də insan ruhuna zövq verəcək ayrı bir nemətdir.

Başqa bir hədisdə isə cənnətdəki bazarlarda möminlərin oturacaqları gözəl qoxulu, rahat yerlər olduğuna, cənnət əhlinin bu yerlərdə tanış olub söhbət etdiklərinə, bir sözlə, insanın xoşlayacağı ictimai bir həyatın mövcudluğuna diqqət çəkilir:

Şübhəsiz, cənnətdə elə bazarlar vardır ki, orada alış–veriş yoxdur. Lakin cənnət əhli oraya çatdığı vaxt təzə və parlaq mirvari və müşk torpağa sərilərək oturur. Dünyada olduqları kimi, o cənnətlərdə də bir-birləriylə tanış olurlar. Dünyada necə bir adam olduqlarını və Rəblərinə necə ibadət etdiklərini, gecələri necə əhya etdiklərini, gündüzləri necə oruc tutduqlarını, dünyanın zənginliyi ilə kasıblığının necə olduğunu, ölümün necə olduğunu... və nəhayət nə cür cənnət əhlindən olduqlarını danışib müzakirə (və söhbət) edirlər. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 326/565]

Cənnətdəki qidalar

Cənnətdə insanların nəflərinin xoşuna gələcək, ürəklərinin istədiyi və arzuladıqları olduqca ləzzətli bir çox qida olduğu Quranda və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərində bildirilir. Xüsusilə də dünyada bəyənən qidalar arasında olan ət və meyvənin hər növü cənnət əhlinə veriləcək. Allah ayələrində cənnət əhlinə verilən bu nemətlərin gözəlliyini belə xəbər verir:

İstəyib seçəcəkləri meyvələr və istədikləri quş ətini. (Vaqiə surəsi, 20–21)

Bu onlara etdikləri əməllərə görə (verilər). (Vaqiə surəsi, 24)

Həm Quran ayələrində, həm də hədislərdə cənnət əhlinə təqdim edilən bəzi nemətlərin dünyadakılarla bənzər olduğuna diqqət çəkilir. Allah bu həqiqəti bir ayədə belə bildirir:

(Ey Məhəmməd) İman gətirib saleh əməllər edənlərə müjdə ver ki, onlar üçün ağacları altından çaylar axan cənnətlər vardır. Onlara ruzi olaraq, hər dəfə onun məhsullarından yedirildikdə: “Bu ki, əvvəlcə bizə verilən ruzidir!” deyəcəklər. Halbuki onlara (dünyadakının) oxşarı verilmişdir. Onlardan ötrü orada pak zövcələr var və onlar orada əbədi qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 25)

Cənnət neməti olaraq verilən qidaların hər biri həm estetik cəhətdən gözəl, həm də olduqca ləzzətlidir. Bunlardan xüsusilə də meyvələr, görünüşləri, rəngləri, qoxuları və özlərinə məxsus dadları ilə bir–birlərindən mükəmməldirlər.

Məsələn, çiyələk bir çox adamın sevərək yediyi, qoxusunu və ləzzətini çox xoşladığı bir meyvədir. Lakin bütün gözəlliyinə baxmayaraq, çox yeyildiyi təqdirdə allergik reaksiyalara səbəb ola bilər. Bu, dünya həyatına məxsus bir əskiklikdir. Dünyadakı bütün nemətlər kimi meyvələrin də bir çox baxımdan qüsurlu tərəfləri vardır. Yetiştirilmələrindən başlayaraq, satın alınmalarına, yuyulmalarına, ayırd edilmələrinə qədər bir çox zəhmətli mərhələdən keçərlər. Çəkilən bütün zəhmətlərə baxmayaraq, bəzən çürüyər, bəzən də dadları əskik olar. Bir sözlə insanlar bir şeylər yeyərkən əslində bir çox çatışmazlığın, çətinliyin də öhdəsindən gəlməyə çalışırlar.

Dünya həyatına məxsus olaraq qidaların hamısı müəyyən bir qüsurla yaradılır ki, bu da insanların bu nemətlərin əsllərinə qovuşmağı arzulamalarına səbəb olur. Üstəlik nə qədər sevilən bir qida olursa olsun daim yeyildiyi təqdirdə bu qidadan alınan zövq əvvəlki kimi çox olmaz.

Cənnətdəki qidalar və meyvələr cənnət əhlinin önünə qüsursuz və zəhmətsiz şəkildə gəlirlər. Allah Quranda **"(meyvələrin) kölgələri onlara çox yaxındır və yığılmaları xeyli asanlaşdırılmışdır"** (İnsan surəsi, 14) ayəsiylə bu meyvələri əldə etməyin olduqca asan olduğunu bildirmişdir. Cənnətdə budağından qoparılan bu meyvələrdə toz və çirk yoxdur, tərtəmizdirlər və xeyli ləzzətli dirlər. Başqa ayələrdə isə Allah cənnət meyvələri ilə əlaqədar olaraq belə buyurur:

Əməllərinizin nəticəsi kimi varis olduğunuz Cənnət budur. Orada sizin üçün bir çox meyvələr vardır, onlardan yeyəcəksiniz. (Zuxruf surəsi, 72–73)

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) isə bir hədisdə cənnətə girəcək möminlərə **"Onu meyvələri aşağıya doğru sallanan uca cənnətə qoyun!"** deyildiyindən bəhs edir. [Büyük Hadis Külliyyatı–5, səh. 413/10120]

Cənnətdə qida ehtiyacdən ötrü deyil, Allahdan bir nemət və hədiyyə olaraq zövq üçün yeyilir. Orada iman edənlər acma, susama kimi dünyaya aid acizliklərdən xilas olmuşlar. Təhrif olunmuş İncildə isə cənnətə layiq olan kəslərdən bəhs edilərkən, **"artıq acmayacaqlar, artıq susamayacaqlar..."** ifadəsi keçir. (Yuhannaya Gelen Esinleme, 7–ci hissə, 16)

Cənnət nemətlərinin ayə və hədislərdə vurğulanan başqa bir xüsusiyyəti də çox bol olmalarıdır. Allah axirət yurdunda saysız–hesabsız ruzi olduğunu və tükənməcəyini Sad surəsindəki ayələrdə belə bildirir:

Haqq–hesab günü üçün sizə vəd edilən budur. Bəli, bu Bizim verdiyimiz nemətdir. O, tükənməzdir. (Sad surəsi, 53–54)

İncildə də qidaların tükənməyəcəyinə işarə edən bir məlumat belə qeyd olunur:

Müvəqqəti olan yemək üçün deyil, sonsuz həyat boyu qalan yemək üçün çalışın...
(Yuhanna, 6–cı hissə, 27)

Meyvələrin bolluğu:

Meyvələr bədəni zəhərli maddələrdən təmizləyən, xəstəliklərə qarşı bədəndə immunitet yaradan, vitamin və mineral baxımından çox zəngin, insana rahatlıq verən, sağlamlıq və gözəllik qazandıran tərtəmiz qidalardır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bu cənnət nemətiylə əlaqəli olaraq bir hədisində belə buyurur:

Sidrətül Müntəha ağacının hər bir meyvəsi yarıldıqda içindən yetmiş iki rəngdə və növdə qida çıxar ki, orada o birisinə bənzəyən heç bir rəng və növ yoxdur. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 312/517]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bu hədisində cənnətdəki meyvələrin rənglərinə və növlərinə diqqət çəkmişdir. Nemətlərin bu şəkildə bir-birlərindən fərqli olmaları insanların çox xoşlayacaqları bir gözəllikdir. Bir şeyin həmişə eyni şəkildə, eyni qoxuda, ləzzətdə ya da rəngdə olmasındansa, hər dəfə birinci dəfə görülürmüş kimi həyəcan oyandıracaq şəkildə dəyişikliklərlə yaradılması çox böyük bir sürprizdir. Həmçinin bu Allahın sonsuz yaratma gücünün və sənətinin dəlillərindən yalnızca biridir. Bu müxtəliflik cənnətdə hədsiz–hüdüdsüz ola bilər. Cənnətdəki meyvələrin müxtəlifliyinə diqqət çəkilən başqa bir hədis isə belədir:

Cənnət əhlinin ən aşağı dərəcəyə sahib olanının 10 000 xidmətçisi, hər xidmətçinin əlində fərqli rəngdə qızıl və gümüşdən iki dayaz tava və içlərində ayrı-ayrı meyvələr vardır. Ən son yediyini də ilk dəfə yediyi iştahla yeyər... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 71/5]

Hədisdən aydın olduğu kimi cənnətdəki nemətlər cənnət əhlinin ən zövq alacaqları şəkildə özlərinə bəxş ediləcək. Özlərinə xidmət məqsədiylə yaradılmış və bu xidməti zövqlə və diqqətlə yerinə yetirən xidmətçilərin qızıl və gümüş qablarda təqdim etdikləri növbənöv meyvələr cənnət əhlinə Allahdan verilən bir ziyafətdir. Allah ayələrdə belə buyurur:

...Orada nəfsinizin çəkə biləcəyi və istədiyiniz hər şey sizindir. Çox bağışlayan və çox Rəhmli Allah tərəfindən verilən ziyafət kimi". (Fussilət surəsi, 31–32)

Bununla yanaşı Peyğəmbərimiz (s.ə.v) cənnətdə budaqdan bir meyvə qoparıldığında bu meyvənin yerinə yenisinin gəldiyini xəbər vermişdir:

...Cənnətin meyvəsindən qopardıqda, yerinə yenisi gələr. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 98/9]

Başqa bir rəvayətdə isə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bu sözlərinə yer verilir:

Kəndli bir ərəb, "ey Allahın elçisi cənnətdə meyvə vardırımı?" deyər soruşdu. Rəsulullah (s.ə.v):

"Bəli Tuba deyilən bir ağac vardır" deyər buyurdu. O şəxs:

"Ya Rəsulullah bizim ərazimizdəki hansı ağac ona bənzəyir?" dedi.

Rəsulullah (s.ə.v):

"Sənin ərazindəki ağaclardan heç biri ona bənzəməz. Lakin sən heç Şama getdinmi? Çünki orada qoz deyilən bir ağac vardır ki, budaqları göyə uzanar. Bu ağac Tuba ağacına bənzəyir" deyər buyurdu.

O şəxs: "Ya Rəsulullah, o ağacın dib gövdəsinin qalınlığı nə qədərdir? " dedi. Allahın elçisi:

"Sənin kül–külfətinin dəvələrindən beş yaşına çatan gənc bir dəvə yola düşsə dibini gəzib qurtara bilməz, nəhayət qocalığından boynu qırılar" deyər buyurdu. Kəndli ərəb:

"Cənnətdə üzüm vardırımı?" deyər təkrar soruşdu. Rəsulullah (s.ə.v):

"Bəli vardır" deyər buyurdu. O şəxs:

"O üzümün salxımının böyüklüyü nə qədərdir?" dedi. Rəsulu Əkrəm:

"Alaca qarğanın heç dayanmadan bir aylıq uçub gedəcəyi məsafə qədər" deyər buyurdu. O şəxs:

"O üzümün dənələri(nin böyüklüyü) nə qədərdir?" dedi. Allahın elçisi:

"Böyük bir vedrə kimidir" deyər buyurdu. O şəxs:

"Ey Allahın Rəsulu, şübhəsiz ki, o üzüm dənəsi məni və kül–külfətimi doyurar" dedi. Rəsulullah (s.ə.v):

"Bəli səni və kül-külfətini və qohumlarının əksəriyyətini doyurar... Cənnətin xurması ağacın dibindən budaqlarına doğru müntəzəm bir şəkildə üst-üstə yığılıb düzülmüşdür. Meyvələri böyük küplər kimidir. Nə vaxt bir meyvə qoparılsa yerinə başqası gələr. Cənnətin suyu çuxursuz yerlərdən axar. Cənnət üzümünün hər bir salxımı on iki arşındır".

[Tezkireti'l Kurtubi, səh. 312–313/518]

Cənnət meyvələri düşünülərkən, dünyadakı meyvələrlə məhdudlaşdırılaraq düşünülməməlidir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in yuxarıdakı hədisində tək-cə bir neçə meyvənin fərqli yaradılışı nümunə olaraq verilmişdir. Ancaq cənnət istənilən hər şeyin ən gözəl halı ilə mövcud olacağı, aqlımıza gəlməyən, lakin çox xoşlayacağımız daha bir çox nemətin olduğu bir məkandır.

Quranda cənnət meyvələrindən bəhs edilən ayələrdən bir neçəsi belədir:

Yüklü budaqları bükülmüş albalı (ağacları), üst-üstə yerləşən meyvələri sallanmış banan ağacları (Vaqiə surəsi, 28–29)

İçlərində (hər növ) meyvə, bənzərsiz–xurma və bənzərsiz–nar vardır. (Rəhman surəsi, 68)

Və (daha) bir çox meyvələr arasında, tükənib–azalmayan və qadağan edilməyən (meyvələr). (Vaqiə surəsi, 32–33)

Məhz onlar üçün müəyyən bir ruzi vardır. Müxtəlif meyvələr. Onlar hörmət görənlərdir. Nemətlərlə dolu olan Nəim cənnətlərində. (Saffat surəsi, 41–43)

Cənnətdəki qidalardan nümunələr:

Xurma:

Bir hədisdə xurma ilə əlaqədar olaraq belə rəvayət edilmişdir:

Bir adam: "Ya Rəsulullah cənnətdə xurma vardırmi? Çünki mən xurmanı sevirəm" deyər soruşdu. Rəsulullah (s.ə.v):

"Bəli vardır. ...Cənnət xurmalarının budaqları qızıldandır. Nazik və xırda budaqlarının başları qızıldandır. Qızıldan nazik və xırda budaqları vardır. Aləmlərdən hər hansı bir kəsin gördüyü paltarların ən gözəlinə bənzər yarpaqlara sahibdir. Qızıldan xurma salxımları vardır. Xurma salxımlarının saplağı da qızıldandır. Qızıldan xurma dənəsinin dibində yapışqanlı marka kağızı kimi şeylər vardır. Böyük küplər kimi meyvələr vardır ki, (onlar) köpükdən yumşaq, baldan şirindir". [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 315/522]

Xurmanın təsvir edildiyi başqa bir hədis də belədir:

Cənnətdəki xurma ağacının budaqları qırmızı qızıldır. Sapları yaşıl zümrüddür. Yarpaqları ipək kimidir. Meyvəsi qüllə kimi iri dənəli, qaymaqdan yumşaq və çəyirdəksizdir. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 451/4]

Diqqət yetirilsə cənnətdəki hər incəlik bizə tanış gələn, bildiyimiz ən gözoxşayan və qiymətli şeylərlə müqayisə edilərək görünüşləri və ləzzətləri ilə nə qədər qiymətli bir nemət olduqları vurğulanılır. Məsələn, cənnətdəki xurma ağacının budaqları qızıla, yarpaqları çox gözəl və qiymətli bir parça olan ipəyə bənzədilmişdir.

Cənnətdəki xurma dənələrinin böyüklüyünə diqqət çəkilən başqa bir hədis isə belədir:

Cənnətdəki xurma ağaclarının budaqları yaşıl zümrüddür. Budaqları qırmızı qızıldır. Yarpaqları cənnət əhli üçün geyiləcək paltarlardır. Onun bir qismi qısa (alt), bir qismi də içi astarlı üst paltarlarıdır. Cənnət xurması böyük küplər və vedrələr kimidir. Süddən daha ağ, baldan şirin, köpükdən yumşaqdır. İçində də çəyirdək yoxdur. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 314]

Yuxarıdakı hədisdə ləl-cəvahiratlarla təsvir edilən xurmanın, görünüşüylə yanaşı ləzzətinin də Allahın istədiyi təqdirdə çox mükəmməl olacağı vurğulanılır.

Əncir:

Bir rəvayətə görə Peyğəmbərimiz (s.ə.v) əncirlə əlaqədar bunları demişdir:

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir qab əncir hədiyyə alıb ondan yedi və səhabələrinə: "Bundan yeyin. Əgər mən cənnətdən bir meyvənin endiyini söyləsəm, həmin meyvə məhz bu əncirdir" deyə buyurdu. (Ölüm-Kiyamet-Ahret ve Ahirzaman aləmləri, səh. 313)

Əncir Quranda adı keçən və diqqət çəkilən meyvələrdən biridir. (Tin surəsi, 1) Meyvələr arasında çoxlu minerallara sahib olması, enerji verən bir qida olması baxımından da xüsusi bir yerə sahibdir.

Qarpız:

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in bir hədisində qarpız haqqında belə söylədiyi rəvayət edilmişdir:

Qarpızdan istifadə edin və ona təzim (hörmət) edin. Çünki onun suyu cənnətdən, dadı da cənnətdəki dadlardandır... Qarpız cənnət (meyvələrin)dəndir. (Ölüm–Kiyamet–Ahiret ve Ahirzaman Alametleri, səh. 313)

Banan:

Hədislərdə keçən digər bir cənnət meyvəsi də banandır:

Dünyada cənnət meyvəsinə bənzəyən şey ancaq banandır. Çünki Allah Təala (cənnətdəki meyvələr haqqında), "onun meyvələri tükənməzdir" deyə buyurmuşdur. Sən isə bananı yay və qış da daxil olmaqla ilin hər fəslində tapa bilirsən. (Ölüm–Kiyamet–Ahiret ve Ahirzaman Alametleri, səh. 312–313)

Necə ki, cənnətin təsvir olunduğu ayələrdə, Allah bu meyvədən belə bəhs edir:

Yüklü budaqları bükülmüş albalı (ağacları), üst–üstə yerləşən meyvələri sallanmış banan ağacları, yayılıb–uzanmış kölgələr, dayanmadan axan su(lar) və (daha) bir çox meyvələr arasında. Tükənib–azalmayan və qadağan edilməyən (meyvələr). (Vaqiə surəsi, 28–33)

Banan özünəməxsus gözəl qoxusuyla, bənzərsiz ləzzəti və saysız faydasıyla bir çox adamın sevdiyi bir nemətdir. Şübhəsiz ki, cənnətdəki banan da digər bütün nemətlər kimi, dünyadakına görə olduqca qüsursuz, olduqca ləzzətli və gözəl qoxulu olacaq. Doğrusunu Allah bilir.

Ət:

Ayə və hədislərdə meyvədən başqa bəhs olunan nemətlərdən biri də ətdir. Allah bir ayəsində: "Onlara istədikləri meyvədən və ətdən bol–bol verdik" (Tur surəsi, 22) deyərək buyuraraq ətin bir cənnət neməti olduğunu xəbər verir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bir hədisdə ət haqqında belə buyurmuşdur:

Cənnət xalqının ətdən sonra ikinci ən dəyərli və ən ləzzətli qidası ətdir. Aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd olsun. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 363/654]

Quranda və hədislərdə xüsusilə diqqət çəkilən ət növü isə quş ətidir. Quranda "istədikləri quş əti" (Vaqiə surəsi, 21) ayəsiylə xəbər verilən quş əti bir hədisdə belə vurğulanmışdır:

Cənnətdə sənin ürəyin quş əti istəyəcək. Dərhal qızardılmış halda önünə gətirilib qoyulacaq. [Büyük Hadis Külliyatı–5, səh. 414/10123]

Ət növləri arasında Quranda bəhs olunanlardan xüsusilə də "bildirçin əti" bəyənən bir yeməkdir. Bu nemət cənnətdə bol–bol olacaq, müsəlmanlara ən gözəl şəkildə təqdim ediləcək. (Doğrusunu Allah bilir.)

CƏNNƏTDƏKİ İNSAN GÖZƏLLİYİ

Dünyadakı ən böyük nemətlərdən biri də insan gözəlliyidir. İnsan ən gözəl evlərə sahib olsa, ən gözəl qidaları yesə və mükəmməl yerlərdə gəzsə belə, tənha olduğu müddətcə bunlardan tam mənasıyla zövq ala bilməyəcək. Çünki, bütün bu nemətlər adamın ətrafındakı yaxınları və dostlarıyla birlikdə olduğu vaxt bir məna qazanar. Allahın ruhundan üflədiyi bir varlıq olan insan, şəxsiyyəti, təqvası və gözəl əxlaqı ilə çox qiymətlidir. Bir də bu xüsusiyyətlərinin üstünə qüsursuz bir fiziki gözəlliyin də əlavə olunması, şübhəsiz ki, hər kəsin sahib olmaq istəyəcəyi böyük bir nemətdir.

Cənnətdəki insan gözəlliyinin təsvir edildiyi hədislərdən biri belədir:

Cənnətdəki hurilər yaqut və mərcan kimidirlər. Adam onlardan birinin üzünə baxanda, özünü onun yanağında, aynada gördüyündən daha aydın görür. Onların mirvarilərinin ən kiçiyi şərq ilə qərbi işıqlandırır. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 337/7]

Cənnətdəki hurilərin gözəlliyi yaqut kimi nadir bir ləl-cəvahirata, mərcan kimi özünəməxsus bir görünüşə sahib təbii bir gözəlliyə bənzədilmişdir. Həmçinin baxan adamın özünü aynada gördüyündən daha aydın gördüyü bənzətməsiylə üz dərilərinin hamar olmasına və üzlərindəki parlaqlığa, işıqlığa diqqət çəkilmişdir.

Dünya şərtlərində üz dərisinin gərginliyi, şəffaflığı çox qısa bir müddət davam edər. Kiçik yaşlardakı dəri hamarlığı və gözəlliyi yaş irəlilədikcə bəzi dəri problemləri, yıpranma və qırışma ilə yox olar. Bu səbəbdən də bu gözəllik dünya şərtlərində daimi olmaz. Ancaq Allah razı olduğu qullarına cənnətdə qüsursuz və əbədi gözəlliyi vəd edir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bir hədisdə cənnətdəki gözəlliyin və gəncliyin daimiliyindən belə bəhs edir:

Cənnət əhlinin bədəni tüksüz, üzü saqqalsız, gözləri sürməlidir, gənclikləri zail olmaz (tükənməz), paltarları köhnəlməz. [(Tirmizi), Kutubu Sitte-14, səh. 451/6]

Cənnət əhli cənnətə, otuz ya da otuz üç yaşında saqqalsız, tüksüz və gözləri sürməli halda girəcəklər. [Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 411/10109]

...Ona girən nemətə nail olar, əziyyət görməz, əbədiyyət qazanar, ölümle qarşılaşmaz. Paltarı köhnəlməz, gəncliyi yox olmaz. [(Tirmizi), Kutubu Sitte-14, səh. 451/6]

Hədislərdə cənnət əhlinin gözlərinin yaradılışdan sürməli olduğundan da bəhs edilir. Sürmə, göz rəngini və formasını ön plana çıxardan bir bəzəkdir. Dünya

şərtlərində süni olaraq əldə edilməyə çalışılan, lakin yenə də mükəmməl olmayan bu gözəllik, axirətdə möminlərin təbii halı olacaq.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in cənnətdəki insan gözəlliyi ilə əlaqədar özünə soruşulan suallara belə cavab verdiyi rəvayət olunmuşdur:

"Ya Rəsulullah! Allah Təalanın: 'İri gözlü hurilərdir' (Vaqiə surəsi, 22) sözünü mənə izah et" dedim.

"Onlar ağ bədənli, iri gözlü, qara quşun qanadları kimi sürməlidirlər" dedi.

"Ya Rəsulullah! Allahın: 'Sanki o qadınlar yaqut və mərcandırlar' (Rəhman surəsi, 58) ayəsini izah et" dedim.

"Onlar qorunub saxlanılan mirvari kimi gözəldirlər" dedi.

"Ya Rəsulullah! Allahın: 'O cənnətlərdə gözəl əxlaqlı, gözəl qadınlar vardır' (Rəhman surəsi, 70) ayəsini izah et" dedim.

"Onlar çox gözəl xasiyyətli və gözəl üzlüdürlər" deyə buyurdu.

"Ya Rəsulullah! Allahın: 'Onlar, toz qonmamış yumurta kimidirlər' (Saffat surəsi, 49) ayəsini izah et" dedim.

"Onlar yumurtanın pərdəsi kimi ağ və incədirlər" dedi.

"Ya Rəsulullah! Allahın: 'Ərlərini sevən, həmyaşıdlar (Vaqiə surəsi, 37) ayəsini mənasını söylə" dedim.

"Onlar dünyada qoca, gözləri iltihablı, saçları ağarmış və zəif olaraq öldükləri halda, Allah onları cənnətdə bakirə, ərlərinə sevən, aşıq və bir–birinə bağlı, bir–birlərinin həmyaşıdı edəcək" deyə buyurdu.

"Ya Rəsulullah! Dünya qadınlarımı üstündür, yoxsa iri gözlü hurilərimi?" dedim.

"Paltarın üzü astarından qiymətli olduğu kimi, dünya qadınları da hurilərdən qiymətliyədirlər" dedi.

"Niyə Ya Rəsulullah?" dedim, belə izah etdi:

"Namazları, orucları və Allaha olan ibadətlərindən ötrü Allah da onların üzlərini nurlandırır, özlərinə ipək paltarlar geydirər. Onların bədənləri ağ, paltarları yaşıl, zinətləri sarı, buxurdanları mirvari və daraqları qızıldır. Onlar belə deyərlər:

"Biz burada əbədi qalacağıq. Biz sevimli və xoşbəxtik. Əsla kədərlənib sızılmırıq. Başqa aləmə köçməyəcəyik, daim burada qalacağıq. Biz bu halımızdan məmnunuq və hər şeydən razıyıq. Heç kimə hirslənmərik. Necə də xoşbəxtidirlər, özlərinin həyat yoldaşı olduğumuz və həyat yoldaşlarımız olan kəslər". [Genclik ve Ölüm, səh. 422–423]

Diqqət yetirilsə Quranda (Rəhman surəsi, 70) və hədislərdə cənnət qadınlarının gözəl xasiyyətli olmalarına da diqqət çəkilməmişdir. Başqa bir hədisdə isə cənnətdəki insanların və yaşadıkları mühitin gözəlliyi belə təsvir edilmişdir:

Orada gözəl xasiyyətli, gözəl üzlü qadınlar vardır. (Rəhman surəsi, 70)

Başqa bir hədisdə isə cənnətdəki insan gözəlliyi belə təsvir edilmişdir:

...Hər bir hurinin əynində yetmiş qat paltar vardır ki, birinin rəngi digərində yoxdur. Həmçinin özünə digərində olmayan yetmiş fərqli rəngdəki ətir verilər. Hər biri huri üçün, inci ilə bəzənmiş qırmızı yaqutdan yetmiş taxt, hər taxtın üstündə yetmiş döşək, hər döşəyin üstündə isə kreslo vardır. Hər bir huri qadının ehtiyacının ödənilməsi və ona xidmət göstərilməsi üçün yetmiş min xidmətçi qız və yetmiş min xidmətçi oğlan vardır. Hər bir xidmətçilə yanaşı, içində müxtəlif yeməklər olan qızıldan sinilər vardır ki, möminlərdən biri bir qabdakı yeməyin dadının və ləzzətinin digərindəkindən fərqli olduğunu görür... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 333/591]

Bir çox hədisdə isə cənnət əhlinin xüsusilə üz gözəlliyinə diqqət çəkilməmiş, hətta bu gözəlliklərinin daim artdığı xəbər verilmişdir:

Cənnət əhlinin bir bazarı vardır. Hər cümə oraya gəlirlər. Elə həmin vaxtda şimal küləyi əsər, beləcə də, paltarlarını və üzlərini oxşayar. Bununla da hüsn (gözəllik) və camalları (üz gözəlliyi) artar. Beləcə ailələrinə, daha da gözəlləşmiş halda qayıdalar. Xanımlar:

"Vallah, bizim yanımızdan ayrıldıqdan sonra sizin camal və gözəlliyiniz artmış!" deyirlər. Kişilər də:

"And olsun Allaha, siz də bizdən sonra olduqca gözəlləşmişsiniz" deyər. [(Müslim), Kutubu Sitte-14, səh. 433/16]

Cənnət qadınlarının işıltılı gözəlliklərindən başqa bir hədisdə də belə bəhs edilir:

...Əgər cənnət qadınlarından biri yer əhlinə görünsəydi, dünyanı və içindəkiləri işıqlığa bürüyər və ikisinin arasını da gözəl qoxu ilə doldurardı... [(Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 409/10095]

Tanınmış İslam alimi Bədiüzzaman həzrətləri isə özünə hədislərdə təsvir edilən bu gözəlliyin necə olduğu soruşulduğunda belə cavab vermişdir:

Mənası çox gözəl deməkdir və gözəlliyi şirindir. Belə ki: Bu çirkin, ölü, camid (donuq, cansız) və çoxu qışır (qabıq, xarici görünüş) olan dünyada; hüsn (gözəllik) və camal (üz gözəlliyi), təkcə gözə gözəl görünüb ülfətə (vədiş) mane olmazsa yetər. Halbuki gözəl, həyattar (canlı), rəvnəqdar (gözoşayan gözəllik), tamamilə qışırsız (qabıqsız), lüb (öz) və qabıqsız iç olan cənnətdə; göz kimi insanın bütün duyğuları, lətifələri (xoş sözləri), cins-i lətif (yumşaq, xoş) olan hurilərdən, hurilər kimi və daha gözəl, dünyadan gələn cənnətdəki nisa-i dünyəviyyədən (dünya qadınlarından), ayrı-ayrılıqda hissi-i zövqlərini, cürbəcür ləzzətlərini almaq istəyərlər... Deməli, hurilər cənnətin əqsamı (hissələri) zinətindən yetmiş tərzini, bir tək növdən olmadığından bir-birini sətətməyəcək (örtməyəcək, qapamayacaq) surətdə geydikləri kimi; öz bədənlərindən, nəfis və cisimlərindən, bəlkə, yetmiş mərtəbədən əlavə ayrı-ayrı hüsn (gözəllik) və camal (üz gözəlliyi) əqsamını (hissələrini) nümayiş etdirirlər. [Sözler, səh. 469–470]

Geyimlərin gözəlliyi və müxtəlifliyi:

Keyfiyyətli parçalardan hazırlanmış rahat və gözəl paltarlar geymək hamının xoşuna gələr. Cənnətdəki müxtəlif rəng və gözəllikdəki paltarlar da insanın zövqünə xitab edəcək. Dünya şəraitində paltarlar nə qədər gözəl olurlarsa olsunlar həmişə onlarda bir natamamlıq vardır. Bütün geyimlər zaman keçdikcə köhnəlir, rəngləri solur, adamda ilk geyindiği vaxtlardakı kimi rəğbət hissi oyandırmamağa başlayır. Bir adamın dünyada çox sayda geyimə sahib olması da bir əhəmiyyət kəsb etməz, çünki bu geyimdən alınan zövq adamın ömrü ilə məhdudlaşır. Ölümlə birlikdə digər bütün əşyalar kimi bunlar da geridə qoyulur. Halbuki cənnət geyimləri həm qüsursuz gözəllik və müxtəliflikdə, həm də əbədi olacaqdır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in cənnət geyimlərinin bu xüsusiyyətlərinə diqqət çəkdiyi bir hədisi belədir:

...Orada böyük qəsrələr, böyük çaylar, bol və yetişmiş meyvələr, gözəl və dilbər zövcələr (qadın, yoldaş), bir çox daimi və gözəl rəngli paltarlar vardır. Ora uca, gözəl və qüsursuz bir yurd olub, təmiz bir həyat yaşanılan yerdir... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 170/1]

Həmçinin bu paltarlar elə boldur ki, heç kim bir əskiklik və ehtiyac hiss etməyəcək. Bir hədisdə bu vəziyyətə belə diqqət çəkilməmişdir:

...Onların içində hər hansı bir şeyi əskik olan bir nəfər yoxdur ki, gördüyü insanın əynindəki bəzəkli paltarlardan ötrü narahətçilik hissi keçirsin. Sözüünü başa çatırmadan əyni daha gözəl bir paltara bürünər... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 325–326/563]

Cənnət əhlinin geyimləri də ən rahat olacaqları şəkildə yaradılmışdır. Geyilən paltarlar, cənnətdəki qüsursuzluq və gözəllik içində heç bir narahatlığa səbəb olmaz. Cənnətdə dünyaya aid nöqsanlar (paltarın rənginin solğunlaşması, qırışması, çirklənməsi, köhnəlməsi və s.) da yoxdur. Həmçinin cənnətdə paltarların toxunması, tikilməsi kimi hazırlıq mərhələləri də yoxdur. Cənnətdə Allahdan bir nemət olaraq hər şey daim ən mükəmməl halıyla mövcuddur. Cənnətdəki möminlərin paltarları ilə əlaqədar xəbər verilən digər təfərrüatlar belədir:

...Cənnət geyimləri toxunulmaz. Cənnətin meyvələri yarılar və ondan paltar çıxar... [Tezkire-i Kurtubi-1, səh. 21]

Cənnətdəki xurma ağaclarının budaqları yaşıl zümrüddür. Şivləri qırmızı qızıldır. Yarpaqları cənnət əhli üçün əyin paltarlarıdır. Onun bir qismi qısa (alt) paltarlar, bir qismi də içi astarlı üst paltarlardır... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 314]

...Əynində yetmiş qat paltarı olar. Ən aşağısı Tuba ağacından hazırlanmış, lalə kimi... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 99/8]

Ayələrdə də cənnətdəki paltarların ipəkdən hazırlandıqları və bəzəkli olduqları belə xəbər verilmişdir:

Onlar əyinlərinə taftadan və atlasdan yaşıl paltarlar geyəcəklər (İnsan surəsi, 21)

Həqiqətən də, Allah iman gətirib yaxşı işlər görənləri ağacları altından çaylar axan cənnətlərə daxil edər. Onlar orada qızıl bilərziklərlə və incilərlə bəzədilər, libasları da ipəkdən olar. (Həcc surəsi, 23)

CƏNNƏTDƏKİ TƏBİƏT GÖZƏLLİYİ

İnsan ruhu estetikadan, simmetriyadan, gözəllikdən, təmizlikdən, nizamdan, rəng uyğunluğundan, bir sözlə, mükəmməllikdən zövq alacaq şəkildə yaradılmışdır. Necə ki, təbiətdəki bütün rənglər və görünüşlər də insanın ruhundakı bu zövqə xitab edən ən yaxşı ahəngdarlığa və gözəlliyə sahibdirlər.

İnsanlar istirahət etmək, dincəlmək üçün daima təbii gözəlliklərlə əhatələnmiş məkanları seçirlər. Yaşillıq, meşəlik, dəniz kənarı və ya çay sahili kimi yerlərdə təmiz hava, torpaq və su ilə yaxın təmasda olmaq insanlara dinclik və xoşbəxtlik gətirir.

Günəş şüalarının, təmiz havanın daxil olmadığı, təbii gözəlliklərdən uzaq mühitlər isə adətən insanların xoşuna gəlməz.

İnsanın təbii gözəllik axtarmasının səbəblərindən biri, Allahın insanı cənnət gözəlliklərindən zövq alacaq şəkildə yaratmış olmasıdır. İnsan dərk etsə də, etməsə də əslində cənnət nemətlərinə qovuşmağı ümid edir. Ayələrdə cənnətin təbii gözəlliklərlə dolu olacağı belə xəbər verilir:

Şübhəsiz ki, iman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün ağacları altından çaylar axan cənnətlər vardır. Bu, böyük qurtuluş və xoşbəxtlikdir. (Büruc surəsi, 11)

Cürcür 'incəliklərə və gözəlliklərə' (və ya hər növdə olan sıx ağaclara) sahibdirlər. (Rəhman surəsi, 48)

Cənnət ağacları:

İnsanlar ruhən ağacları yerlərdə olmaqdan zövq alırlar. Onlar hər nə qədər binaların sıx yerləşdiyi şəhər mərkəzlərində yaşasalar da, adətən ağacları, yaşillıq yerlərdə olmaq istəyirlər. Ağacları bir yerə aid bir mənzərəni izləmək ya da belə bir fotosəkilə, hətta portretə baxmaq belə insanlar üçün bir zövqdür. Dünyada bir çox faydası ilə birlikdə yaradılmış ağaclar, Rəbbimizin insanlara bəxş etdiyi nemətlərdəndir. Ağaclar, gözəl görünüşləri, bənzərsiz növləri, müxtəlif rəngləri, sərinlik verici kölgələriylə, insanlara zövq verəcək şəkildə yaradılmışlar. Allahın **"boyları bir-biriylə yarışan və sıx ağaclı bağçalar"** (Əbəsə surəsi, 30) ayəsiylə bildirdiyi ağaclar, axirətdə cənnətə məxsus üstün xüsusiyyətlərlə yaradılmışlar. Ağaclar da solmadan, qurumadan, yarpaqları tökülmədən, ehtişamlı görünüşləriylə birlikdə cənnətdə qüsursuz şəkildə

yaradılmışlar. Aşağıdakı hədislərdə isə xüsusilə də ağacların kölgəsindən bir cənnət neməti olaraq tez-tez bəhs edilir:

Cənnətdə elə bir ağac vardır ki, bir atlı onun kölgəsi altında yetmiş yaxud da yüz il qədər gedər (yenə də onun sonuna çata bilməz). O əbədiyyət ağacıdır... Cənnətdə bir ağac vardır ki, bir şəxs dörd yaşındakı bir dişi dəvə balasına, yaxud da beş yaşındakı bir dişi dəvəyə minsə, sonra da ağacın dib tərəfindəki gövdəsinin ətrafında dolanmağa başlasa, hərəkətə başladığı yerə çatmadan dəvə yaşlanaraq yerə yıxılar... Onun körpə budaqları cənnətin qala divarlarını aşır. Şübhəsiz ki, cənnətdəki hər bir çay o ağacın dibindən başlayır... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 311/513]

Cənnətdə bir ağac vardır ki, minik üstündə olan bir şəxs bir əsr boyu onun kölgəsi altında hərəkət etsə onun sonuna çata bilməz. İstəyirsinizsə bu ayəni oxuyun: "Daimi kölgəliklərdə və çağlayan suların başındadırlar". [(Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 427/9]

Quranda "kölgə altında olmaq"dan bir cənnət neməti olaraq belə bəhs edilir:

İman gətirib saleh əməllər işləyənləri isə ağacları altından çaylar axan, içində əbədi məskunlaşacaqları cənnətlərə daxil edəcəyik. Onlar üçün orada pak zövcələr vardır. Biz onları nə isti, nə də soyuq tam ölçüsündə kölgəliklərdə yerləşdirəcəyik. (Nisa surəsi, 57)

Təqva sahiblərinə vəd edilmiş Cənnətin vəsfi belədir; onun ağacları altından çaylar axar və onun meyvələri də, kölgəsi də daimidir. Bu qorxub-çəkinənlərin (xoşbəxt) aqibətidir, inkar edənlərin aqibəti isə Oddur. (Rad surəsi, 35)

Onlar zövcələri ilə birlikdə kölgəliklərdə taxtlara söykənəcəklər. (Yasin surəsi, 56)

Şübhəsiz ki, müttəqilər kölgəliklərdə, çeşmələr başındadırlar (Mürsəlat surəsi, 41)

Onlar orada taxtlara söykənəcəklər. Orada nə (yandırıcı) günəş, nə də soyuq görərlər. (İnsan surəsi, 13)

Təhrif olunmuş İncildə də cənnətdən bəhs edilir və Qurandakı təriflərə uyğun olan "...Onları nə gün, nə də yandırıcı bir istilik vuracaq" cümləsi qeyd olunur. (Yuhanna'ya Gelen Esinleme, 7–ci hissə, 16)

Cənnətdəki təbii gözəlliklərin təsvir edildiyi bir çox hədisdə tuba ağacından və onun xüsusiyyətlərindən bəhs edilir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bu ağacı belə təsvir edir:

...Tuba cənnətdə olan bir ağacdır. Yüz illik bir ağacın tutduğu qədər yer tutur və cənnət paltarları da onun tumurcuqlarından hazırlanılır. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 313/7]

Tuba ağacı bənzərsiz xüsusiyyətlərə və görünməmiş bir böyüklüyə malikdir. Bununla yanaşı dünyadakı səbəblərin hakim olmadığı cənnət mühitində cənnət paltarlarının da bu ağacdən hazırlandığı ifadə edilir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) başqa hədislərində cənnətdəki ağacları belə təsvir edir:

...Cənnət ağaclarının dib gövdəsi mirvari və qızıl, yuxarısı da meyvədir. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 315/523]

Cənnətdə elə bir ağac yoxdur ki, qızıl gövdəli olmasın. [(Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 427/10]

Cənnətdə Allahın bənzərsiz, sonsuz yaratmasına şahid olacağımız üçün hər şey mümkün ola bilər. Məsələn, cənnət ağaclarının meyvələri yaqut, almaz, sapfir kimi qiymətli daşlar formasında görünüb, ələ alındığı vaxt yeyiləcək hala gələ bilər.

Cənnətdəki ağacların mahiyyətini soruşan bir səhabəyə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in belə dediyi rəvayət edilmişdir:

Bu ağacların qolları qurumaz, yarpaqları tökülməz, suyu çəkilib getməz, meyvəsi tükənməz. [İlahi Dinlerde Cənnət İnanıcı, səh. 54]

Cənnətdəki çaylar və dənizlər:

Su ehtiyatları olduqları əraziyə bərəkət gətirər, oranı canlandırır və təmizləyərlər. Həmçinin suya yaxın məkanlarda yaşamaq üçün daha əlverişli olub, insanların xoşlayacağı mülayim iqlim şəraiti hakimdir. Məhz buna görə də insanların istirahət etmək üçün seçdikləri yerlər də dəniz, göl və ya çay kənarlarına yaxın yerlər olar. Necə ki, Quranda təqvalı insanların Allahdan bir nemət olaraq "cənnətlərdə və çeşmələr başında" (Hicr surəsi, 45) olduqları bildirilmişdir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərində cənnətdəki çaylardan tez–tez bəhs edilir:

Cənnət çayları, müşk dağlarının yaxud da müşk təpələrinin altından başlayar. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 307/501]

Cənnətdə, bal dənizi, şərab dənizi, süd dənizi və su dənizi vardır. Digər çaylar bunlardan başlayacaq. [(Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 409/10097]

Hədisdə cənnətdə baldan, süddən, şərabdan dənizlərin olacağından bəhs edilir. Ancaq burada bəhs edilən süd, bal və şərab dünyadakından çox fərqli, cənnətə məxsus xüsusiyyətləriylə birlikdə yaradılmışdır. Cənnətdə bunların hər biri tərtəmiz, ləzzətli və rahatlıq verən içkilərdir. Məsələn, cənnətdə təqdim edilən şərab dünyadakı şərablara bənzəmir. Cənnət əhlini məst etməyəcək və içənlərə baş ağrısı verməyəcəkdir. Allahın cənnət üçün hazırladığı içki, "ağappaq, içənlərə ləzzət verən (bir içki)dir. O nə narahatlıq verər, nə də ondan məst olurlar" (Saffat surəsi, 46–47) ayələriylə Quranda təsvir edilir.

Həmçinin bu nümunələr (süd, bal və şərabdan olan çaylar) cənnətdə Allahın özlərindən razı qaldığı qullarını gözləyən çox fərqli gözəlliklərin ola biləcəyinə işarə edir. Süd tez xarab olan bir qida olmasına baxmayaraq, cənnətdə süddən dəniz və çayların olması oradakı nemətlərin mükəmməliyinə aid aydın bir nümunədir. Cənnət əhlinin istədiyi təqdirdə belə görünüşlərin yaradılması Allah üçün çox asandır.

Bu nemətlər təsvir edilərkən çay və dəniz ifadələrindən istifadə edilməsi də xüsusilə cənnətdəki bolluğu vurğulayır. İnsanlar bu nemətləri dünya həyatında daim az miqdarda görürlər. Bankalarda, şüşə qablarda və ya fərqli qablarda satın aldıkları bu məhsulların cənnətdə ehtiyat şəklində qarşılıqlarına çıxması, xarab olmadan, çirklənmədən, mümkün ola biləcək ən mükəmməl ləzzətdə özlərinə bol-bol şəkildə verilməsi həyəcanlandırıcı bir nemət və gözəllikdir.

Quranda da bu çayların xüsusiyyətlərindən ətraflı şəkildə bəhs edilir:

Təqva sahiblərinə vəd olunan Cənnətin vəsfi belədir; orada xarab olmayan sudan çaylar, dadı dəyişməyən süddən çaylar, içənlərə ləzzət verən şərabdan çaylar və süzölmüş baldan çaylar vardır. Orada onları hər cür meyvə və Allah tərəfindən bağışlanma gözləyir... (Məhəmməd surəsi, 15)

Ayədə süd, bal, şərab kimi bir neçə nemət nümunə olaraq verilmişdir. Ancaq insanın xoşladığı hər hansı bir nemətin çay halında axması, su kimi bol və təmiz olması, xarab olmadan qalması da mümkün ola bilər. Həmçinin Allah cənnətdə içkilərin qədəhlərlə təqdim edildiyini və bu içkinin cənnət əhlinin başlarını ağrıtmayacağını, bundan məst olmayacaqlarını bildirir. Allah başqa bir ayədə "çəşmə şərabı ilə dolu

piyalələr dolandırılacaqdır" (Saffat surəsi, 45) deyə buyurur. Möminlər üçün cənnətdə "sonu müşk, qatışığı isə təsnim bulağından olan, möhürlü, xalis bir şərab" (Mutaffifin surəsi, 25–27) hazırlanmışdır. (Təsnim: Cənnətdəki bulaqlardan birinin adıdır.)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi bu içkilər eyni zamanda gözəl iyə də malikdir. Digər tərəfdən cənnətdə dənizlərin altında, çayların dibində bizim təssəvvür edə bilmədiyimiz fəvqəladə gözəlliklər ola bilər. Allah istəyən şəxsin nəfəs alma problemi olmadan suya daxil olmasına, çılpaq gözlə aydın bir görünüşlə dəniz altındakı gözəllikləri görməsinə imkan yarada bilər. Dünyada ancaq sənədli filmlər sayəsində öyrənilən dənizaltı gözəlliklər, cənnətdə möminlərin asanlıqla görə biləcəkləri və çox zövq alacaqları şəkildə ola bilər.

Cənnət torpağının gözəlliyi:

Cənnət torpağının gözəlliyi Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in hədislərində belə ifadə edilmişdir:

Cənnətin əkiləcək ağaclarını çox əkin. Çünki onun suyu şirin, torpağı gözəldir... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 72/14]

Cənnət binalarının bir kərpicini qızıl, bir kərpicini gümüş, qarışığı müşk, çay daşı mirvari və yaqut, torpağı isə zəfərandandır... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 200/6]

Hədisdə cənnət torpağı zəfəran adlı, qiymətli bir bitkidən əldə edilən bir ədviyyata bənzədilmişdir. Bu bitki vanilinə bənzər ətri, canlı, parlaq qızıl sarısı rəngi ilə ədviyyatlar arasında olduqca xüsusi bir yerə malikdir. 1 kq zəfəran əldə etmək üçün 70 000–250 000 çiçək toplamaq lazımdır. Hal-hazırda zəfəran istehsalı hər keçən gün azalır. Buna təsir edən ən əhəmiyyətli faktor isə bitkinin yetişdirilməsindəki çətinlikdir. Çünki zəfərandan 3–4 il kimi müddətdə məhsul götürülür. Dünya şəraitində yetişdirilməsi çox çətin və zəhmətli olan bu qiymətli bitkinin, cənnətdə torpağı meydana gətirəcək qədər bol miqdarda olması orada nemətin bol şəkildə olacağına işarə edir. (Doğrusunu Allah bilir.)

Cənnətdəki genişlik:

Allah Təala cənnət əhlini cənnətdə yerləşdirdiyi vaxt, geridə böyük bir məkan qalar. Allah Təala orada, hər biri, yaradıldığından yox olacağı günə qədər, dünyadan daha böyük olan, üç yüz altmış ələmi yerləşdirər. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 30/5]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bu hədisində diqqət çəkdiyi kimi cənnətdə genişlik, rahatlıq vardır. Quranda cəhənnəm üçün təsvir edilən dar yerlərin, izdihamın tam əksinə cənnət böyük məkanlardan ibarətdir. Çünki insan ruhu, ətrafının açıq olmasından, rahat məkanlardan xoşlanacaq şəkildə yaradılmışdır. Quranda cənnətin genişliyindən belə bəhs edilir:

Rəbbiniz tərəfindən bağışlanmağa və müttəqilər üçün hazırlanmış, genişliyi göylər və yer qədər olan Cənnətə qovuşmaq üçün yarışın. (Ali İmran surəsi, 133)

CƏNNƏTDƏKİ GÖZƏL QOXULAR

Gözəl qoxu Allahın insanlara verdiyi çox böyük bir nemətdir. Lakin dünyada ən gözəl qoxunun təsiri belə, çox qısa müddət davam edər. Qoxu molekullarının havada yayılması və burnun da bir müddət sonra bu qoxuya alışması bu nemətdən alınan zövqü məhdudlaşdırar. Buna görə də qoxunun gözəlliyi qədər, öz təsirini saxlaması da əhəmiyyətlidir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) hədislərində cənnətdəki qoxuların gözəlliyinə və təsirinə belə işarə etmişdir:

Cənnət qadınlarından bir qadın yer üzünə baxsa, yer üzünü müşk qoxusuyla dolar və üzünün nuru Günəş və Ayın işığını söndürər. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 355/5]

Əgər bir huri barmaqlarından birini dünyaya göstərsə (yer-göy əhli) hər bir canlı, onun qoxusunu hiss edərdi. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 355/4]

Cənnətin qoxusu beş yüz illik bir uzaqlıqdan hiss edilər. Axirət əməli ilə dünyanı tələb edən bir kimsə Cənnətin bu qoxusunu hiss edə bilməz. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 292/3]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v): *“Qidalar ən təravətli və ən gözəl qoxulara malikdir”* hədisiylə də cənnətdəki qidaların qoxularındakı gözəlliyi xəbər verir. [Kütüb-i Sitte-14, səh. 448/3]

Yeməklərin ləzzətini hiss etməyimizdə qoxunun çox böyük bir payı vardır. Məsələn, bişən bir kakaolu keksin cəlbedici olmasının səbəbi, ətrafa yayılan kakao və vanil qoxusudur. Eynilə manqalda bişən ətdən, portağaldan, pomidordan, qəhvədən ya da başqa bir qida və içkidən zövq almağımızdakı səbəblərdən biri bu qida və içkilərdəki qoxudur. Qoxu hissimiz olmasaydı yediklərimizi bir-birindən ayırd etməyimiz, hər birindən ayrı-ayrı ləzzət almağımız da mümkün olmazdı. Bu baxımdan qoxunun nemətlərin ləzzətindən alınan zövqü tamamlayıcı bir cəhəti vardır.

Cənnətdəki qoxuların gözəlliyindən bəhs edilən digər bir hədis isə belədir:

...Birdən şimal küləyi əsər və beləliklə də onların üzlərinə və paltarlarına ən gözəl qoxuları yayar. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 325/562]

Bir hədisdə də qoxusuyla diqqət çəkən bitkilərdən belə bəhs edilir:

Şübhəsiz ki, xına (boyası və qoxusu) cənnətdəki qoxuların şahıdır... Allah Təala cənnəti yaratdığı vaxt onu (gözəl) reyhan qoxusu ilə bürüdü, reyhan qoxusunu da hər tərəfdən xına (qoxusu) ilə bürüdü... [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 342/619]

Hədəslərdə bəhs edilən reyhan gözəl qoxusuyla tanınan bir bitkidir. Ancaq bizim bildiyimiz, tanıdığımız qoxular da cənnətdə xeyli fərqli, çox xoşlayacağımız şəkildədir. (Doğrusunu Allah bilir.)

Həmçinin cənnət mühitindəki qoxular insanlara zövq verən bir nemət olmaları üçün yaradıldıqlarından, dünyada tez-tez təmasda olduğumuz xoşagəlməz qoxuların heç biri orada olmayacaq. Bu cür qoxular insanlara dünyanın çatışmayan cəhətlərini xatırladan, onların cənnət mühitini arzulamalarına vəsilə olan dünyaya məxsus qüsurlardır. Cənnətdə bu kimi nöqsanlar aradan qaldırıldığı kimi, hər yeri də insan ruhunun zövq alacağı xoş qoxular bürüyəcəkdir. Necə ki, Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisində cənnət üçün *"...hər tərəfindən gözəl qoxular yayılır..."* deyə bildirmişdir. [Ramuz el-Ehadis-1, səh.170/1]

CƏNNƏTDƏ SƏS VƏ SÖHBƏTLƏRDƏKİ GÖZƏLLİK

Dünyada Quran əxlaqından uzaq yaşayan insanların keçirdikləri kədər, narahatlıq hislərinin yaranma səbəblərinin başında hər an qarşılaşdıqları ürəksındıran, alçaldıcı, vəsvəsə verən, ümitsizliyə sövq edən, dürüst olmayan, neqativ söhbətlər gəlir. Necə ki, söhbətlərdəki ən kiçik bir mənfi hal belə, ən gözəl mühiti narahat edici hala gətirə bilər. Digər tərəfdən səmimi-qəlbdən deyilən xoş bir söz, söylənilən qürurlandırıcı, şövqləndirici, cəsarət və ümid verici bir söz, edilən səmimi və dürüst bir söhbət bəzən adamın ətrafındakı maddi nemətlərdən xeyli əhəmiyyət kəsb edir. İnsanlar dünya həyatında narahatlıq hissi keçirəcəkləri söhbətlərlə tez-tez qarşılaşırlar. Halbuki Allah cənnətdə bunun olmadığını, möminlərin olduqca rahat mühitlərdə qarşılıqlı söhbət etdiklərini bizlərə xəbər verir. Allahın sevdiyi və cənnətinə qəbul etdiyi səmimi qullarıyla söhbət etməklə yanaşı, hər cür yalandan, boş və pis söhbətlərdən uzaq olmaq möminlər üçün çox böyük bir nemət olacaq. Allah bir ayədə bunun qulları üçün çox böyük bir lütf olduğunu bildirir:

Onlar orada nə boş və mənasız, nə də yalan bir söz eşidərlər. Bunlar sənin Rəbbindən verilən yetərli bir lütfüdür. (Nəbə surəsi, 35–36)

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də cənnətdəki söhbətlərin gözəlliyinə belə diqqət çəkmişdir:

Cənnət əhli elə bir kimsədir ki, Allah onun iki qulağını insanların özünə dediyi təriflə doldurar və o da onu eşidər. Cəhənnəm əhli isə elə bir birlikdir ki, Allah onun iki qulağını insanların özünə dedikləri pis sözlərlə doldurar və o da bunu eşidər. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 155/2]

Həmçinin hədislərdə möminlərin dünyadakı səmimi söhbətlərinin axirətdə də davam etdiyi bildirilir. Cənnətdə möminlərin öz aralarında söhbət edərkən dünya həyatlarında etdiklərini yada saldıqlarından bir hədisdə belə bəhs edilir:

Cənnət əhli cənnətdə yerləşdiyi vaxt qardaşlardan bəziləri bəzilərini görmək istəyər. Birinin taxtı digərinin taxtının yanına, yaxınlıqdakının taxtı da digərinin taxtının yanına gedər. Onlar görüşdükdə hər ikisi də bir-birinə söykənər və dünya həyatında aralarında keçən şeyləri qarşılıqlı surətdə danışmağa başlayarlar. Biri belə deyər: "Ey qardaşım, yadımdadırmı biz dünyada filan məsciddə olarkən Allaha dua etmişdik, Allah da bizi bağışladı". [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 29/12]

Cənnətdəki səs gözəlliyi:

Cənnətdəki səs gözəlliyi də möminlərə ayrı bir nemət olaraq verilir. Həddindən artıq gur bir səs, cırıltılı bir musiqi, gurultulu bir mühit, çox uca səslə işləyən bir mühərrikin səsi ya da bir siqnal səsi qısa müddət davam etsə belə içində olduğumuz mühiti narahat edici hala gətirər. Necə ki, qışqırıq, fəryad, güclü bir ağrı və ya ağrının təsiriylə çıxan səslər də insanlara cəhənnəmi xatırladan səslərdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərdə bildirdiyinə görə cənnətdə, həm hər kəsin öz səsi çox gözəl olacaq, həm də qulaqlarına gələn hər səs özlərinə xoş gələcək. Doğrusunu Allah bilir. Hədislərdə cənnətdəki səs gözəlliyinə belə diqqət çəkilmişdir:

Cənnətdə hurilərin toplanma yerləri vardır. Səslərini qaldıracaqlar və varlıqlar onlarınkı qədər gözəl bir səsi o vaxta qədər heç eşitməmiş olacaqlar... [(Tirmizi), Böyük Hadis Külliyatı, səh. 409/10099]

Cənnətə girən hər kəsin baş və ayaq ucunda iki huri dayanar və insanların və cinlərin eşitdiyi ən gözəl səslə şeir oxuyarlar... [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 384/7]

CƏNNƏTDƏKİ ƏBƏDİ HƏYAT VƏ GƏNCLİK

İnsanın ömrü orta hesabla 60–70 ildir. Bu olduqca qısa bir müddətdir. Necə ki, Quranda axirət günü dünya həyatları haqqında açıqlama verən kəslərin ifadələri də bu istiqamətdədir.

Dedi ki: "Yer üzündə neçə il qaldınız?". Dedilər ki: "Bir gün yaxud bir gündən də az qaldıq. Sən sayanlardan soruş". (Muminun surəsi, 112–113)

Halbuki insanlar cənnətdə əbədi yaşayacaqlar. Allahın **"Onlar orada ilk ölümdən başqa heç bir ölüm dadmayacaqlar..." (Duxan surəsi, 56)** ayəsində bildirdiyi kimi adam həm ölümsüz olacaq, həm də içində olduğu nemətlər əsla tükənməyəcək. Əbədi sözüylə asanlıqla ifadə etdiyimiz bu anlayış üzərində yaxşı şəkildə düşünmək lazımdır. Çünki nəzərdə tutulan yüz, min və ya milyon il deyil, sonu olmayan bir müddətdir. Başqa sözlə cənnətdə heç kimin dünyada olduğu kimi vaxtla əlaqədar bir hesabı, düşüncəsi olmayacaq. Bitən və ya azalan bir ömür də olmayacaq. Allah bu həqiqəti bir ayədə belə bildirir:

Xoşbəxtlərə gəldikdə isə, onlar cənnətdədirlər. Rəbbinin istədiyi istisna olmaqla, göylər və yer durduqca onlar orada əbədi qalacaqlar. Bu, tükənməz bir sovqatdır. (Hud surəsi, 108)

Başqa bir ayədə isə Allah cənnət əhli üçün **"ətraflarında əbədi yaşayan gənclər fırlanar" (Vaqiə surəsi, 17)** deyə buyuraraq gəncliyin və ölümsüzlüyün cənnətdə bir nemət olaraq yaşandığına diqqət çəkir.

Cənnətdəki əbədi həyat hədislərdə belə xəbər verilir:

Cəhənnəm əhlinə deyilsəydi ki, "dünyadakı daşların sayı qədər cəhənnəmdə qalacaqsınız" buna sevinərdilər. Cənnət əhlinə də deyilsəydi ki, "daşların sayı qədər qalacaqsınız" kədərlənərdilər. Lakin onlara əbədiyyət layiq görüldü. [Ramuz el-Ehadis-2, səh.358/6]

...Oraya girən adama nemətlər ehtiyacı olmadan gələr. Orada əbədi olaraq yaşayar. Ölməz, paltarı köhnəlməz və gəncliyi də əldən getməz. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 200/6]

...Ora girən xoşbəxt olar, ümitsiz olmaz, əbədi yaşayar, ölməz. Nə geydikləri köhnələr, nə də gənclikləri tükənər. [Büyük Hadis Külliyatı–5, səh. 408/10088]

İncildə isə əbədi həyatla bağlı olaraq belə yazılmışdır:

Canını sevən, onu itirər. Amma bu dünyada canını gözdən çıxaran, onu əbədi həyat üçün qoruyacaqdır. (Yuhanna, 12–ci hissə, 25)

...Özünüzü olduqca müqəddəs olan imanınız əsasında inkişaf etdirin... Sizi əbədi həyata qovuşduracaq olan mərhəmətini gözləyərkən özünüzü Allahın sevgisində qoruyun. Bəzi qərarlı kəslərə mərhəmət edin. Bəzilərini oddan çəkib xilas edin... Tək xilaskarımız Allahdır, sizi düşməkdən qoruyacaq, Öz uca hüzuruna böyük sevinc içində təmiz halda çıxaracaq gücdədir... (Yahuda'nın Mektubu, 20–24)

...Aranızda geyimlərini ləkələməmiş olan bir neçə adam var ki, onlar ağ geyimlər içində mənimlə birlikdə gedəcəklər. Çünki buna layiqdirlər. Qalib gələn, beləcə ağ geyimlər geyəcək. Beləsinin adını ömür kitabından heç silməyəcəyəm... (Yuhanna'ya Gelen Esinleme, 3–cü hissə, 4–5)

...Dünya yaranandan bəri sizin üçün hazırlanmış olan azadlığı miras götürün... Bunlar əbədi əzaba düşər olacaq, doğrular isə əbədi həyata qovuşacaqlar. (Matta, 25–ci hissə, 34–46)

Bir insan dünyada nə qədər gözəl, nə qədər zəngin, nə qədər sağlam olursa olsun ölümdən qaça bilməyəcəkdir. Buna görə də insan dünya şəraitində hər kəsdən çox hər şeyə sahib olsa da bunların yox olacağı onları əskik hala gətirər. Dünyadakı nemətlərin müvəqqəti olmasının bir hikməti də bu nemətlərin cənnətdəki əslini istəməyimiz üçündür. Dünyada gördüyümüz bütün gözəlliklər, aldığımız bütün zövqlər həm qüsurly, həm də müvəqqətidir. Halbuki cənnətdəki bu nemətlər zamana və səbəblərə bağlı olmadan yaradılmışdır. Buna görə də cənnətdəki nemətlər daimi olacaq. Allah ayələrdə cənnətdə yaşanılan bu əbədiliyi belə müjdələyir:

Rəbbi Öz tərəfindən onları bir mərhəmət, razılıq və içərisində onlar üçün tükənməz nemətlər olan cənnətlərlə müjdələyir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Şübhəsiz ki, ən böyük mükafat Allahın yanındadır. (Tövbə surəsi, 21–22)

Onlar orada əbədi qalacaq, oranı tərk etmək istəməyəcəklər. (Kəhf surəsi, 108)

Cənnətdəki əbədi gənclik:

Quran əxlaqından uzaq yaşayan kəslər hələ gənclik illərindən etibarən yaşlanma qorxusu içində yaşayarlar. Bir tərəfdən yaşlılığın gətirdiyi xəstəlikləri, acizlikləri düşünər, digər tərəfdən də bu vəziyyətdə özlərinə baxacaq birinin olub-olmayacağı mövzusunda narahatlıq hissi keçirərlər. Bu və bənzəri narahatlıqlar keçirən çox sayda insan yaşlılıq mövzusunda çox bədbin baxar.

İnsan bədənində 20–li yaşlardan etibarən hüceyrələrin yenilənmə sürəti azalır və dəri əvvəlki elastikliyini itirməyə başlayır. Sonrakı illərdə də bu köhnəlmə gözlə görülən hala gəlir. Bu vəziyyət insanlarda ciddi bir narahatlıq meydana gətirir. Gəncliklərinin əllərindən getməsinə tamaşaçı qalmaqdan ötrü kədərlənərlər. Əlbəttə ki, iman etməyən kəslər bu vəziyyətə düşər. Çünki möminlər müvəqqəti dünya həyatında qarşılaşa biləcəkləri bütün çatışmazlıqlar, xəstəliklər və acizliklər qarşısında Allaha təvəkkül edərlər. Bir ibadət olaraq mümkün olan hər səbəbə sarılar, din əxlaqından uzaq yaşayan insanların əksinə hər cür qorxu və narahatlıqdan uzaq bir həyat yaşayarlar. Həmçinin dünyadakı gözəlliklərin xüsusi olaraq əskik və qüsurlu yaradıldıqlarını, əsl həyatın axirətdəki sonsuz həyat olduğunu bilər, cənnətə qovuşmaq üçün səy göstərər və bunu ümidi edərək yaşayarlar.

Dünya həyatı müvəqqəti bir yurddur. Allah bütün nemətlərin əslini axirətdə yaradacaq və səmimi qullarına verəcək. Cənnətdə insanlar həmişə gənc, gözəl, sağlam və dinc olacaqlar.

Üstəlik bir insan dünya şəraitində nə qədər uzun yaşayırsa yaşasın, yaşlanma əlamətləri nə qədər gec başlayırsa başlasın və ya nə qədər sağlam olursa olsun bir gün mütləq öləcək. Halbuki həm Quran ayələrində, həm də Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərində, cənnət neməti olaraq gəncliyin əbədi olaraq davam edəcəyi vurğulanmışdır:

Cənnətə sürməli və saqqalsız halda Yusif (ə.s) kimi gözəl, Əyyub (ə.s) kimi mehriban və otuz yaşlarındakı gənclər olaraq girəcəksiniz. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 249/15]

Kiçik yaşlı uşaqdan başlamış yaşlılara qədər bütün insanlar, otuz üç yaşındakı övladları olaraq, Adəm (ə.s) yaradılışında və Yusif (r.ə) gözəlliyində, Əyyub (ə.s) əxlaqında sürməli və bəzəkli halda cənnətə girər. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 507/6]

Otuzlu yaşlar insanın yetkinləşdiyi, üz ifadəsi, danışığı, hal və rəftar baxımından gəncliyin mümkün ola biləcək ən gözəl dövrüdür. Ancaq unutmamaq lazımdır ki, cənnətdəki gümrahlıq və gənclik də dünyadakından çox fərqlidir. Çünki dünya şəraitində gənc bir adam da bir çox acizlik içində yaşayar. Allah cənnət əhlini axirətdə

hər cür nöqsandan, qüsurdan uzaq yeni bir yaradılışla yaratmışdır. Allah bu cənnət nemətini bir ayədə belə bildirmişdir:

Ətraflarında daim gənc və gümrah olan cavanlar fırlanar. Onları gördükdə səpələnmiş mirvari dənələri olduqlarını güman edərsən. (İnsan surəsi, 19)

Cənnət əhlinin həmyaşid olması:

Cənnət əhlinin həmyaşid olması Allahdan verilən böyük bir nemətdir. Yaş fərqi din əxlaqından uzaq yaşayan insanlar arasında çox vaxt bir yola getməzliyə və ünsiyyətsizliyə səbəb olur. Adətən bir-birləriylə eyni yaşda olan insanlar öz aralarında daha rahat olduqları üçün qruplar əmələ gətirirlər. Əlbəttə ki, bu vəziyyət müsəlmanlara aid deyil. Müsəlmanlar hansı yaşda olurlarsa olsunlar bir-birləriylə olduqca yaxşı yola gedər, özlərindən kiçik və ya böyük hər yaşdakı insanla asanlıqla dostluq əlaqəsi qura bilərlər. Müsəlmanların cənnətdə bir-birləriylə həmyaşid olaraq yaradılmaları isə Allahdan verilən ayrı bir nemət və gözəllikdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisində cənnət əhlinin yaşlarının heç vaxt dəyişməyəcəyini xəbər verir:

Bir kəs cənnətə girəcək bir kimsə olaraq öldükdə, böyük və ya kiçik, yaşı nə olursa olsun, otuz yaşında bir kimsə olaraq Cənnətə girər və artıq bu yaş heç vaxt dəyişməz. Cəhənnəmə girəcək şəxslər üçün də vəziyyət belədir. [(Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 450/5]

Quranda cənnətdəkilərin həmyaşid olduqlarına diqqət çəkilən digər ayələr isə belədir:

Onları bakirə qızlar etdik, ərlərini sevən, həmyaşidlar (Vaqiə surəsi, 36–37)

CƏNNƏTDƏ İSTƏNİLƏN HƏR ŞEYİN OLMASI

Kainatda mövcud olan hər şey Allahın sonsuz gücünü və sonsuz aqlını əks etdirir. Allah dünyada imtahanın bir tələbi olaraq hər şeyi bir qanun əsasında yaradır və bütün olub bitənləri insan aqlının qavraya biləcəyi məqbul səbəb–nəticə əlaqələri içində göstərir. Bundan ötrü insanlar bir meyvə gördükləri vaxt bunun bir toxumdan əmələ gələn ağacın müəyyən vaxtdan sonra verdiyi meyvə olduğundan şübhə etməzlər. Əlbəttə ki, Allahın qanununa görə meyvənin dünyadakı mövcud olma səbəbi budur, lakin unutmamaq lazımdır ki, Allah istədiyi təqdirdə bütün kainatı səbəblərdən asılı olmadan da yarada bilər. Allah istədiyini istədiyi formada və zamanda, nümunəsiz olaraq yaradan, heç bir şeyə ehtiyacı olmayandır. Buna görə də Allahın yaratması üçün heç bir səbəbə, vasitəyə, mərhələyə ehtiyac yoxdur. Dünyada hər şeyin müəyyən səbəblərə, təbiət qanunlarına bağlı olması insanları təəccübləndirməməlidir. Allah bütün bu səbəblərin yaradıcısı olub, bunlardan tamamilə uzaqdır. Necə ki, cənnətdə hər şey səbəbsiz olaraq yaradılacağı üçün ağacdən qopan meyvənin yerinə dərhal yenisi gələcək, heç bir azalma olmayacaq. Səbəbləri də, nəticələri də yaradan Allahdır. Məsələn, bir ağacın kölgəsinə baxdığımız vaxt bu kölgənin yaranma səbəbinin Günəş şüalarının əks olunma bucağı olduğunu bilirik. Kölgə Günəşin nəticəsidir, lakin Günəşi kölgənin yaranmasına səbəb edən Allahdır. Bu vəziyyət bir ayədə belə bildirilir:

Məgər Rəbbinin kölgəni necə uzatdığını görmürsənmi? Əgər O istəsəydi, onu hərəkətsiz halda saxlayardı. Sonra Biz günəşi onun bələdçisi etdik. Sonra o kölgəni yavaş–yavaş Özümüzə tərəf çəkdi. (Furqan surəsi, 45–46)

Dünyadakı hər şeyi bu şəkildə səbəb–nəticə əlaqəsi içində yaratması Allahın sənətidir və Rəbbimizin bu təcəlliləri sonsuzdur. Allah hər şeyi istədiyi anda, istədiyi şəkildə yarada bilər və ya istədiyi hər formaya sala bilər. Kainatı yoxdan yaradan Allah, istədiyi vaxt da dünyada qavramağa çalışdığımız qanunları və səbəbləri aradan qaldıracaqdır. Saleh müsəlmanlar cənnətdə ağıllarına gələn, xoşladıkları hər şeyi istəyə biləcək, istəmələriylə yanaşı Allahın izniylə bunlara elə həmin vaxt sahib olacaqlar. İstər özləri, istərsə də ətraflarındakı insanlar istədikləri forma və surətdə olacaq, istədikləri hər şeyi edib, ən zövq alacaqları nemətlər içində yaşayacaqlar. Üstəlik bunların heç biri bir ehtiyacı ödəmək, bir çatışmazlığı aradan qaldırmaq, bir qüsuru örtmək məqsədiylə olmayacaq, yalnız Allahdan bir nemət və gözəllik olaraq cənnət əhlinin zövq almaları üçün olacaq. (Doğrusunu Allah bilir.)

Bu mövzuda hədislərdə verilən nümunələrdən bir qismi belədir:

Bir adam Rəsulullah əleyhissalatu vəssələma: "Cənnətdə at vardırımı?" deyə sual verdi. Əleyhissalatu vəssalam da:

"Allah Təala həzrətləri səni cənnətə qoyduğu təqdirdə, qırmızı yaqutdan olan bir at üstündə gəzmək istəsən, o səni istədiyən hər yerə uçurub aparacaqdır" deyə buyurdu. Bundan sonra başqa biri də:

"Cənnətdə dəvə vardırımı?" deyə soruşdu. Amma əleyhissalatu vəssalam bu adama əvvəlkinə dediyindən fərqli bir şey dedi. Belə buyurdu:

"Əgər Allah səni cənnətə qoyarsa, orada ürəyinin istədiyi hər şey, gözüyə xoş gələn hər şey olacaq". [(Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 431/14]

Hədisdə bildirilən "ürəyinin istədiyi hər şey, gözüyə xoş gələn hər şey" bizim dünyadakı baxış bucağımızla, təxəyyül gücümüzlə məhdudlaşmır. Allah Quranda "...Orada nəfslərin istədiyi və gözlərə xoş gələn hər şey olacaqdır. Siz orada əbədi qalacaqsınız" (Zuxruf surəsi, 71) ayəsiylə bu nemətlərin bolluğuna diqqət çəkmişdir. Bu mövzuyla əlaqəli olan digər ayələr isə belədir:

...Orada nəfsinizin arzuladığı və istədiyiniz hər şey sizindir. (Fussilət surəsi, 31)

...Onlar nəfslərinin arzuladıqları (saysız nemət) şeylər arasında əbədi qalacaqlar. (Ənbiya surəsi, 102)

Hamımızın dünyada istəyib də, bəzən vaxt ayıra bilmədiyimizdən, bəzən də riskli olduğundan ötrü edə bilmədiyimiz bir çox şey vardır. Məsələn, bəziləri üçün avtomobil və ya motosikleti yüksək sürətlə idarə etmək həyəcan verici bir zövq ola bilər, bəziləri üçünsə uzun müddət suyun dərinliklərinə dalmaq ya da yüksək dağlarda xizək sürmək, paraşütlə yüzlərlə metr hündürlükdən tullanmaq kimi təhlükəli idmanlar etmək istəyə bilər. Ancaq bunların hamısı adamın həyatını təhlükə altına salan idman növləridir.

Bir çox adam da professional surətdə musiqi aləti çala bilmək, rəsm çəkə bilmək kimi xüsusi qabiliyyətlərə sahib olmaq istəyə bilər. Bu kimi şeylər qabiliyyətlə yanaşı, bəzi hallarda praktiki məlumat və uzunmüddətli bir təhsil tələb edir. Cənnətdəki biri isə istədiyi hər şeyə sahib ola biləcəyi üçün istədiyi anda heç bir səy göstərmədən, qabiliyyət kimi bir səbəbdən asılı olmadan belə bir imkana sahib ola bilər. (Doğrusunu Allah bilir)

Bir hədisdə cənnətdəki istəklərin sonsuzluğu belə vurğulanmışdır:

Rəbbi də belə buyuracaq: "...Bura, sizə bolluca nemət verəcəyim bir yerdir. Məndən nə istəyirsinizsə istəyin!"

Ondan razılıq istəyəcəklər. O da belə buyuracaq: "Onsuz da sizi bura yerləşdirən Mənim razılığımıdır. Sizə daha bolluca nemət verəcəyəm, istəyin!"

Arzuları bitənə qədər dayanmadan istəyəcəklər.

Quran ayələrində və hədislərdə cənnətdə Allah istədiyi təqdirdə nəfsin arzuladığı hər şeyin mümkün olacağı bildirilir. Buna görə də insanların dünyada ancaq xəyal edə biləcəkləri, reallaşması mümkün olmayan şeyləri yaşamaları da mümkün ola bilər. Məsələn, at üstündə uçmaq dünya şəraitində qeyri-mümkündür, ancaq hədislərdə diqqət çəkildiyi kimi bu da Allahın istəyi ilə cənnətdə mümkündür. Bir hədisdə istəyən adamın uça biləcəyindən belə bəhs edilir:

Əgər sənə cənnətə girmək nəsib olsa, "qırmızı yaqutdan bir ata minim" desən minərsən. "Uçum desən uçarsan". [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 149/5]

Başqa bir hədisdə isə cənnətdəki nemət bolluğu haqqında Peyğəmbərimiz (s.ə.v) belə buyurur:

"Allah Təala həzrətləri belə buyurdu: "Mən şanı böyük olan Allah, saleh bəndələrim üçün gözlərin görmədiyini, qulaqların eşitmədiyini, insanın xəyalını belə qurmadığı və ağılından heç keçməyən nemətlər hazırladım" [(Buhari, Müslim, Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 4419/1]

Cənnətdə istənilən şeylərin dərhal olması:

Dünyada gözəl bir yemək istəyən kəs, bunun üçün zəhmət çəkməli və vaxt xərcləməlidir. Heç bir səy göstərmədən, hələ ağılından keçirdiyi vaxt bu yeməkləri qarşısında hazır vəziyyətdə görməsi ehtimalı isə nəfsinin çox xoşlayacağı bir şeydir. Necə ki, bu, dünya şəraitində qeyri-mümkündür. Ancaq vəd edilən cənnət mühitində satın alma, zəhmət çəkmə və vaxt sərf etmə kimi bir çox səbəb və mərhələ aradan qalxaraq, nemətlər insanın ən çox xoşlayacağı şəkildə təqdim edilir. Bir hədisdə bu vəziyyət belə bir nümunə ilə nəql edilmişdir:

Cənnətdə sənin ürəyin quş əti istəyəcək. Dərhal qızardılmış halda qabağına gətirilib qoyulacaq. [Büyük Hadis Külliyatı-5, səh. 414/10123]

Bir rəvayətdə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in belə bir hədisi xəbər verilir:

...O insanın ağılına quş ətindən yemək gələr və beləliklə də dərhal müxtəlif ət yeməkləri halında onun qabağına gələr. Cənnət əhli ondan istədiyi qədər yeyər. Doyduğu vaxt quşun sümükləri toplanar, sonra da uçar və istədiyi kimi qidalanmağa başlayar. [Tezkire-i Kurtubi-1, səh. 58]

Digər bir tərəfdən cənnət mühitindəki bir kəs istədiyi hər şeyi edə biləcəyi üçün hədisdə də bildirildiyi kimi istədiyi təqdirdə işə ehtiyacı olmadığı halda, zövq üçün əkinçiliklə də məşğul ola bilməsi mümkündür:

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in səhrada yaşayan bir adamla danışarkən, suallarına belə cavab verdiyi rəvayət olunur:

Bir adam (cənnətdə) əkinçiliklə məşğul olmaq üçün Rəbbindən izn istəyəcək. Rəbbi isə ona: "Sən istədiyinin vəziyyətdə deyilsənmi?" deyəcək. O da belə deyəcək: "Bəli. Lakin, mən əkinçiliklə məşğul olmağı sevirəm". Ona izn veriləcək, dərhal toxum əkəcək bir anda cücərəcək, böyüyəcək, dənələri sünbüllərdən ayrılıb, dağlar kimi məhsul yığılacaq... [(Buhari), Büyük Hadis Külliyatı-5, səh. 413/10119]

İstənilədiyi kimi surət dəyişdirə bilmək:

İnsanlara üzləri və fiziki görünüşləriylə əlaqədar seçim imkanı verilsə, şübhəsiz ki, hər kəs qüsursuz bir görünüşə sahib olmağı istəyər. Çünki insan ruhu gözəllikdən zövq alacaq şəkildə yaradılmışdır və həmişə ən qüsursuz olanı, ən mükəmməl olanı axtarır. Ən kiçik bir təfərrüatdakı qüsurlar belə gözüne çarpar, diqqətini çəkər. Necə ki, insan axtardığı qüsursuz gözəlliyi heç vaxt dünyada tam olaraq tapa bilməz. Bir adam

dünyanın ən gözəl insanı da olsa, onun qaçılmaz surətdə yaşadığı acizliklər, xəstəliklər və ən əhəmiyyətli də bir gün öləcək olması onun bu gözəlliyinə kölgə salar. Çünki imtahanın bir tələbi olaraq dünyada demək olar ki, hər şey yoxdur və qüsurlarla birlikdə yaradılmışdır. Bu çatışmazlıq və qüsurların insanların axirətə yönəlmələri və cənnət həyatına qovuşmağı arzulamaları baxımından çox böyük xeyir və hikmətləri vardır. İnsanın xoşladığı qüsursuzluğun və gözəlliyin həqiqi yeri isə cənnətdir. Allah adamı cənnətdə qüsursuz gözəllikdə və ən xoşlayacağı surətdə yaradacaq. Üstəlik bu gözəllik tək bir surətlə məhdudlaşmır. Allah cənnətdəki qullarına istədikləri vaxt istədikləri surəti seçə biləcəkləri bir imkan verəcək, beləliklə də, cənnət əhli hər istədiyi vaxt fərqli bir gözəlliyə sahib ola biləcək.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) möminlərin cənnətdəki bazarlarda bəyəndikləri surətə girəcəklərini bir hədisində belə xəbər verir:

Cənnətdə bir bazar vardır. Ancaq orada nə alış, nə də satış vardır. Yalnız kişi və qadın surətləri vardır. İnsan bu surətlərdən hansına girmək istəsə girə bilər. [(Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 434/17]

İstəyən adamın uşaq sahibi olması:

Bir kəs uşaq sahibi olmaq istəsə, bu da yenə cənnətə uyğun bir asanlıq və mükəmməllik içində baş verər:

Mömin cənnətdə uşaq sahibi olmaq istədiyi vaxt; onun hamilə qalması, doğması və uşağının bir yaşının tamam olması bir anda baş verir. [Tezkire-i Kurtubi-1, səh. 55]

Bundan başqa cənnətdə uşaqların vəziyyəti ilə əlaqədar hədislərdə bunlar bildirilir:

Möminlərin övladları cənnətdəki bir təpədedir. Onlar, qiyamətə qədər İbrahim (ə.s) ilə arvadı Saranın tərbiyəsi altındadırlar. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 73/2]

Gecənin olmaması:

Gecə dünya həyatında insanlar üçün bir istirahət vaxtı olaraq yaradılmışdır. Cənnətdə yatmağa və istirahət etməyə ehtiyac qalmayacağı üçün, gecənin qaranlığına da ehtiyac qalmayacaq. Cənnətdə gecənin olmadığı hədislərdə belə bildirilir:

Cənnətdə gecə yoxdur. O, işıq və nurdan ibarətdir... [Ramuz el-Ehadis-2, s.əh 366/4]

Yuxunun olmaması:

Yuxu insanın dünyada yaşadığı acizliklərdən biridir. Bütün insanlar yuxuya ehtiyac duyacaq şəkildə yaradılmışdır və nə qədər istəsələr də buna qarşı müqavimət göstərə bilməzlər. Üstəlik bədən yuxusuz qaldığı təqdirdə, həm xəstəliklərə qarşı olan müqaviməti azalır, həm də yorğun kimi görünür. Digər tərəfdən yuxuya ayrılan vaxt da az hesab edilə bilməyəcək qədər çoxdur. İnsan ömrünün təxminən üçdə bir hissəsini yuxuda keçirir. Bu həmçinin də dünya həyatında onsuz da qısa olan ömrünün çox böyük bir hissəsini bir növ ölü kimi keçirdiyi mənasını verir. Necə ki, Quranda "Allah ölənlerin canını ölüm anında, ölməyənlərin canını isə onlar yuxuda ikən alır. Ölümünə hökm veriləni(n ruhunu) saxlayır, digərini isə müəyyən olunmuş vaxtadək buraxır. Həqiqətən, bunda ağıl sahibləri üçün dəlillər vardır..." (Zumər surəsi, 42) ayəsiylə yuxunun bir növ ölüm olduğu xəbər verilmişdir. Lakin cənnətdə yuxu və yorğunluq kimi acizliklər yoxdur. Allah, "Onlara orada heç bir yorğunluq toxunmayacaq..." (Hicr surəsi, 48) ayəsiylə bu həqiqəti qullarına bildirmişdir. Bir hədisdə isə cənnətdə yuxunun olmadığı belə qeyd olunmuşdur:

Peyğəmbər səllallahu əleyhi və səlləmdən: "Cənnət əhli yatarmı?" deyə soruşdular. Belə buyurdu: "Yuxu, ölümün qardaşdır. Cənnət əhli yatmaz". [Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 414/10125]

Mübahisənin olmaması:

Cənnət əhlinin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də əxlaqlarının çox gözəl olmasıdır. Bir hədisdə cənnətdəki möminlərin əxlaqlarının gözəlliyinə belə diqqət çəkilmişdir:

Mən cənnət bağçalarında, cənnətin üstündə və alt tərəfində yerləşən bir köşkə daxil olacaq adam üçün zaminəm ki, o haqlı olduğu halda mübahisəni tərk edər, zarafat üçün də olsa yalan danışmaz və insanlar(a nümunə olması) üçün əxlaqını gözəlləşdirər. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 152/6]

Vicdanından istifadə edən, Allahdan qorxub çəkinən kəslərin olduğu bir mühitdə hər kəs rahat olar. Gözəl əxlaqın yaşanmadığı bir yerdə isə mübahisə, qısqanclıq, döyüş, hirs, kin, istehza, küsəyənlilik hakimdir. Quran əxlaqından uzaq yaşayan kəslər, bu pis əxlaq xüsusiyyətlərindən ötrü, öz əlləriylə cəhənnəmi xatırladan bir mühit meydana gətirirlər.

Dinc, xoşbəxt, təhlükəsiz bir mühit içində dostcasına, qardaşcasına, tolerantlıqla yaşaya biləcəkləri halda, dünyəvi ehtirasların arxasınca qaçıb, öz istək və ehtiraslarına

qapılaraq çox böyük bir neməti itirərlər. Müsəlmanlar üçünsə dünyada səbirli, etidallı, ağıllı, məntiqli, stabil, bağışlayıcı, şəfqətli, sevgi dolu, gözəl əxlaqlı olmağın verdiyi dərin bir imani zövq vardır. Bir mömin bu gözəl xüsusiyyətləri özündə gördükdə ayrı bir həzz alar, başqa möminlərdə gördükdə bunlardan da ayrı bir zövq alar. Əbədiyyən davam edəcək bu razılıq, zövq və gözəlliklər cənnətdə də artaraq davam edər. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədislərindən birində cənnətdəki bu mühit belə təsvir edilir:

...Ürəkləri, tək bir nəfərin ürəyi kimidir. Aralarında mübahisə, düşmənçilik yoxdur... [Kütüb–i Sitte–14, səh. 449/3]

Buna bənzər başqa bir hədisdə isə cənnət əhlinin əxlaqından belə bəhs edilir:

Onların əxlaqı tək bir adamın əxlaqı kimidir. [Tezkireti'l Kurtubi, səh. 329/579]

Necə ki, Allah Quranda cənnətinə layiq gördüyü mömin qulları üçün "Biz onların köksündəki kin–küdurəti çıxartdıq. Onlar taxtlar üzərində qarşı–qarşıya əyləşən qardaşdırlar" (Hicr surəsi, 47) deyə buyuraraq, onların yaşadıkları mehriban və səmimi dostluğa diqqət çəkir.

Kədər, sıxıntı kimi mənfi halların olmaması:

Kədər, sıxıntı kimi insanlara əzab verən ruh halları din əxlaqından uzaq yaşayan kəslərdə tez–tez müşahidə olunur. Allahın hər şeyi bir tale əsasında, xeyirlə yaratdığını görmək istəməyən bu kəslər xoşagəlməz hal, çətinlik kimi görünən hadisələr qarşısında qorxu və təşvişə qapılırlar. Allaha təvəkkül etmədikləri üçün sıxılar, heyiflənər, hətta sağlamlılıqlarına zərər gələcək dərəcədə xeyli kədərlənərlər. Halbuki insan özü üçün nəyin xeyir, nəyin şər olacağını bilməz, ancaq Allah bilər. Bir ayədə bu həqiqət belə bildirilir:

...Ola bilsin ki, sevmədiyiniz bir şey sizin üçün xeyirli, sevdiyiniz bir şey isə sizin üçün zərərli olsun. Allah bilər, lakin siz bilməzsiz. (Bəqərə surəsi, 216)

Dünyada çətinlik, sıxıntı kimi görünən bir vəziyyət axirətdə adamın cənnətə qovuşmasına vəsilə olacaq bir gözəlliyə çevrilə bilər. Bunu dərk edən möminlər, dünyada qarşılaşdıqları sıxıntı və çətinlik kimi görünən mənfi halları imanlarının gücü ilə özlərindən uzaqlaşdırırlar. Allaha təslim olmağın, yaratdığı hər şeydən razı qalmağın rahatlığı və dincliyi içində, qarşılaşdıqları hər hadisəni Allahın yaratdığı bir gözəllik olaraq qiymətləndirirlər. Buna görə də cənnətə daxil olmaq ümidi ilə yaşayan möminlər dünyəvi olan heç bir şeyi mənfi hal kimi qiymətləndirməzlər. Cənnətdə isə Allahın

rəhmətiylə, əbədiyyən kədər, çətinlik, narahatlıq kimi hislərdən uzaq yaşayacaqlar. Hədəslərdə cənnətdəki bu nemət belə xəbər verilir:

...Hər bir narahatlığın ardı kəsiləcək. Cəhənnəm əhlinin narahatlığı müstəsna... [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 342/15]

...Onlar belə deyəcəklər: "Biz əbədi yaşayanlarıq, əsla həlak olmarıq, biz xoşbəxt insanlarıq, əsla kədərlənmərik... [(Tirmizi), Böyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 409/10099]

...Artıq heç bir dərd və təhlükə yoxdur... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 170/1]

İncildə isə bu mövzu haqqında bunlar deyilir:

..."Ağ xalat geyinmiş bu kəslər kimlərdir?, haradan gəldilər?" ...Mənə: "Bunlar, o böyük çətinlikdən keçib gələnlərdir" dedi... Bunun üçün Allahın taxtının qarşısında dayanırlar... Taxtın üzərində oturan, çadırını onların üstünə uzadacaq... Allah onların gözlərindən axan bütün yaşları siləcək". (*Yuhanna'ya Gelen Esinleme, 7-ci hissə, 13-17*)

Allah Quranda möminlərin bu dinc ruh hallarını belə bildirir:

Onlar Allahın Öz lütfündən onlara verdiyi nemətlərə sevinir, arxalarınca gəlib hələ onlara çatmamış kəsləri isə heç bir qorxu ilə qarşılaşmayacaqları və kədərlənməyəcəkləri barədə müjdələmək istəyirlər. (Ali İmran surəsi, 170)

Onlar deyəcəklər: "Qəm-qüssəni bizdən uzaq edən Allaha həmd olsun! Həqiqətən, Rəbbimiz Bağışlayandır, şükürün əvəzini verəndir. (Fatir surəsi, 34)

Artıq Allah, onları belə bir günün şərinə qorumuş, onlara gözəllik və sevinc bəxş etmişdir; (İnsan surəsi, 11)

Sən onların çöhrəsində səadət parlaqlığı görəcəksən. (Mutaffifin surəsi, 24)

Daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, demək olar ki, dünyada olan hər şey imtahanın bir tələbi olaraq xüsusilə əskik və qüsurlu yaradılmışdır. Möminlər dünyada qarşılaşdıqları bütün çətinlik və sıxıntı qarşısında gözəl şəkildə səbr edər, Allaha təvəkkül edirlər. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) hədəslərində adamın ancaq cənnətə girdiyi vaxt həqiqi mənada rahatlığa qovuşduğunu xəbər vermişdir:

Yalnızca cənnətə girən şəxs rahatlığa qovuşar. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 138/13]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) başqa bir hədisində isə cənnətdəki bu dinc mühiti belə təsvir edir:

Cənnət əbədi bir iqamətgah olub, parıldayan bir nur, yayılmış bir qoxu, çox yaxşı inşa edilmiş bir qəsir, axan bir çay, yetişmiş bir meyvə, yaşıllıq, sevinc, sərinlik, təravət yeridir. [Ölümdən Sonra Diriliş, səh. 47]

CƏNNƏT ƏHLİNİN ALLAHA OLAN YAXINLIĞI

Cənnətdəkilərin Uca Allahın təcəllisini görə bilmələri

İndiyə qədər sadaladığımız bütün bu nemətlərlə yanaşı, Allaha olan yaxınlıqları, cənnət əhlinin sahib olacağı ən böyük və ən əhəmiyyətli nemət olacaq. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bir çox hədisində, cənnətdəki möminlərin Allahdan bir lütf olaraq Onun təcəllisini görə biləcəklərindən bəhs edilir:

Cənnət əhli cənnətə girdiyi vaxt, Allah Təbarəkə və Təala belə buyuracaq: "Sizin üçün əlavə olaraq etməyimi istədiyiniz başqa bir şey varmı?"

"Sən bizim üzrlərimizi dümağ etmədinmi? Bizi cəhənnəmdən xilas edib, cənnətə daxil etmədinmi; (Bundan daha yaxşı və çox nə ola bilər ki?)" deyəcəklər.

Bundan sonra da pərdə qaldırılacaq, özlərinə Rəblərini görməkdən daha gözəl bir şey verilmədiyini başa düşəcəklər. [Büyük Hadis Külliyyatı–5, səh. 415/10130]

"Ey Allahın elçisi! Rəbbimizi görəcəyikmi?"

"Buludsuz bir havada ay işığında ayı görmək üçün səy göstərirsinizmi?"

"Xeyr".

"Buludsuz bir gündə günəşi görmək üçün bir–birinizi itələyib bir–birinizə çətinlik törədirsinizmi?"

"Xeyr".

"Rəbbinizi də elə asanlıqla, zəhmətsiz və açıq–aydın şəkildə görəcəksiniz".... [(Buxari, Müslim, Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı–5, səh. 416/10133]

Bir rəvayətə görə isə Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bu mövzu ilə əlaqədar bu sözləri demişdir:

Cənnət əhli cənnətə girdikdə əməllərinin dərəcələrinə görə oraya yerləşəcəklər. Sonra onlara dünyadakı günlərdən cümə günü qədər bir müddətdə Rəblərini ziyarət etmələrinə izn veriləcək. Onlara Allahın ərşi göstəriləcək. Onlara cənnət bağçalarından bir bağçada görünəcək. Onlar üçün nur minbərləri, mirvari minbərləri, yaqut minbərləri, zəbərcəd (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) minbərləri, qızıl minbərləri və gümüş minbərləri ortaya qoyulacaq. Ən aşağı dərəcəli kəsləri belə (belə ki, içlərində aşağı dərəcəli bir kimsə yoxdur) müşk yığını üzərində oturacaq. Kürsü sahiblərinin onlardan daha üstün məclisləri olduğunu görməzlər... O məclisdə Allahın

yanında olub, Onunla ünsiyyətdə olmayacaq heç kim yoxdur... [(Tirmizi), Büyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 409-410/10100]

...Ədn cənnətində behiştliklərlə Rəblərini görmələri arasında Allahın vəchindəki (üzündəki) böyüklük pərdəsindən başqa bir şey yoxdur. [(Buxari, Müslim, Tirmizi), Cənnət 3, 2530]

Cənnət əhlinin Allahın hüzurunda olmaqdan ötrü duyduqları xoşbəxtlik isə bir hədisdə bu sözlərlə vurğulanmışdır:

Cənnət əhli Allahın hüzuruna iki dəfə daxil olar... Onlardan hər biri o məclisdə əməllərinə görə mirvari, yaqut, zümrüd, qızıl və gümüş minbərlər üzərində oturur. Gözləri heç vaxt bu qədər aydın olmamışdır... Bunu yenidən yaşamaq ümidi ilə sabahısı günü gözləyən halda yerlərinə qayıdalar. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 120/3]

Allahın məmnuniyyətini qazanmış olmaları:

Allah cənnətdə özündən razı olduğu qullarına sonsuz nemət bəxş edir. Ancaq iman edən möminlər üçün hər şeydən əhəmiyyətli olan, Allahın məmnuniyyətini qazana bilmiş olmalarıdır. Möminlər dünyada mallarını, canlarını, sahib olduqları bütün imkanları Allaha yaxınlaşa bilmək və Onun razılığını qazana bilmək üçün ortaya qoymuş, bütün həyatlarını Ona həsr etmişlər. Cənnətdə isə həyatlarının bu məqsədinə nail olmağın tərif edilə bilməz xoşbəxtliyini yaşayalar. Bir ayədə Allahın məmnuniyyətini qazanmağın nə qədər böyük bir nemət olduğundan belə bəhs edilir:

Allah mömin kişilərə və mömin qadınlara ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları cənnətlər və Ədn cənnətlərində gözəl məskənlər vəd etmişdir. Allahın razılığı isə daha böyükdür. Böyük qurtuluş və xoşbəxtlik budur. (Tövbə surəsi, 72)

Quranda möminlərin cənnətdə hər şeydən razı qalacaqları isə bu ayələrlə bildirilir:

**Ey arxayın olan kəs! Razı qalmış və razılıq qazanmış halda öz Rəbbinə tərəf dön!
Artıq qullarımın cərgəsinə keç! Cənnətimə daxil ol! (Fəcr surəsi, 27-30)**

Onların Rəbbinin yanındakı mükafatı ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Ədn cənnətləridir. Allah onlardan razıdır, onlar da Ondən razıdırlar. Bu nemətlər, Rəbbindən qorxan kimsələrdən ötrüdür! (Beyyinə surəsi, 8)

Bir hədisdə cənnət əhlinin Allahdan razı qaldıqlarından belə bəhs edilir:

"Ey Rəbbimiz, buyur! Əmrinə hazırıq! Xeyir Sənin əlindədir!" deyərlər. Allah Təala:

"Razı qaldınız mı?" deyə soruşar. Onlar:

"Ey Rəbbimiz! Razı qalmamaq nə həddimizə! Sən bizə başqa bir məxluqatına vermədiyən nemətlər verdin!" deyərlər. [(Buxari, Müslim, Tirmizi), Kütüb–i Sitte–14, səh. 456–457/13]

Cəhənnəmdən xilas olmağın sevinci:

Şübhəsiz ki, cənnət nemətlərinin hər biri ayrı–ayrılıqda çox mübarək və qiymətlidir. Xüsusilə cəhənnəmin varlığı, cənnət əhlinin bu nemətlərdən aldıqları zövqü qat–qat artırır. Çünki axirətdə cənnət və cəhənnəmdən başqa insanların gedəcəyi başqa bir yer yoxdur. Bu səbəbdən də Allahın cənnətinə qəbul etmədiyi bir adamın gedəcəyi yer cəhənnəmdir.

Allah dünyada insanlara yaxşı ilə pisi, gözəl ilə çirkini, xeyir ilə şəri eyni anda göstərir. Bu da iman edənlərin müqayisə aparmalarına və gözəllikdən aldıqları zövqün artmasına vəsilə olur. Allah, cənnət əhlinə istədikləri təqdirdə, cəhənnəmdəkilərin vəziyyətini göstərərək, onların cənnətdən aldıqları zövqü artırma bilər. (Doğrusunu Allah bilər.) Cənnət əhlinin cəhənnəm əzabından Allahın rəhmətiylə xilas olmalarından duyduqları sevinc bir hədisdə belə xəbər verilir:

Cənnət əhlindən hər kəs cəhənnəmdəki yerini görər "ya Allah mənə hidayət verməsəydi?" deyər və bu onun şükr etməsinə vəsilə olar... [Ramuz el–Ehadis–2, səh. 342/1]

Möminlərin içində olduqları bu böyük rəhməti və neməti xəbər verən bir başqa hədis isə belədir:

...Cənnətə girib, cəhənnəmdən xilas olmaq, nemətin hamısındanandır. [Ramuz el–Ehadis–2, səh. 449/6]

Cənnət əhlinin bu sevincləri Quranda belə xəbər verilir:

...Onlar deyəcəklər: “Bizi buna qovuşduran Allaha həmd olsun! Əgər Allah bizə hidayət verməsəydi, biz özümüz doğru yola yönələ bilməzdik. Andolsun, Rəbbimizin elçiləri haqqı gətirmişdilər”. Onlara belə xitab ediləcəkdir: “Əməlləriniz sayəsində varis olduğunuz Cənnət budur!” (Əraf surəsi, 43)

Həmçinin möminlər istədikləri təqdirdə cəhənnəm əhlinin ibrətamiz vəziyyətini, dünyada etdikləri əməllərin qarşılığını necə aldıklarını görə də bilər. Allah Quranda cənnət əhli cəhənnəm əhli ilə arasında keçən danışmaları belə bildirir:

Onlar cənnətlərdə bir-birlərindən günahkarlar barəsində soruşacaqlar. Sizi cəhənnəmə salan nədir? Onlar deyəcəklər: “Biz namaz qılanlardan deyildik. Kasıbı da yedizdirməzdik. Batil sözlər danışanlarla birlikdə biz də danışardıq. Din gününü (haqq-hesab və cəza) yalan hesab edirdik. Nəhayət qəti bir həqiqət olan ölüm bizə gəlib çatdı”. (Müddəssir surəsi, 40–47)

CƏNNƏT ALLAHIN ƏDALƏTİNİN BİR TƏCƏLLİSİDİR

Hər kəsin dünyada etdiyi əməllərin qarşılığını alması

Allah bir ayəsində: "O, əməl (davranış və hərəkət) baxımından hansınızın daha yaxşı olacağını sınamaq üçün ölümü və həyatı yaratdı..." (Mülk surəsi, 2) deyərək buyuraraq insanın yaradılışındakı məqsədi bildirir. Başqa bir ayəsində də bu məqsədi dərk etməyən, boş və məqsədsiz bir həyat yaşamaq məqsədi güdən insanları "yoxsa Bizim sizi boş bir məqsəd uğruna yaratdığımızı və həqiqətən Bizə qaytarılmayacağınızı zənn etmişdiniz?" (Müminun surəsi, 115) deyərək sorğu-suala tutduğunu bildirir. İnsan dünyada olduğu müddətdə Qurana inanmaqla, hər düşüncəsində və rəftarında Allahın razılığını axtarmaqla, vicdanının səsinə qulaq asmaqla, gözəl əxlaqı yaşamaqla, saleh əməl etməklə məsuldur. Bu açıq həqiqətə baxmayaraq, yaradılış məqsədindən uzaq yaşayan insanların məqsədləri tam fərqli olar. Halbuki insanın etdiyi hər şey, söylədiyi hər söz, hətta ağılından keçən bütün düşüncələr, axirətdə qabağına qoyulması üçün əməl dəftərinə yazılır. Allahın Quranda: "...Şübhəsiz ki, etdiklərinizdən məsul olacaqsınız" (Nəhl surəsi, 93) və "etdikləri əməllərdən ötrü hər biri üçün dərəcələr vardır..." (Ənam surəsi, 132) ayələriylə bildirdiyi kimi insanlar etdikləri bütün əməllərin qarşılığını axirətdə mütləq alacaqlar. Bu həqiqət bir hədisdə belə xəbər verilir:

Peşman olan kimsə, Allahın rəhm etməsini gözləyər. Özünü bəyənen də Allahın qəzəbini gözləyər. Hər kəs Allahın hüzuruna, ölümündən əvvəl etdiyi əməllə gələr və mütləq onların arasında hökm verilər... Kim zərrə qədər yaxşılıq etsə onu görər. Kim də zərrə qədər pislik etsə onu görər. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 237]

Quranda bu mövzunun xəbər verildiyi ayələrdən bir neçəsi belədir:

Mələklər xoşluqla canlarını alıb: "Sizə salam olsun!" deyərlər. "Əməllərinizə görə Cənnətə girin!" (Nəhl surəsi, 32)

Hər kəsin etdiyi yaxşı əməlləri qarşısında hazır şəkildə görəcəyi və etdiyi hər bir pis əməli ilə özü arasında çox böyük bir məsafə olmasını istəyəcəyi o günü (düşünün)... (Ali İmran surəsi, 30)

Sizin yanınızda olan tükənər, Allah yanında olan isə daim qalar. Səbir edənləri etdikləri ən yaxşı əmələ görə mükafatlandırırıq. Mömin olaraq yaxşı iş görəni kişi və qadınlara, əlbəttə ki, gözəl həyat bəxş edər və etdikləri ən yaxşı əməllərə görə onları mütləq mükafatlandırırıq. (Nəhl surəsi, 96–97)

İncildə də hər kəsin etdiyi əməlin qarşılığını alacağı yazılmışdır:

Allah, "hər kəsə etdiyi əməllərin qarşılığını verəcək". Dayanmadan yaxşılıq edərək ucalıq, möhtərəmlik və ölümsüzlüyü axtaranlara sonsuz həyat bəxş edəcək. Amma egoist olanlara, həqiqəti inkar edənlərə və haqsızlıq edənlərə isə qəzəblənəcək və hirslənəcək. (Pavlusun romalılarına Mektubu, 2-ci hissə, 6–8)

Allah yerdə və göydə olub bitən hər şeyi görər, hər söhbəti, pıçıltını eşidər və bütün insanların etdiyi əməllərdən xəbərdardır. Heç bir şey Ondan gizli qalmaz. Allahın bizə şah damarımızdan daha yaxın olduğunu, hər söhbətimizi, içimizdən keçən hər şeyi bildiyini, baxdığımız, gördüyümüz hər şeyi Allahın hər an hər cəhətdən gördüyünü yaxşı qavramaq lazımdır. Çünki Allah axirət günü insanların "heç güman etmədikləri şeyləri" (Zumər surəsi, 47) də ortaya çıxaracaq. İnsanların izdihamlı mühitdə ya da tək olduqları halda etdikləri hər şeyin, ağızlarından çıxan hər sözün, ağıllarından keçən hər düşüncənin, bəlkə də içlərində gizli qalacağını zənn etdikləri hər şeyin axirətdə bir qarşılığı vardır. Bu, Allahın sonsuz ədalətinin bir təcəllisidir. Bu həqiqəti bildirən ayələrdən biri belədir:

Hamının etdiyi əməllərə görə dərəcələri vardır ki, Allah onlara əməllərinin əvəzini tam versin. Onlara əsla zülm edilməz. (Əhqaf surəsi, 19)

Cənnətin dərəcə–dərəcə olması:

Quranda bildirilən "Onlar Allah yanında müxtəlif dərəcələrə sahibdirlər..." (Ali İmran surəsi, 163) ayəsindən də aydın olduğu kimi cənnətə girəcək kəslər də yenə təqvalarının dərəcəsinə görə qarşılıq görürlər. Bu vəziyyətdən bir hədisdə belə bəhs edilir:

...Cənnəti də əməllərə görə bölürlər. (Çox əməli olan çox pay alar.) [Ramuz el-Ehadis–1, səh. 198/17]

Əlbəttə ki, bir insan cənnətin hansı dərəcəsində olursa olsun bundan mütləq razı qalacaq, çünki, Allah cənnətdəki bütün qullarına məmnuniyyət vəd etmişdir. Rəbbimiz səmimi qullarının Özündən razı qalaraq cənnətə girəcəklərini bildirir. (**Beyyinə surəsi, 8**) Lakin, necə ki, dünyada eyni nemətdən hər kəs fərqli dərəcədə zövq və ləzzət alırsa, bənzər şəkildə axirətdə də nemətlərdən alınan zövqün dərəcəsi fərqli ola bilər. Doğrusunu Allah bilir. Məsələn, hər kəs gözəl bir mənzərəyə baxdığında gördüklərindən zövq alar, lakin içlərində Allaha ən yaxın olan, Allahın qədrini daha haqqıyla təqdir edə bilən kəslər, bu gözəllikdən daha çox zövq ala bilərlər. Allah yüksək dərəcələrə layiq olacaq qullarının xüsusiyyətlərini bir ayəsində belə bildirir:

İman edənlər, hicrət edənlər və Allah yolunda öz malı və canı ilə cihad edənlərin (səy göstərənlərin) Allah yanında ən yüksək dərəcələri vardır. Məhz bu kəslər qurtulan və xoşbəxt olanlardır. (Tövbə surəsi, 20)

Hədəislərdə isə cənnətdəki dərəcələrə belə diqqət çəkilmişdir:

Cənnətdə yüz dərəcə vardır. Biri bütün aləmləri içinə alar. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 125/8]

Cənnət yüz dərəcədir. Doxsan doqquzu ağıl sahiblərinə məxsusdur. Geriyə qalan biri isə digər insanlara. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 200/11]

Cənnət əhli qurfələrdə (cənnət köşkü) qalanları (əhli quraf) görürlər. Eynilə üfüqdə şərqdən qərbə doğru hərəkət edən inci kimi parlaq ulduzları gördüyünüz kimi. Aralarındakı fəzilət fərqi (qurfə əhlini) belə yuxarıda göstərir. [Buhari, Müslim, Cənnət 11, 2831]

Yenə hədəislərdə bildirildiyinə görə bu dərəcələrdən ən yüksək olanı Firdovs Cənnətidir:

Cənnət yüz dərəcədir. Sonrakı iki dərəcənin arası, yer ilə göy arasındakı məsafə kimidir. Firdovs ən yüksəyi olub, cənnətin orta hissəsində yerləşər və onun üstü Rəhmanın ərşidir. Cənnətin çayları buradan başlayar. Allahdan istədikdə, Firdovs Cənnətini istəyin. [Ramus el-Ehadis-1, səh. 200/4]

Həmçinin hədəislərdə Ədn Cənnətindən də bəhs edilir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədəsində Ədn Cənnəti ilə əlaqədar olaraq bunları bildirir:

Dörd Firdovs cənnəti vardır: İkisinin zinətləri, qab-qacaqları və içindəkilər qızıldandır. İkisinin zinətləri, qab-qacaqları və içindəkilər isə gümüşdəndir. (Ədn) Cənnətindəkilərlə Allahın vəchi (üzü) arasında, ancaq bir böyüklük pərdəsi vardır və bu

çaylar (süddən, baldan, şərabdən və sudan olan çaylar) Ədn Cənnətindən başlayar, sonra isə digərlərinə paylanar. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 272/4]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) başqa bir hədisində isə Ədn Cənnətinin ehtişamını belə təsvir edir:

...Bir kərpici ağ mirvaridən, bir kərpici qırmızı yaqutdan, bir kərpici də zəbərçəddəndir (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş). Palçığı xalis müşk, daşları parlaq, qiymətli, otları isə zəfərəndəndir. [Dünya Ötesi Safer, səh. 295]

Cənnətin hər bir dərəcəsinədəki adam özünə görə zövq alacaq. Ancaq cənnət əhlindən olan bir adam, yuxarı dərəcədəki adamın aldığı zövqdən ötrü özündə bir çatışmazlıq hiss etməyəcək. Allah Quranda möminlərin cənnətdə "razı" (Fəcr surəsi, 28) qaldıqlarını, Allahdan "razı" (Beyyinə surəsi, 8) olduqlarını və "kədərlənməyəcəklərini" (Ali İmran surəsi, 170) bildirir. Necə ki, cənnət əhlinin hər bir dərəcəsinədəki insanın nə qədər çox nemətə sahib olduğu bir hədisdə belə təsvir edilir:

Cənnət əhlinin ən aşağı dərəcəsinədə olan adamın səksən min xidmətçisi, yetmiş iki yoldaşı olacaq. Həmçinin onun üçün mirvari, zəbərçəd (zümrüdə bənzəyən, parlaq, yaşıl rəngli qiymətli daş) və yaqutdan düzəldilmiş bir çadır qurulacaq və bunun uzunluğu Cəbiyə (Şam torpaqlarında bir şəhər adı) ilə Səna (Yəməndə bir şəhər adı) arasındakı məsafə qədər olacaq. [(Tirmizi), Böyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 412/10114]

Aşağıdakı hədisdə cənnətdəki dərəcələrlə əlaqədar olaraq belə bildirilmişdir:

Cənnətdə ən aşağı dərəcəyə sahib olan adam cənnətlərinə, xanımlarına, nemətlərinə, xidmətçilərinə və yataqlarına baxar. Min illik yoldan görüb bunları seyr edə biləcək. Allah Qatında olanların ən dəyərliləri isə, səhər-axşam Allahın camalını görə bilənlərdir. [(Tirmizi), Böyük Hadis Külliyyatı-5, səh. 412/10115]

İslam alimi Bədiüzzaman Səid Nursi cənnətlə əlaqəli bir düşüncəsində, insanın ancaq 'imani' sayəsində cənnətdəki yüksək dərəcələrə sahib olmağı ümid edə biləcəyinə diqqət çəkmişdir:

...İnsan nur-u iman ilə (imanın nuruyla), əla-yi illiyyinə (Cənnətdəki ən yüksək dərəcəyə) sahib olar; cənnətə layiq bir dəyər qazanar. [Gençlik ve Ölüm, səh. 435]

Səmimi bir müsəlman daim Allah Qatında, cənnətdəki ən yüksək dərəcəyə layiq ola bilmək üçün səy göstərməlidir. Kamil iman sahibi olmaq və Allaha xeyli yaxın olmağı istəmək, Allahın razılığına uyğundur.

CƏNNƏT ƏHLİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Həm namaz, oruc, zəkat kimi müəyyən ibadətlər, həm də gözəl əxlaqla əlaqəli bir çox ayə vardır. Allah insanlara həm özlərinin gözəl əxlaqlı olmalarını, həm də digər insanlara bunu tövsiyə etmələrini əmr edir. Allahın əmr və tövsiyələrinə iman edildiyi və hər kəsin gözəl əxlaq sahibi olduğu birliklərdə cənnət həyatındakına bənzər bir ruh halı yaşanar.

Müsəlmanlar Allahın sədaqətli qullarıdır. Bütün düşüncələrində, rəftarlarında və söhbətlərində Allahın razılığını güdər və Ondən qorxub çəkinərək hərəkət edərlər. Şeytanın təlqin etdiyi gizli və açıq heç bir mənfiyyə əsla izn verməyən, ağılı və vicdanı təmiz kəslərdir. Axirətə də bu təmiz vicdanla gedərlər.

Allah: **"Bir zaman o, öz Rəbbinin yanına pak bir qəlblə gəldi"** (Saffat surəsi, 84) ayəsiylə müsəlmanların ruhlarındakı bu təmizliyi bildirərkən, **"İçlərində əbədi qalacaqları ağacları altından çaylar axan Ədn cənnətləri də (onlarındır). Bu, günahlardan təmizlənenlərin mükafatıdır"** (Taha surəsi, 76) ayəsiylə bu qullarına cənnətini vəd etmişdir.

Səmimi müsəlmanlar acgözlük, kin, qısqanclıq kimi çirkin əxlaq xüsusiyyətlərindən təmizlənməmiş, qəlbən Allaha bağlanmış şəkildə yaşayarlar. Allahın: **"Bunlar, iman gətirənlər və qəlbləri Allahı zikr etməklə rahatlıq tapanlardır..."** (Rad surəsi, 28) ayəsiylə bildirdiyi kəslərdir və **"iman gətirib saleh əməllər edənlər və Rəblərinə qəlbləri razı qalmış halda bağlananlar, məhz bunlar Cənnət sakinləridir. Bunlar orada əbədi qalacaqlar"** (Hud surəsi, 23) ayəsində bildirdiyi kimi cənnətlə müjdələnilər. Allah başqa ayələrdə isə, **"ey arxayın olan kəs! Razı qalmış və razılıq qazanmış halda öz Rəbbinə tərəf dön! Artıq qullarımın cərgəsinə keç! Cənnətimə daxil ol!"** (Fəcr surəsi, 27–30) deyə buyurur və dünyada təmizlənərək razı qalmış qullarını cənnətinə çağırır.

Allahın razı olduğu bu xüsusiyyətlərə sahib olan iman sahiblərinin düşüncələri və hərəkətləri imanlarının dərinliyini əks etdirər. Allah sevgisi və qorxusuyla hərəkət etdikləri üçün bütün halları gözəldir. Sahib olduqları bu gözəllik Allaha səmimi surətdə qulluq etmələrindən qaynaqlanan bir nurdur. Bu kəslər Allahın: **"...Sən onları rüku edən, səcdəyə qapanan, Allahdan lütf və razılıq diləyən görərsən. Əlamətləri isə üzlərində olan səcdə izidir. Bu onların Tövrətdəki vəsfidir. İncildə isə onlar elə bir əkin kimi vəsf olunurlar ki, bu əkin cücərtisini üzə çıxarıb onu qüvvətləndirmiş, o da getdikcə qalınlaşıb gövdəsi üstündə şax duraraq əkinçiləri heyran etmişdir..."** (Fəth surəsi, 29) ayəsində bildirdiyi kimi üzlərindəki səcdə izindən tanınırlar.

Baxışları Allahın lütfü sayəsində olduqca gözəl və mənalıdır. Söhbətləri Allahın razılığına uyğundur və sözləri daim gözəldir. Allahın: "Allahın necə bir məsəl çəkdiyini görmədinmi? Gözəl söz kökü yerdə möhkəm olan, budaqları isə göyə yüksələn gözəl bir ağac kimidir. O ağac Rəbbinin izni ilə öz meyvəsini daim verir..." (İbrahim surəsi, 24–25) ayələrində bildirdiyi kimi dedikləri sözlər həmişə gözəl nəticələr doğurar. İtaətli, üzüyola, qılıqlı, mehriban, səmimi və istiqanlıdırlar. Bu səbəblə də gözəl bir həyat içində, dostluğu, sevgini ən çox yaşayan insanlardır. Onlara dünya həyatında bu nemət və gözəllikləri yaşadan Allahdır. Onun axirətdə verəcəyi bu nemətlər isə əbədi olacaq.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bir çox hədisində cənnətə girən kəslərin gözəl əxlaqlarına diqqət çəkmişdir. Bu hədislərdən biri belədir:

...Cənnətə girmələrini ən çox təmin edən şeylər nələrdir? Allah qorxusu və gözəl əxlaqdır... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 12/8]

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisdə cənnətə layiq ola bilmək üçün yadda saxlanması lazım olan mövzuları da belə bildirmişdir:

...Allah qorxusundan ötrü günahlardan çəkinməyiniz, qəbirlərdə çürüməyi, daxilinizi və daxilinizdəkiləri, başı və başdakıları unutmağınızdır. Kim axirət nemətini istəsə, dünya zinətini tərk etsin. Onda qul "həqiqi mənada Allah qorxusundan ötrü günahlardan çəkinmiş" olar. O vaxt Allahın dostluğuna nail olmuş olar. [Ramuz el-Ehadis-2, səh. 343/2]

Gözəl əxlaq xüsusiyyətləri olaraq Peyğəmbərimiz (s.ə.v) "ədalətli"; "mərhəmətli", "səbirli"; "cömərd"; "nəzif" (təmiz); "iffətli, namuslu" və "doğruçu" olmağı hədislərində tez-tez xatırlatmışdır.

Həmçinin Peyğəmbərimiz (s.ə.v) cənnəti qazana bilmək üçün "gizləndə və aşkarda yaxşı iş" görməyi; "xoş söz deməyi"; "bolluqda da, qıtlıqda da Allaha şükr" etməyi; "sədəqə verməyi"; "Allaha heç bir şeyi şərik qoşmamağı"; "elm arxasınca getməyi"; "Allahdan qorxmağı"; elçiyə "itaət" etməyi; "təkəbbürlü olmaqdan"dan çəkinməyi; "kasıb olduğu halda iffətli olub, dilənçilik və üzsüzlük etməməyi" "dürüst tacir" olmağı, Allahdan "razı qalmağı", Allah üçün, dini üçün xeyirxahlıq etməyi xatırlatmışdır.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in diqqət çəkdiyi bütün bu mövzular Quranda Allahın rızasını, sevgisini qazanmaq üçün sahib olunması lazım olan mömin xüsusiyyətləri olaraq bildirilir.

İncildə isə cənnətə layiq olanların xüsusiyyətlərindən belə bəhs edilir:

...Göylərin hökmranlığı onlara məxsusdur... Onlara təsəlli veriləcəkdir. Necə də xoşbəxtdirlər həlim xasiyyətli olanlar! Onlar yer üzünün varisi olacaqlar. Necə də

xoşbəxtdirlər doğruluğa can atanlar! Onlar doyurulacaqlar. Necə də xoşbəxtdirlər mərhəmətli olanlar! Onlara rəhm ediləcək. Necə də xoşbəxtdirlər qəlbi təmiz olanlar! Onlar Allahı görəcəklər. Necə də xoşbəxtdirlər sülhü təmin edənlər!... Necə də xoşbəxtdirlər haqq-ədalət uğrunda zülmə məruz qalanlar! Göylərin hökmranlığı onlara məxsusdur. Sevinin, sevinib coşun! Çünki göylərdəki mükafatınız böyükdür... (Matta, 5-ci hissə, 2-12)

İncilin başqa hissələrində isə cənnətə girəcək kəslərin xüsusiyyətləri belə ifadə edilir:

İsa yola düşərkən, biri qaça-qaça yanına gəldi. Qarşısında diz çöküb ondan: "Ey mənim yaxşı müəllimim, mən əbədi həyata qovuşmaq üçün nə etməliyəm?" deyərək soruşdu. İsa ona: "Mənə niyə yaxşı deyirsən?" dedi. "Təkcə bir yaxşı var, o da Allahdır. Onun əmrlərini bilirsən; `Adam öldürmə, zina etmə, oğurluq etmə, yalan yerə şahidlik etmə, heç kimin haqqını yemə, anana-atana hörmət göstər". Adam: "Müəllimim, bunların hamısına gəncliyimdən bəri əməl edirəm" dedi. Ona sevgiylə baxan İsa: "Etmədiyən bir şey var" dedi. "Get nəyin varsa sat, pulunu yoxsullara ver; beləcə göydə xəzinən olar. Sonra gəl, məni izlə". (Markos, 10-cı hissə, 17-21)

...Bir-birinizi qardaşcasına sevin. Şəfqətli və təvazökar olun. Pisləyə pisləklə, söyüşə söyüşlə deyil, əksinə xeyir-dua ilə cavab verin. Çünki, üstünlüyü, paklığı miras almaq üçün çağırıldınız. Belə ki, "həyatı sevmək və yaxşı günlər görmək istəyən kəs, dilini pisləkdən, dodaqlarını da hiyləli sözlərdən uzaq tutsun. Pis əməllərdən çəkənsin və yaxşılıq etsin. Xoşbəxtliyi axtarıb onun ardınca getsin. (Petrusun Birinci Mektubu, 3-cü hissə, 8-11)

...Doğruluğun, Allah yolunun, imanın, sevginin, səbrin və itaətkarlığın arxasınca qaç. İman uğrunda müqəddəs mübarizəni davam etdir. Əbədi həyatdan möhkəm yapış. Bunun üçün çağırıldın və bir çox şahid qarşısında müqəddəs inancı açıq şəkildə mənimsədin. İndiki dövrdə zəngin olanlara lovğalanmamalarını, müvəqqəti zənginliyə bel bağlamamalarını əmr et. Zövq almağımız üçün bizə hər şeyi bol şəkildə verən Allaha bel bağlasınlar. Onlara yaxşılıq etmələrini, yaxşı əməl baxımından zəngin olmalarını, comərd və paylaşmağı sevmələrini əmr et. Beləliklə də həqiqi həyata qovuşmaq üzrə gələcək üçün özlərinə möhkəm təməl olacaq bir xəzinə yığmış olurlar. (Pavlusun Timoteyusa Birinci Mektubu, 6-cı hissə, 11-19)

CƏNNƏT SEVİNCİNİ YAŞAMAQ

Müsəlmanlar üçün dünyada ən əhəmiyyətli nemətlərdən biri axirətdə cənnəti qazanmağı ümid edə bilmələridir. Allah dünyanı müsəlmanların cənnətə qovuşmağı arzulayacaqları şəkildə yaratmışdır. Allahın və axirətin varlığına iman edən hər kəs, dünyada mövcud olan nemət və gözəlliklər qarşısında həmişə cənnəti xatırlayacaq, bu nemətlərin müvəqqəti olduğunu bilərək cənnətdəki əsllərini istəyəcək. Necə ki, belə bir kimsənin cənnətə qovuşma istəyi və bundan ötrü keçirdiyi həyəcan hissi, rəftarlarından, danışıqlarından, din əxlaqını yaşama mövzusunda səmimi səyindən hiss ediləcək.

Möminlər cənnətə qovuşmağı ümid etdiklərindən ötrü daimi bir həyəcan içindədirlər. Həyəcan və şövqləriylə yanaşı, Rəbbimizin bənzərsiz nemətlərinə varis olacaq kəslərə vəd edilən cənnətlə sevinc və şadlıq içindədirlər.

İncildə cənnət sevincindən belə bəhs edilir:

O gün sevinin, coşğuyla atılıb düşün! Çünki göydəki mükafatınız böyükdür... (Luka, 6-cı hissə, 23)

İncilin başqa bir yerində isə çox az adamın cənnətə layiq olacağından belə bəhs edilir:

Biri ona; "xilas olanların sayı azmı olacaq?" deyər sual verdi. İsa oradakılara belə dedi: "Dar qapıdan girməyə cəhd edin. Sizə bunu deyim ki, çox adam içəri girmək istəyəcək, amma girə bilməyəcək. (Luka, 13-cü hissə, 23-24)

İmanın qazandırdığı ağıl və vicdanla, cənnəti lazım olduğu kimi düşünə bilən bir kimsə, mənəvi dərinliyi ölçüsündə də bu nemətin fərqində olaraq yaşayacaq. Cənnətin əhəmiyyətinə, heç bir şeylə müqayisə edilə bilməyəcək dəyərinə diqqət çəkilən hədislərdən bir qismi belədir:

Cənnətdəki kiçik bir yer dünya və dünyadakı şeylərdən xeyirlidir. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 132/9]

Cənnətdə yay qədər bir yer var ki, Günəşin üstündə doğduğu və ya batdığı şeydən (dünyadan) daha xeyirlidir. [(Buxari, Müslim, Tirmizi), Kütüb-i Sitte-14, səh. 429/2]

Kitab boyunca Quran ayələrində və hədislərdə verilən təriflərlə qeyd etdiyimiz kimi, cənnətə aid hər şey dünyadakılarla müqayisə edilə bilməyəcək qədər mükəmməldir. Cənnətdəki bu üstünlük və qüsursuzluq insanın ömrü boyu axtardığı, yaşaya bilmədiyi bir gözəllikdir. Bu səbəbdən də cənnətə qovuşmağı arzulamağın, ona

layiq ola bilmə ümidini hiss edə bilməyin və Rəbbimizin cənnət vədinin sevincini yaşamağın özü belə çox böyük bir nemətdir.

ZAMANIN NİSBİLİYİ VƏ TALE HƏQİQƏTİ

Maddənin mütləq və sonsuz olduğu barəsindəki fərziyyələr və zaman anlayışı haqqındakı bəzi fikirlər insanların cənnət, cəhənnəm, tale kimi mövzuları qavramalarına mane olan batil inanclardır. Bunlardan maddə mövzusunun sonrakı səhifələrdə "Maddənin əslinin göstərdiyi böyük həqiqət" adlı hissədə toxunacağıq. Bu hissədə isə zamanın yalnız insana məxsus nisbi qavrayış olduğu və Allah qatında hər şeyin tək bir an içində yaranması mövzusu üzərində dayanacağıq. Məsələn, bir adam otağa daxil olub içəridə kreslodə oturan bir insanı gördüyündə bir müqayisə apararaq bu adamın özündən əvvəl otağa girdiyi qənaətinə gəlir. Əgər belə bir müqayisə aparılmasaydı, zaman qavrayışı da olmayacaqdı. Digər bir sözlə əgər insanın yaddaşı olmasaydı, beyni bu cür şərhlər edə bilməz, bu səbəbdən də zaman anlayışı da meydana gəlməzdi. Çünki bir insanın "mən otuz yaşındayam" deməsinin səbəbi, beynində otuz ilə aid bəzi məlumatların toplanmış olmasıdır. Əgər yaddaşı olmasa, belə bir dövrü arxada qoyduğunu düşünməyəcək, yalnız yaşadığı tək bir "an" ilə təmasda olacaq.

Həmçinin, beynimiz hadisələrin baş verməsinin müəyyən bir ardıcılıqdan asılı olduğuna alışdığı üçün hal-hazırda dünya üzərində zamanın həmişə irəli axdığını düşünürük. Halbuki, bu beynimizin içində verilən bir qərardır və tamamilə nisbidir. Əslində zamanın necə axdığını, ya da axıb-axmadığını əsla bilmərik. Bu da zamanın mütləq həqiqət olmadığını, sadəcə bir qavrayış forması olduğunu göstərir.

Zamanın bir qavrayış olduğu, 20-ci əsrin ən böyük fizikaçısı sayılan Eynşteynin irəli sürdüyü "Ümumi nisbilik nəzəriyyəsi" ilə də təsdiqlənmişdir. Lincoln Barnett, "Kainat və Eynşteyn" adlı kitabında bu mövzuda bunları yazır:

Sonsuz kainatla birlikdə Eynşteyn, sonsuz keçmişdən sonsuz gələcəyə axan mütləq və dəyişməz universal bir zaman anlayışını da bir kənara qoydu. Nisbilik nəzəriyyəsinə daxil olan anlaşılmazlığın böyük bir hissəsi, insanların zaman hissəsinin də rəng hissi kimi yalnız bir hissədən ibarət olduğunu qəbul etmək istəməməsindən irəli gəlir... Necə ki, kainat maddi varlıqların meydana gətirdiyi bir silsilədirsə, zaman da hadisələrin meydana gətirdiyi bir silsiləsidir. Zaman anlayışını ən yaxşı Eynşteynin sözləri açıqlayır: "Fərdin yaşadığı şeylər bizə bir hadisələr silsiləsi içində təşkil edilmiş kimi görünür. Bu silsilədən xatırladığımız hadisələr "daha əvvəl" və "daha sonra" meyarına görə sıralanmış kimidir. Bu səbəblə də fərd üçün mən zamanı, ya da subyektiv zaman vardır. Bu zaman öz içində ölçülə bilməz. Hadisələrlə rəqəmlər arasında elə bir əlaqə qura bilərəm ki, böyük bir rəqəm əvvəlki bir hadisə ilə deyil, sonrakı bir hadisə ilə əlaqədar olar. (*Lincoln Barnett, Evren ve Einstein, Varlık Yayınları, 1980, səh. 52-53.*)

Zaman bir hissədən ibarət olduğuna görə tamamilə hiss edənə bağlı, yəni nisbi bir anlayışdır. Belə ki, zamanın nisbi olması, yuxuda çox açıq bir şəkildə yaşanılır. Yuxuda gördüklərimizi saatlarla davam etmiş kimi hiss etsək də, əslində hər şey bir neçə saniyə davam etmişdir.

Keçmiş, indi və gələcək əslində eyni zamandır:

Allah zamandan münəzzəhdir. Onun qatında hər şey bir anda olmuş və bitmişdir. İnsanlar zamandan asılı olduqları üçün hadisələri keçmiş, indi və gələcək zamanda izləyirlər. Halbuki keçmiş zənn etdiyimiz hadisələr bizim üçün keçmişdir, gələcək zənn etdiyimiz hadisələr də bizim üçün gələcəkdir. Allah üçün keçmiş, gələcək, indi hamısı birdir. Bu səbəblə də heç bir şey Allahdan gizli qalmaz. Necə ki, ayədə də bu həqiqət belə bildirilmişdir:

Loğman dedi: “Oğlum! Gördüyün iş bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın içində, yaxud göylərdə və ya yerin dibində olsa da, Allah onu aşkar edər. Həqiqətən, Allah Lətifdir, (hər şeydən) Xəbərdardır. (Loğman surəsi, 16)

Halbuki bir çox insan axan bir zamandan asılı olduğunu, həyatının keçmiş, indi və gələcək olmaqla hissələrə ayrıldığını düşünər. Buna görə də belə insanlar axirətin varlığı, cənnət, cəhənnəm, haqq–hesab günü kimi mövzuların nə vaxt, nə şəkildə və necə reallaşacağını asanlıqla qavraya bilməzlər. Allah Qatındakı zaman anlayışı ilə, insanların asılı olduğu zaman arasında bir əlaqə yarada bilməzlər. Lakin yaradılmış hər canlının, hər hadisənin və hər şeyin eynilə bir filmi meydana gətirən kadrlar kimi, tək-tək eyni anda yaradıldığını bilmək bunun qavranılmasını asanlaşdıracaqdır.

Allah bütün insanların keçmişini, gələcəyini və yaşadıkları bütün hadisələri bütün təfərrüatlarıyla birlikdə bilir. Lakin insan imtahan yeri olan bu dünya həyatında zamanın, axan, əvvəli və sonu olan bir şey olduğunu zənn edər. Halbuki əvvəl–sonra, keçmiş–gələcək deyə bir şey yoxdur. Hər şey bütün insanlar, bütün canlılar eyni anda yaşayır, bütün zamanlar, bütün dövrlər, bütün əsrlər, bütün tarixlər və hətta bütün günlər, bütün saatlar, dəqiqələr və anlar eyni anda yaşanır. İnsan məhdud potensialından ötrü bunu görə bilməsə də, bu açıq bir həqiqətdir.

Allah Qatında hər hadisənin tək bir anda meydana gəldiyi həqiqətini belə bir nümunə ilə də açıqlaya bilərik: Qarşınızda böyük bir şəhərin mənzərəsini əks etdirən bir lövhə olduğunu düşünün. Lövhədə şəhərin prospektləri, küçələri, bu küçələrdə

hərəkət edən nəqliyyat vasitələri, sağda və solda yerləşən binalar və insanlar təsvir edilmiş olsun. Həmçinin bu lövhədə, şəhərin bir ucundan digər ucuna çatmağa çalışan bir adamın şəklinin çəkildiyini fərz edin. İndi bu adam üçün şəhərin bir ucundan digərinə qədər olan məsafə müəyyən bir uzaqlıqdadır və bu məsafəni qət edə bilməsi üçün də müəyyən bir zaman lazımdır. Adam ancaq tam olaraq bilmədiyi müəyyən bir zamandan sonra istədiyi yerə çatacaq. Eyni anda iki yerdə birdən olması mümkün deyil. Amma bu vəziyyət düz bir səthdəki bu lövhəyə kənardan baxan biri olaraq sizin üçün məqbul deyil. Siz ilk baxışda lövhədə şəhərin bir ucundan digər bir ucuna qədər olan hər şeyi tək bir anda görə bilərsiniz, üstəlik bunun üçün bir zamana da ehtiyacınız yoxdur.

Müasir elm tərəfindən təsdiqlənən, zamanın psixoloji bir hiss olduğu, yaşanan hadisəyə, məkana və şərtlərə görə fərqli qavranıla bildiyi həqiqətini bir çox Quran ayəsində görmək mümkündür. Məsələn, bir insanın ömrü Quranda bildirildiyinə görə çox qısa bir müddətdir:

O gün Allah sizi çağıracaq. Siz də Ona həmd edərək çağırışına cavab verəcək və dünyada çox az qaldığınızı güman edəcəksiniz. (İsra surəsi, 52)

Allah onları bir yerə toplayacağı gün, sanki gündüzün ancaq bir saatını qalmışlar kimi, bir-birlərini tanıyacaqlar... (Yunis surəsi, 45)

Bəzi ayələrdə insanlardakı zaman anlayışının fərqli olduğuna, insanın həqiqətdə çox qısa olan bir müddəti çox uzunmuş kimi ya da bunun tam tərsini qavraya bildiyinə işarə edilir. İnsanların axirətdə sorğu-suala tutulmaları əsnasında keçən aşağıdakı danışıqlar bunun bir nümunəsidir:

Allah: “Yer üzündə neçə il qaldınız?” deyə soruşdu. Onlar: “Bir gün yaxud bir gündən də az qaldıq. Sən günləri sayanlardan soruş” dedilər. Allah: “Siz orada çox az qaldınız. Kaş bunu biləydiniz!” dedi. (Muminun surəsi, 112–114)

Digər bəzi ayələrdə də zamanın fərqli mühitlərdə fərqli bir axış sürətiylə axdığı bildirilir:

...Rəbbinin yanında olan bir gün sizin saydığınızın min ili kimidir! (Həcc surəsi, 47)

Mələklər və Ruh (Cəbrail) Ona doğru sayı əlli min ilə bərabər bir gün ərzində qalxırlar. (Məaric surəsi, 4)

O, göydən yerə qədər olan bütün işləri idarə edir. Sonra da bu işlər sizin saydığınız illərdən min ilə bərabər olan bir gündə Ona doğru yüksəlir. (Səcdə surəsi, 5)

Bu ayələr zamanın nisbi olduğunu çox açıq bir şəkildə ifadə edir. Elm tərəfindən 20-ci əsrdə kəşf olunan bu nəticənin bundan 1400 il əvvəl Quranda bildirilmiş olması isə, əlbəttə ki, Quranın, zamanı və məkanı tamamilə əhatə edən Allahın sözü olduğunun dəlillərindən yalnızca biridir.

İncildə də zamanın nisbi olduğuna işarə edən belə bir ifadə vardır:

Əziz qardaşlarım, bunu unutmayın ki, Rəbbin gözündə bir gün min il və min il bir gün kimidir. (Petrunun İkinci Mektubu, 3-cü hissə, 8)

Aşağıdakı ayədə izah edilən vəziyyət də zamanın əslində psixoloji bir qavrayış olduğunun əhəmiyyətli bir dəlilidir:

Və ya damları uçulub xarabalığa çevrilmiş bir kəndin yanından keçən kimsənin hekayətini bilmirsənmi? O demişdi: “Allah bu kəndi ölümündən sonra necə dirildəcək?” Allah onu öldürüb yüz il saxladı, sonra da dirildib dedi: “Nə qədər qaldın?” O dedi: “Bir gün yaxud bir gündən də az qaldım!” Allah dedi: “Əksinə, sən yüz il qaldın. Öz yeməyinə və içdiyin suya bax, hələ də xarab olmayıb. Uzunqulağına da bax! Biz səni insanlar üçün bir dəlil etdik. Sümüklərə bax, gör Biz onları necə bir-birinə birləşdirir, sonra da onların üstünü ətlə örtürük”. Ona həqiqət bəlli olduqda: “Mən artıq bilirəm ki, Allah hər şeyə qadirdir!” dedi. (Bəqərə surəsi, 259)

Ayədən də görüldüyü kimi belə bir vəziyyətdə zamanın mütləq olduğunu iddia etmək olduqca yanlış olar.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) hədislərində zamanın nisbi olduğuna belə diqqət çəkmişdir:

...Siz cənnətə xalqın zənginlərindən (qiyamət günü ilə), yarım gün əvvəl girəcəksiniz ki, bu dünya ili ilə beş yüz ildir. [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 7/6]

Cənnət əhli taledə müəyyənləşdirilmişdir:

Bütün bunların bizə göstərdiyi başqa bir həqiqət də budur: Heç bir an, heç bir kadr, heç bir hadisə, heç bir varlıq yox olmamışdır və olmayacaq da. Necə ki, televizorda seyr etdiyimiz bir kino, kino lentində yazılmış vəziyyətdədirsə, müxtəlif kadrlardan ibarətdirsə və bu kadrları bizim görməməyimiz onların olmadığı mənasını vermirsə, bizim "keçmişdə yaşamış" və ya "gələcəkdə yaşanacaq" dediyimiz hadisələr üçün də eyni şey məqbuldur.

Lakin bu nöqtənin səhv başa düşülməməsi çox əhəmiyyətlidir. Bu kadrların heç biri bir xatirə və ya xəyal kimi deyil. Bunların hamısı eynilə hal-hazırda yaşadığınız an kimi canlıdır. Hər şey canlı surətdə olub, qorunmaqdadır. Biz yalnız Allahın bizə verdiyi hislər çərçivəsində, onları keçmiş, bitmiş hadisələr kimi görürük. Ancaq Allah istədiyi vaxt bizə bu görüntünü göstərə bilər, bu hadisələrə aid hislər verərək bizə bu hadisələri yaşada bilər.

Axirətin, sonsuz həyatın, cənnət və cəhənnəmin varlığından xəbərsiz ya da inkarçı olan bir qism kəslər də bu səbəblərdən ötrü ölümdən sonra yenidən diriləcəklərinə inanmazlar. Halbuki bu kəslər də sonsuzluğun içindəki bir zaman kəsiyində yaşayırlar, buna görə də hər kəsin gedəcəyi yer (cənnət ya da cəhənnəm) bəllidir. Hal-hazırda insanların bir qismi cənnətdə, bir qismi isə cəhənnəmdədir. Bu həqiqət Quranda bildirilməklə yanaşı, cənnət və cəhənnəmlə əlaqədar bir çox ayədə keçmiş ya da indiki zamandan istifadə edilərək bunların əslində tək bir an olduğuna diqqət çəkilir:

Həqiqətən də Cənnət əhli bu gün şad və sevinclidirlər. Onlar zövcələri ilə birlikdə kölgəliklərdə taxtlara söykənilər. (Yasin surəsi, 55–56)

Rəbbindən qorxanlar da dəstə-dəstə Cənnətə gətirildilər. Nəhayət, ora çatdıqda onun qapıları açıldı və onun gözətçiləri onlara: "Sizə salam olsun! Xoş sizin halınıza! Əbədi qalmaq üçün buraya daxil olun!" dedi. Onlar: "Bizə verdiyi vədini yerinə yetirən və bizi bu yerə varis edən Allaha həmd olsun! Biz Cənnətin istədiyimiz yerində sakin oluruq. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir!". Sən mələklərin Ərşi əhatə

edərək Rəbbinə həmd ilə təriflər dediklərini görərsən. Onların arasında ədalətlə hökm verildi və: "Aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd olsun!" deyildi. (Zumər surəsi, 73–75)

Günahkarlar atəşi gördülər, oraya düşəcəklərini də yəqin etdilər. Ancaq oradan qaçmağa bir yer tapa bilmədilər. (Kəhf surəsi, 53)

Zamanın nisbi olması, bizə çox əhəmiyyətli bir həqiqəti göstərir: Bu nisbilik olduqca dəyişkəndir, bizim üçün milyardlarla il davam edən bir dövr, başqa bir aləmdə yalnız tək bir saniyə davam edə bilər. Hətta kainatın yaranmasından məhv olmasına qədər keçən çox böyük bir dövr başqa bir aləmdə bir saniyə belə deyil, ancaq bir "an" davam edə bilər.

Çox insanın anlaya bilmədiyi, materialistlərin isə anladıkları halda anlamazlıqdan gəldikləri tale həqiqətinin əsası da buradadır. Tale, Allahın keçmiş və gələcək bütün hadisələri bilməsidir. "Yaşanmamış hadisələr", yalnız bizə görə yaşanmamışdır. Allah isə zamandan və məkandan asılı deyil, bunları özü yaratmışdır. Bu səbəblə də Allah üçün keçmiş, gələcək və indi hamısı birdir və hamısı olub bitmişdir. Çünki tale Allahın elmidir və bütün zamanı eyni anda bilən, bütün zamana və məkana hakim olan Allah üçün, hər şey taledə yazılmış və bitmişdir.

Bu mövzuya Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bir hədisi şərifində belə diqqət çəkilmişdir:

Cənnət əhlinin həm öz adları, həm atalarının, həm də qəbilələrinin adları da məlumdur. Qiyamət gününə qədər onların sayı artırılmaz və azaldılmaz. Cəhənnəm əhlinin də yenə həm öz adları, həm atalarının, həm də qəbilələrinin adları da məlumdur. Qiyamət gününə qədər onların sayı da artırılmaz və azaldılmaz... [Ramuz el-Ehadis-1, səh. 155/3]

Ölüm, cənnət, cəhənnəm, axirət kimi mövzular zamansızlığın başa düşülməsiylə birlikdə "Allah haradadır", "qəbirdəki həyat nə qədər davam edəcək", "cənnət və cəhənnəm haradadır", "cənnət və cəhənnəm hal-hazırda mövcuddurmu" kimi əhəmiyyətli suallar belə asanlıqla cavablandırılmış olar. Allahın kainatı necə bir sistemlə yoxdan var etdiyi qavranılar. Bu sirr sayəsində "nə vaxt" və "harada" kimi suallar da mənasız hala gəlir. Çünki zamansızlıq qavrandığı təqdirdə hər şeyin tək bir anda baş verdiyi dərk edilir; heç bir şey üçün gözlənilməz, zaman keçməz, hər şey onsuz da olub bitmişdir.

Bu sirrin qavranılması nəticəsində mömin cənnətdə olmağının dünyada göstərdiyi cəsaret, səbir, şəfqət, vəfa, sədaqət, sevgi, fədakarlıq nəticəsində reallaşdığını anlayacaq. Bu mövzunu imanla, ağılla, bəsirətlə, fərasətlə, sevgiyə qiymətləndirən

adam, yaddaşında qalan məlumatlarla axirətə getdiyi vaxt gözəl xasiyyətlərinin və rəftarlarının qarşılığında cənnətin verilməsindən də ayrı bir həzz alacaqdır. Doğrusunu Allah bilər.

MADDƏNİN ƏSLİNİN GÖSTƏRDİYİ BÖYÜK HƏQİQƏT

Sonsuz ədalət sahibi olan Rəbbimiz hər insanın dünya həyatında etdiyi əməllərin qarşılığını axirətdə verəcək. Allah İsrə surəsinin 71–ci ayəsində bu qarşılığı **xurma çəyirdəyindəki lif qədər belə bir haqsızlıq olmadan verəcəyini** bildirmişdir. Bu, Allahın Quranda bildirdiyi açıq bir həqiqətdir. Ancaq bəzi insanlar ölümdən sonrakı həyatın varlığına, yəni cənnət və cəhənnəmə inanmırlar. Bəziləri isə axirətin varlığını qəbul etdiklərini dedikləri halda, buna qəlbən qəti bir qənaət gətirə bilmirlər. Allah Quranın bir çox ayəsində axirətin varlığına şübhə edən insanların vəziyyətini belə bildirmişdir:

...Biz ancaq axirətə inananla ona şəkk gətirən kimsələri ayırd etmək üçün (ona belə bir fürsət verdik)... (Səba surəsi, 21)

Diqqətli olun; onlar öz Rəbbi ilə qarşılaşacaqlarına şübhə edirlər. Diqqətli olun; həqiqətən O, hər şeyi əhatə edir. (Fussilət surəsi, 54)

Ancaq Allaha və Axirət gününə iman gətirməyən və qəlbi şəkk–şübhəyə düşənlər döyüşə getməmək məqsədilə səndən izin istəyirlər. Onlar öz şübhələri içində tərəddüd edirlər. (Tövbə surəsi, 45)

Həm də onların elmi axirəti qavrayıb dərk edə bilməz. Üstəlik də onun barəsində şəkk–şübhə içindədirlər, hətta ona qarşı kor kimi baxırlar. (Nəml surəsi, 66)

Bəzi insanların cənnət və cəhənnəmin varlığına şübhə etmələrinin səbəblərindən biri, maddənin həqiqi mahiyyəti haqqında səhv inanclara sahib olmalarıdır. Maddəni mütləq varlıq zənn edən bu insanlar, maddədən kənar varlıqların mövcudluğunu qəbul etmirlər. Yəni, bu insanlara görə gözləriylə görmədikləri, əlləriylə toxunub sərtliyini hiss etmədikləri şeylər mövcud deyil. Halbuki bu böyük bir yanılmadır; Allahın Rum surəsinin 7–ci ayəsində də bildirdiyi kimi bu insanlar, **"dünya həyatının görünən tərəfini bilir, axirətdən isə büsbütün qafildirlər"**.

Allah bir ayədə kafirlərin axirətə, **"qəbirdəkilərin bir daha diriləcəyinə ümid etmədikləri kimi"** (Mumtəhənə surəsi, 13) ümid etmədiklərini bildirir. Bu, kafirlərin maddəyə verdikləri əhəmiyyətin bir dəlilidir. İnsanın yalnız ətdən, sümükdən, yəni

maddədən ibarət olduğunu zənn etdikləri üçün, sümük halına çevrilmiş bir insanın yenidən diriləcəyinə bir cür inanmırlar. Halbuki, sümüklər dirilməyəcəkdir.

Təkcə maddi dünyanın varlığına inanan bu kəslər cənnət və cəhənnəmi bu dünyanın içində bir yerə yerləşdirə bilmədikləri üçün, axirətin varlığına da inanmazlar. Bəziləri bu səbəbdən ötrü cənnət və cəhənnəm üçün kosmosda bir məkan axtaracaq qədər azmışdırlar. Həmçinin Allahı, mələkləri və cinləri də maddi dünyanın və kainatın bir yerində tapa bilmədiklərindən ötrü bunların da varlığına inanmazlar. Halbuki inkarlarının əsas səbəbi olan maddə haqqındakı inancları böyük bir yanılmadır. Hal-hazırda elm tərəfindən də yanıldıqları açıq şəkildə göstərilmişdir.

Elmi olaraq da isbat edildiyi kimi bizim təmasda olduğumuz dünya insanların böyük bir hissəsinin zənn etdiyi kimi maddədən ibarət olan bir yer deyil. Xarici aləmdə maddə vardır; ancaq bizim gördüyümüz, toxunduğumuz, yaşadığımız hər şey, hər insanın beyninin arxa tərəfindəki, çox kiçik ölçüdəki hissiyyat mərkəzində yaradılan bir hislər toplusudur. Allah bizdən kənardə maddi bir dünya yaratmışdır və bu dünya Allah Qatında əbədiyyən yox olmaz. Lakin biz bu maddi dünya ilə yalnız hislərimiz vasitəsilə təmasda ola bilərik, yəni əslinə heç vaxt çata bilmərik. Bu mühüm həqiqətin daha yaxşı başa düşülməsi üçün, elmi izahını qısa şəkildə başa salaq.

Maddi dünya bir görünüşlər toplusudur

Hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz kitabı gözünüzlə gördüyünüzü zənn edirsinizsə, deməli yanılırsınız. Çünki görən gözünüz deyil. Gözləriniz yalnız kənardan gələn işığı nəql etmək vəzifəsini yerinə yetirən bir orqandır. **Görən beyninizdir.**

Gözünüzə gələn işıq seli, gözünüzün arxasındakı bəzi hüceyrələr tərəfindən, bir sıra kimyəvi proseslər nəticəsində elektrik siqnalına çevrilir. Bu elektrik siqnalı birbaşa beynin arxa hissəsində yerləşən görmə mərkəzinə çatır. Görmə mərkəzi bir neçə kub santimetr həcmə malik çox kiçik bir yerdir. Elektrik siqnalı bura çatdığı vaxt, əlinizdə tutduğunuz kitabın görünüşünü meydana gətirir. Yəni siz hal-hazırda bu kitabı beyninizin arxa hissəsində görürsünüz. Gördüyünüz maddi varlığı olan bir kitab deyil, sadəcə "məhkəmlik və sərtlik hissi" verilmiş, beyninizdəki bir kitab görünüşüdür.

Kitabın çap olunmuş kağızını da bənzər şəkildə hiss edirsiniz. Barmaqlarınızdakı sinir hüceyrələrindən beynə ötürülən elektrik siqnalları, beyninizdəki toxunma mərkəzində toxunma hissəsinə çevrilir. Yəni şirli kağıza toxunan və hiss edən barmaqlarınız deyil, bu hiss də beyninizdə bir qavrayış olaraq meydana gəlir.

İnsan isə əsla beynindən kənardakı aləmə çata bilməz. Gördüyü, eşitdiyi, toxunduğu, daddığı hər şey beynində yaranan hislərdən ibarətdir. İnsanın özündən

kənarda, uzaqda zənn etdiyi hər şey əslində beyninin içindədir. Yəni bütün kainat, bütün dünya həyatı, ulduzlardan otaqdakı çiçəyə qədər hər şey, insan kəlləsinin içində yaradılır. Hər insan beynində yaranan aləmi seyr edir, beynində yaranan aləmə toxunur, beynindəki aləmin səsini dinləyir.

Allah yaratdığı maddi aləmi hər insana beynində bir görünüş kimi seyr etdirir və bu görünüşə həm möhkəmlik, həm də sərtlik verərək görünüşü həqiqət kimi hiss etdirir. Bundan əsrlərlə əvvəl İmam Rəbbani, Muhyiddin Ərəbi kimi böyük İslam alimləri tərəfindən də göstərilən bu böyük həqiqət, 20-ci əsrdə elmi kəşflərlə sübut olundu.

Maddənin əsli və axirət

Maddənin əsli ilə təmasda olduqlarını zənn etdiklərindən ötrü cənnət və cəhənnəmin varlığına şübhə ilə yanaşan insanlar üçün burada izah edilənlər olduqca əhəmiyyətlidir. Bütün kainatın beynində yaranan bir görünüş olduğunu başa düşən bir insan, cənnət və cəhənnəmin həqiqi mahiyyətini bilir. Həmçinin Allahın dünyanı insanın beynində necə yaratdığını başa düşən bir kimsə, cənnət və cəhənnəmin yaradılışını da başa düşə bilər. Çünki, bu insan nə dünyada, nə də axirətdə maddənin əsli ilə əsla təmasda olmayacağını başa düşəcəkdir. Yaşadığı hər şeyin özünə xəyal surətində göstərildiyini qavradığı təqdirdə, gözüylə görmədiyi və əliylə toxunmadığından ötrü cənnət və cəhənnəmi inkar etməsinin də heç bir mənası qalmayacaq.

Həmçinin Allahın sonsuz elmini, ehtişamlı yaratmasını daha yaxşı təqdir edəcəkdir. Çünki, Allah görünüşə möhkəmlik və sərtlik verir, görünüşü eynilə maddə kimi yaradır. Bu görünüş o qədər həqiqi və o qədər əslinə bənzərdir ki, min illərdən bəri insanların böyük bir hissəsi əslində beyinlərinin içindəki bir xəyalı seyr etdiklərini bilmirlər. Hətta beyinlərindəki görünüşü seyr edərkən bizdən kənardakı əsli ilə təmasda olduqlarını zənn etmiş, otaq onların içində olduğu halda, özlərinin otağın içində olduqlarını güman etmişlər. Eynilə beyinlərindəki ulduz görünüşünün özlərindən milyonlarla kilometr uzaqda olduğunu düşünərək yanılmışlar. Minlərlə ildir ki, milyardlarla insanın qapqaranlıq kəlləsinin içində, əsli ilə tamamilə eyni, qüsuruz, parlaq aləmlər yaradan Uca Allah, əlbəttə ki, bənzər şəkildə cənnət və cəhənnəmi də yaratmağa qadirdir.

Allah, dünyanın görünüşünü göstərdiyi bir insanın, ölümdən sonra gördüyü görünüşü dəyişdirər; ona axirətin görünüşünü göstərməyə başlayar. Bu proses eynilə bir pərdənin qalxıb, arxasından tam fərqli bir mənzərənin görünməsi kimi bir keçiddir. Məsələn, kreslosunda oturduğu vaxt miokard infarktı keçirən bir insan, evinin otağının görünüşünü gördüyü halda, bir anda canını almaqla vəzifələndirilmiş mələklərin

görünüşünü görə bilər, sonra isə haqq–hesaba çəkilməsinə və əbədi məkanına göndərilməsinə şahid ola bilər.

Allah can verən adam barəsində bunu xəbər verir:

Can boğaza yetişdiyi zaman, həmin an siz (ancaq) can verən adama baxırsınız. Biz ona sizdən daha yaxın oluruq, siz isə bunu görmürsünüz. (Vaqiə surəsi, 83–85)

Vaqiə surəsindəki bu ayələrdə də bildirildiyi kimi, ölənlənin bədəni nə qədər ki, yaxın qohumlarının yanında kimi görünərsə də, bu adam əslində artıq onların yanında deyil. Çünki, o artıq tam fərqli bir aləmin görünüşünü görür.

Allahın Quranda bildirdiyi kimi, cənnət və cəhənnəm onsuz da hal–hazırda yaradılmışdır. Məsələn, Allah Hədid surəsində belə bildirir:

Rəbbiniz tərəfindən bağışlanmağa və genişliyi göyün və yerin genişliyi qədər olan, Allaha və Onun Rəsuluna iman edənlər üçün hazırlanmış Cənnətə (qovuşmaq üçün) səy göstərərək yarışın. Bu, Allahın lütfüdür, onu istədiyinə verir. Allah böyük lütf sahibidir. (Hədid surəsi, 21)

Nəcm surəsindəki ayələrdə isə Rəbbimiz, Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–ə hələ dünyada olduğu vaxt Məva bağının yanında olan son həddəki Sidr ağacının göstərildiyini xəbər verir. Bu ayələr də cənnətin hal–hazırda yaradılmış olduğunun açıq bir dəlilidir:

Son həddəki Sidr ağacının yanında.

Məva bağı da onun yanındadır.

O zaman Sidr ağacını bürüyən bürümüşdü.

Peyğəmbərin gözü yayınmadı və həddi aşmadı.

O, öz Rəbbinin ən böyük dəlillərindən bəzisini gördü. (Nəcm surəsi, 14–18)

Ancaq Allahın bizə göstərdiyi görünüşdə hələ tək cənnət dünyası vardır. Allah istədiyi vaxt bütün insanlara cənnət və cəhənnəmin görünüşünü göstərməyə başlayacaq. Allah bəzi ayələrində cənnətin yaxınlaşdırıldığını bildirir. Digər bir sözlə onsuz da mövcud olan cənnətin insana yaxınlaşdırılaraq onun gördüyü görünüş halına

gətirilməsi də mümkün ola bilər. Bu, dünyaya aid görünüşün uzaqlaşdırılıb axirət görünüşünün yaxınlaşdırılması kimi ola bilər. (Doğrusunu Allah bilir.) Bu ayələr belədir:

Cənnət müttəqilərə yaxınlaşdırılacaq, onlardan uzaqda olmayacaqdır. (Qaf surəsi, 31)

Cəhənnəm alovlandırılacağı zaman

və Cənnət möminlərə yaxınlaşdırılacağı zaman,

hər kəs bu gün üçün özünə nə tədarük etdiyini biləcəkdir. (Təkvir surəsi, 12–14)

Bədiüzzaman cənnət və cəhənnəmin xəyal surətində yaradıldığını bildirmişdir

Ötən əsrin ən böyük İslam alimi, ustad Bədiüzzaman Səid Nursi də, cənnət və cəhənnəm ilə əlaqəli şərhlərində, cənnət və cəhənnəmin də eynilə dünya həyatı kimi xəyal surətində yaradıldığını ifadə etmişdir. Məsələn, aşağıdakı sözündə cənnətdəki insanların xəyal surətində yaradıldıqlarından ötrü, Allahdan bir nemət olaraq, eyni anda bir neçə məkanda ola biləcəklərini bildirmişdir:

Həm necə ki, bu kəşafətli (bulanıq), zülmət, kiçik dünyada Günəşin bir çox âyinelərdə (aynalarda) eyni vaxtda eynilə görülməsi kimi, elə o cür də: Nurani bir şəxsin eyni vaxtda çox yerlərdə eynilə olması, ("On Altıncı Sözdə" isbat edildiyi kimi) məsələn, həzrəti Cəbrayıl əleyhissalamın həm min ulduzda, həm ərşdə (Allahın böyüklüyünün və ucalığının təcəlli etdiyi yer), həm huzur-u Nəbəvi'də (peyğəmbər hüzurunda), həm huzur-u İlahîdə (Allahın hüzurunda) eyni vaxtda olması; həm həzrəti Peyğəmbər əleyhissalatu vəssalamın həşrdə (qiyamətdən sonra bütün insanların toplanacağı yer) eyni vaxtda əksər (bir çox) etqiya-i ümmətiylə (peyğəmbərin yolundan gedən təqvası güclü olan kəslər) görüşməsi və dünyada hədsiz (sonsuz) mövqələrdə eyni vaxtda təzahür etməsi (görünməsi) və övliyanın, bir nəvi qəribi olan əbdalların (övliyadan başqa nur qazanmış kəslərin) eyni vaxtda çox yerlərdə görünməsi və avamın (cahil xalqın) yuxuda bəzən bir dəqiqədə bir il ərzində görəcəyi qədər işlər görməsi və müşahidə etməsi (gözlə görməsi) və hər kəsin qəlb, ruh, xəyal cəhətiylə (baxımından)

eyni vaxtda bir çox yerlərə təmas edib əlâqadarana (əlaqədə) olması, məlum (bilinən) və məşhuddur (görünəndir)... Əlbəttə ki, səbəblərin olmadığı, nurlu, geniş və əbədi olan cənnətdə, bədənləri ruh halında və xəyal surətində olan cənnət əhlinin bir vaxtda yüz min yerdə olub yüz min hurilərlə söhbət edərək yüz min tərzdə zövq alması; o əbədi cənnətə, o nəhayətsiz (sonsuz) rəhmətə layiqdir və Müxbir–i Sadiqin (s.ə.v) xəbər verdiyi kimi haqq və həqiqətdir. Bununla yanaşı, bu kiçik aqlımızın tərəzisiylə o böyük həqiqətlər çəkilməz. (Sözler, 502)

Bədiüzzamanın bu sözüylə diqqət çəkdiyi həqiqət, iman edənlər üçün böyük bir müjdədir. Allahın istəməsi ilə cənnət əhli eyni anda bir çox bədənə sahib ola biləcək, bir çox istəyini eyni anda yerinə yetirə biləcəkdir. Kitabın əvvəlki hissələrində izah etdiyimiz kimi, Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bu böyük müjdəni bizə hədisləri vasitəsiylə bildirmişdir.

Əlbəttə ki, dünyada məkana və maddəyə tabe olan bir varlığın belə bir şeyi başa düşməsi qeyri–mümkündür. Ancaq Allahın sonsuz elmi və sonsuz aqlı ilə yaradılan cənnətdə, Allah insanı dünyadakının əksinə məkandan və maddədən asılı olmayan surətdə yaradacaq, üstəlik Özündən insana verilən bir nemət olaraq dünyada asılı olduğumuz səbəblər və qanunlardan uzaq bir mühitdə yaşadacaq. Burada cənnətə layiq olan qullarına sonsuz nemətindən gözəlliklər bəxş edəcək.

Nəticə

Səmimi olaraq iman edən bir insan üçün Allahın, cənnət və cəhənnəmin varlığını bildirmiş olması kifayətdir. Allahın sözünə və Quranda bildirdiyi həqiqətlərə inanan bir mömin əsla bunlardan şübhələnməz və qəti surətdə iman edər. Həqiqi möminlər bu fəsildə izah edilən həqiqətləri bilməsələr də axirətin varlığına iman edərlər. Ancaq, axirətin varlığına şübhə edənlərə, onun varlığını başa salmaları, onların bu həqiqəti qavramalarına kömək edə bilmələri üçün burada izah edilən məlumatlar da olduqca əhəmiyyətlidir. Cənnət və cəhənnəmi gözləriylə görmədiyi üçün bunlara inanmayan və şübhə ilə yanaşan insanlar bu həyatlarında da yaşadıkları maddi dünyanın əsli ilə heç bir şəkildə təmasda ola bilmədiklərini başa düşdükdə axirətə olan dünyagörüşləri dəyişəcək. Necə ki, bu dünyada maddənin əsli ilə çatmadıqları halda, onun həqiqət olduğundan şübhələnmirlərsə, Allah Qatında sonsuza qədər yox olmayacaq maddi bir dünyanın varlığından da şübhələnməyəcəklər.

Maddənin əsl mahiyyəti mövzusu kafirlərin cənnət və cəhənnəmin varlığını inkar etmək üçün istifadə etdikləri uydurma səbəbləri aradan qaldırır. Bu mövzunun özlərinə izah edilməsinə baxmayaraq, inkar etməyə davam etdikləri təqdirdə, həqiqətləri görməzlikdən gələrək inkarı seçdikləri açıq şəkildə ortaya çıxacaq. Amma hər inkarçının həqiqətləri qəbul edəcəyi, artıq şübhə etməyəcəyi bir an vardır. İstisnasız surətdə hər inkarçı və şübhəçi insan, mütləq Allahın və axirətin varlığına iman edəcəyi bir anla qarşılaşacaq. Bu an, dünya həyatının görünüşünün aradan qaldırılıb, mələklərin görünüşünün göstərdiyi ölüm anıdır. Haqq–hesaba çəkilib, cəhənnəmə sürükləndikləri vaxtda isə, heç biri cənnət və cəhənnəmin varlığından az da olsa şübhələnməyəcəkdir.

Sonsuz ədalət sahibi olan Rəbbimiz Duxan surəsindəki ayələrdə belə bildirir:

Onu tutub Cəhənnəmin ortasına sürüyün! Sonra əzab vermək üçün başına qaynar su tökün! Dad bu əzabı! Sən ki qüdrətli və şərəfli idin. Sizin şübhə etdiyiniz əzab budur! (Duxan surəsi, 47–50)

TƏK MÜTLƏQ VARLIQ ALLAHDIR

Allahdan başqa varlıqlara güc istinad etməyə və bunların Allahın yaratdığı xəyali varlıqlar olduğunu unudaraq, Allaha şərikin qoşan insanlar, nə qədər çox yanıdıklarını da axirətdə başa düşəcəklər. Allah Quranda insanların dünya həyatında Özünə şərikin qoşduqları varlıqların özlərindən uzaqlaşib yox olduqlarını görəcəklərini bildirir:

Bax gör onlar özlərinə qarşı necə yalan söylədilər. Uydurduqları şeylər də onlardan uzaqlaşib yox oldu. (Ənam surəsi, 24)

...“Allahdan savayı tapındıqlarınız haradadır?”. Onlar: “Bizi qoyub qaçdılar!” deyəcəklər... (Əraf surəsi, 37)

...Onlar özlərini ziyana uğratdılar. Uydurduqları şeylər isə onlardan uzaqlaşib qeyb olmuşdur. (Əraf surəsi, 53)

...Onlar Allaha, özlərinin həqiqi Himayədarına qaytarılacaq və uydurduqları şeylər isə onlardan uzaqlaşib qeyb olacaq. (Yunis surəsi, 30)

Sonra da onlara deyiləcəkdir: “Haradadır şərikin qoşduqlarınız, Allahdan başqa ibadət etdikləriniz?” Onlar deyəcəklər: “Onlar bizi qoyub qaçdılar. Xeyr, biz öncə də heç bir şeyə ibadət etmirdik!” Allah kafirləri beləcə azğınlığa salar. (Mümin surəsi, 73–74)

Mümin surəsindəki ayədə də bildirildiyi kimi, bu insanlar öldükdən sonra, yəni dünyaya aid görünüşləri dəyişdikdən sonra, dünya həyatında tapındıqlarının bir görünüş olduğunu başa düşərək **"xeyr, biz əvvəllər də heç bir şeyə ibadət etmirdik!"** deyə bilirlər. Ağıl və vicdan sahibi insanlar isə, onsuz da axirətdə qavrayacaqları bu həqiqəti, lazım olduğu kimi düşünərək dünya həyatında olduqları vaxt, yəni yubanmadan əvvəl qavrayıb başa düşməlidirlər.

CƏNNƏTLƏ ƏLAQƏDAR AYƏLƏR

İman gətirib saleh əməllər edənlərə müjdə ver ki, onlar üçün ağacları altından çaylar axan Cənnət bağları vardır. Hər dəfə onun meyvələrindən onlara ruzi verildikcə: “Bu ki, əvvəlcə bizə verilən ruzidir!” – deyəcəklər. Halbuki onlara onun oxşarı veriləcəkdir. Onlardan ötrü orada pak zövcələr var və onlar orada əbədi qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 25)

Biz dedik: “Ey Adəm! Sən zövcənlə birlikdə Cənnətdə sakin ol və orada rahatlıqla nemətlərimizdən istədiyiniz yerdə yeyin için, təkə bu ağaca yaxınlaşmayın! Yoxsa zalımlardan olarsınız”. (Bəqərə surəsi, 35)

İman gətirib yaxşı işlər görənlər isə Cənnət sakinləridir. Onlar orada əbədi qalacaqlar! (Bəqərə surəsi, 82)

...Onlar Oda çağırırlar. Allah isə Öz izni ilə Cənnətə və bağışlanmağa dəvət edir. O, Öz ayələrini insanlara bəyan edir ki, bəlkə, düşünüb ibrət alsınlar. (Bəqərə surəsi, 221)

De: “Sizə bunlardan daha yaxşısı barədə xəbər verimmi? Allahdan qorxanlar üçün Rəbbi yanında ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları, pak zövcələr və Allahın rızası vardır”. Allah qullarını görür. (Ali İmran surəsi, 15)

Rəbbiniz tərəfindən bağışlanmağa və müttəqilər üçün hazırlanmış, genişliyi göylər və yer qədər olan Cənnətə tələsin. (Ali İmran surəsi, 133)

Onların mükafatı, Rəbbindən bağışlanma və ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarıdır ki, orada əbədi qalacaqlar. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir! (Ali İmran surəsi, 136)

Yoxsa elə güman edirdiniz ki, Allah içərinizdən cihada çıxanları və səbir edənləri bəlli etmədən siz Cənnətə daxil olacaqsınız? (Ali İmran surəsi, 142)

Hər bir kəs ölümü dadacaqdır. Lakin Qiyamət günü mükafatlarınız sizə tam veriləcəkdir. Kim Oddan uzaqlaşdırılıb, Cənnətə daxil edilərsə, o uğur qazanmış olar. Dünya həyatı isə aldadıcı ləzzətdən başqa bir şey deyildir. (Ali İmran surəsi, 185)

Rəbbi onlara belə cavab verdi: “Mən, sizlərdən yaxşı işlər görən – istər kişi, istərsə də qadın olsun, – heç bir kəsin əməyini puç etmərəm. Siz bir–birinizdəsiniz. Hicrət edənlərin, öz yurdlarından çıxarılanların, Mənim yolumda əziyyətə düçar olanların, vuruşanların və öldürülənlərin, əlbəttə, təqsirlərindən keçəcək və onları ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edəcəyəm. Bu, Allah tərəfindən bir mükafatdır. Gözəl mükafat məhz Allah yanındadır”. (Ali İmran surəsi, 195)

Öz Rəbbindən qorxanları ağacları altından çaylar axan Cənnət bağları gözləyir ki, onlar orada əbədi qalacaqlar. Bu, Allahdan bir ziyafətdir. Allahın yanında olan nemətlər möminlər üçün daha xeyirlidir. (Ali İmran surəsi, 198)

...Kim Allaha və Onun elçisinə itaət edərsə, Allah onu ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağlarına daxil edər. Bu, böyük uğurdur. (Nisa surəsi, 13)

İman gətirib saleh əməllər işləyənləri isə ağacları altından çaylar axan, içində əbədi məskunlaşacaqları Cənnət bağlarına daxil edəcəyik. Onlar üçün orada pak zövcələr vardır. Biz onları sıx kölgəliklərdə yerləşdirəcəyik. (Nisa surəsi, 57)

Möminlərdən – üzürlülər istisna olmaqla – evdə oturanlarla Allah yolunda öz malları və canları ilə cihad edənlər eyni olmazlar. Allah öz malları və canları ilə cihad edənləri evdə oturanlardan dərəcə etibarilə üstün etdi. Allah onların hamısına ən gözəl nemət vəd etmişdir. Allah mücahidləri evdə oturanlardan böyük bir mükafatla üstün etmişdir. (Nisa surəsi, 95)

İman gətirib saleh əməllər edənləri isə ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağlarına daxil edəcəyik. Bu, Allahın gerçək vədi sayəsində olacaqdır. Sözündə Allahdan daha doğruçu kim ola bilər? (Nisa surəsi, 122)

Həm kişilərdən, həm də qadınlardan mömin olaraq yaxşı işlər görənlər Cənnətə girərlər və onlara xurma çərdəyinin qırıntısı qədər haqsızlıq edilməz. (Nisa surəsi, 124)

Allah İsrail oğulları ilə əhd bağlamışdı. Biz onlardan on iki başçı təyin etdik. Allah dedi: “Mən sizinləyəm. Əgər namaz qılsanız, zəkat versəniz, Mənim elçilərimə inanıb onlara yardım etsəniz və kasıblara könüllü yardım etməklə Allaha gözəl bir borc versəniz, əlbəttə, Mən təqsirlərinizdən keçər və sizi ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edərəm. Sizlərdən kimsə bundan sonra kafir olsa, bilsin ki, artıq o, doğru yoldan azmışdır”. (Maidə surəsi, 12)

Əgər Kitab əhli iman gətirib Allahdan qorxsaydı, əlbəttə, Biz, onların təqsirlərindən keçər və onları Nəim bağlarına daxil edərdik. (Maidə surəsi, 65)

“Şübhəsiz ki, Allah Məryəm oğlu Məsihdir” – deyənlər artıq kafir oldular. Məsih isə demişdir: “Ey İsrail oğulları! Rəbbim və Rəbbiniz olan Allaha ibadət edin! Həqiqətən də, Allaha şərikin qoşan kimsəyə, Allah Cənnəti haram etmiş və onun sığınacağı yer Oddur. Zalımlara kömək edən olmayacaqdır”. (Maidə surəsi, 72)

Belə dediklərinə görə də Allah onları ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları ilə mükafatlandırdı. Yaxşı iş görənlərin mükafatı budur. (Maidə surəsi, 85)

Allah dedi: “Bu, doğru danışanlara doğruluqlarının fayda verəcəyi gündür! Onlar üçün ağacları altından çaylar axan və içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları hazırlanmışdır”. Allah onlardan razıdır, onlar da Ondən razıdırlar. Bu, böyük uğurdur. (Maidə surəsi, 119)

İman gətirib yaxşı əməl edənlər isə Cənnət sakinləridir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Biz hər kəsi yalnız onun qüvvəsi çatdığı qədər yükləyirik. Biz onların kökslərindəki kin–küdurəti çıxaracağıq. Onların ayaqları altından çaylar axacaq. Onlar deyəcəklər: “Bizi buna qovuşduran Allaha həmd olsun! Əgər Allah bizə hidayət etməsəydi, biz özümüz doğru yola yönələ bilməzdik. Əlbəttə, Rəbbimizin elçiləri haqqı

gətirmişdilər”. Onlara belə xitab ediləcəkdir: “Əməlləriniz sayəsində varis olduğunuz Cənnət budur!” Cənnət əhli Od sakinlərini səsləyib deyəcəklər: “Biz Rəbbimizin bizə vəd etdiyinin doğru olduğunu gördük. Siz də Rəbbinizin sizə vəd etdiyinin doğru olduğunu gördünüzmü?” Onlar: “Bəli!” – deyəcəklər. Bu zaman onların arasında bir carçı səsləyib deyəcəkdir: “Allahın lənəti olsun zalımlara! O kəslərə ki, insanları Allah yolundan sapdırır, onu əyri göstərməyə çalışır və axirəti inkar edirdilər”. Hər iki tərəfin arasında pərdə və səddin üzərində hər kəsi simasından tanıyan insanlar olacaqdır ki, onlar Cənnət əhlini səsləyib: “Sizə salam olsun!” deyəcəklər. Halbuki özləri çox istədikləri halda hələ Cənnətə girməyəcəklər. Onların gözləri Od sakinlərinə tərəf çevrildikdə isə deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz, bizi zalımlara tay tutma!” (Əraf surəsi, 42–47)

“Allah onlara mərhəmət nəsb etməyəcəkdir” – deyə barəsində and içdiyiniz kəslər bunlardırmı?” Sədd əhlinə deyiləcəkdir: “Cənnətə girin! Sizə heç bir qorxu yoxdur və siz kədərlənməyəcəksiniz”. Od sakinləri Cənnət əhlini səsləyib deyəcəklər: “Bizim üstümüzdə bir az su və ya Allahın sizə verdiyi ruzidən tökün”. Onlar isə deyəcəklər: “Allah bunları kafirlərə haram etmişdir”. (Əraf surəsi, 49–50)

Rəbbi Öz tərəfindən onları bir mərhəmət, razılıq və içərisində onlar üçün tükənməz nemətlər olan Cənnət bağları ilə müjdələyir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Şübhəsiz ki, ən böyük mükafat Allah yanındadır. (Tövbə surəsi, 21–22)

Allah mömin kişilərə və mömin qadınlara ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları və Ədn bağlarında gözəl məskənlər vəd etmişdir. Allahın razılığı isə daha böyükdür. Bu, böyük uğurdur. (Tövbə surəsi, 72)

Allah onlar üçün ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları hazırlamışdır. Bu, böyük uğurdur. (Tövbə surəsi, 89)

Dində hamını ötüb keçən ilk mühacirlərə və ənsarlara, həmçinin yaxşı işlər görməkdə onların ardınca gedənlərə gəlincə, Allah onlardan razıdır, onlar da Ondan razıdırlar. Allah onlar üçün ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları hazırlamışdır. Bu, böyük uğurdur. (Tövbə surəsi, 100)

Doğrudan da, Allah möminlərdən, Cənnət müqabilində onların canlarını və mallarını satın almışdır. Çünki onlar Allah yolunda vuruşub öldürür və öldürülürlər. Bu, Allahın Tövratda, İncildə və Quranda Öz öhdəsinə götürdüyü bir vəddir. Allahdan daha yaxşı əhdini yerinə yetirən kimdir? Elə isə sövdələşdiyiniz alış-verişə görə sevinin. Məhz bu, böyük uğurdur. (Tövbə surəsi, 111)

İman gətirib saleh əməllər işlədənləri Rəbbi imanlarına görə doğru yola yönəldər. Nəim bağlarında onların ayaqları altından çaylar axar. Onların oradakı duası: “Allahım! Sən pak və müqəddəssən!”, orada bir-birlərini salamlaması: “Salam!” sözü və dualarının sonu: “Həmd olsun aləmlərin Rəbbi Allaha!” sözləri olacaq. (Yunis surəsi, 9–10)

Yaxşı iş görənlər üçün ən yaxşısı (Cənnət) və bundan da üstünü (Allahı görmək) vardır. Onların üzünü nə bir qubar, nə də bir zillət bürüyər. Onlar Cənnət sakinləridirlər və orada əbədi qalacaqlar. (Yunis surəsi, 26)

Sözsüz ki, iman gətirib saleh əməllər edənlər və Rəbbinə boyun əyənlər Cənnət sakinləridir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. (Hud surəsi, 23)

Xoşbəxtlərə gəldikdə isə, onlar Cənnətdə olacaqlar. Rəbbinin istədiyi istisna olmaqla, göylər və yer durduqca onlar orada əbədi qalacaqlar. Bu, tükənməz bir sovgatdır. (Hud surəsi, 108)

əməlisaleh ataları, zövcələri və övladları ilə birlikdə daxil olacaqları Ədn bağları hazırlanmışdır. Mələklər bütün qapılardan onların yanına daxil olub deyəcəklər: “Səbir etdiyinizə görə sizə salam olsun! Axirət yurdunuz necə də gözəldir!” (Rad surəsi, 23–24)

Müttəqilərə vəd edilmiş Cənnətin vəsfi belədir; onun ağacları altından çaylar axar və onun yeməkləri də, kölgəsi də daimidir. Müttəqilərin aqibəti budur. Kafirlərin aqibəti isə Oddur. (Rad surəsi, 35)

İman gətirib saleh əməllər edənlər isə ağacları altından çaylar axan, Rəbbinin izni ilə içində əbədi qalacaqları Cənnət bağlarına daxil ediləcəklər. Onların orada qarşılaşarkən bir–birinə deyəcəkləri söz: “Salam!” olacaqdır. (İbrahim surəsi, 23)

Sözsüz ki, müttəqilər Cənnət bağlarında və çeşmələr başında olacaqlar. Onlara deyiləcək: “Oraya sağ–salamat və xatircəmliklə daxil olun!” Biz onların köksündəki kin–küdurəti çıxarıb kənar etdik. Onlar taxtlar üzərində qarşı–qarşıya əyləşən qardaşlar olacaqlar. Onlara orada heç bir yorğunluq toxunmayacaq və onlar oradan çıxarılmayacaqlar. (Hicr surəsi, 45–48)

Müttəqilərə: “Allah nə nazil etmişdir?” – deyildikdə, onlar: “Xeyir nazil etmişdir!” – deyirlər. Bu dünyada xeyirli işlər görənlər üçün gözəl mükafat hazırlanmışdır. Axirət yurdu isə daha xeyirlidir. Müttəqilərin yurdu necə də gözəldir! Onlar ağacları altından çaylar axan Ədn bağlarına girəcəklər. Orada onların ürəklərinin istədikləri hər şey vardır. Allah müttəqiləri belə mükafatlandırır. O kəslər ki, tər–təmiz olduqları halda, mələklər onların canını alıb deyirlər: “Sizə salam olsun! Əməllərinizə görə Cənnətə girin!” (Nəhl surəsi, 30–32)

İman gətirib yaxşı əməllər edənlərə gəlincə, Biz yaxşı işlər görənlərin mükafatını puç etmərik. Məhz onlar üçün ağacları altından çaylar axan Ədn bağları hazırlanmışdır. Onlar orada qızıl bilərziklərlə bəzədiləcək, taftadan və atlazdan yaşıl paltarlar geyəcək və orada taxtların üstündə dirsəklənəcəklər. Nə gözəl mükafat, necə də gözəl məskəndir! (Kəhf surəsi, 30–31)

İman gətirib xeyirxah əməllər işləyənlərin məskəni isə Firdovs bağları olacaqdır. Onlar orada əbədi qalacaq, oranı başqa bir yerə dəyişmək istəməyəcəklər. (Kəhf surəsi, 107–108)

Ancaq Allaha tövbə edib iman gətirənlər və xeyirxahlıq edənlərdən başqa! Onlar Cənnətə daxil olacaq və heç bir haqsızlığa məruz qalmayacaqlar. Bu Cənnət Mərhəmətli Allahın Öz qullarına vəd etdiyi və onların görmədikləri Ədn bağlarıdır. Onun vədi mütləq yerinə yetəcəkdir. Onlar orada boş sözlər deyil, ancaq: “Salam!” eşidəcəklər. Orada səhər–axşam onların ruzisi olacaqdır. Qullarımızdan olan müttəqilər üçün miras edəcəyimiz Cənnət budur. (Məryəm surəsi, 60–63)

Kim Onun hüzuruna yaxşı əməllər etmiş bir mömin kimi gələrsə, onlara ən yüksək dərəcələr nəsib olar, ağacları altından çaylar axan Ədn bağları. Onlar orada əbədi qalarlar. Bu, günahlardan təmizlənənlərin mükafatıdır. (Taha surəsi, 75–76)

Onlar onun xışiltısını belə eşitməyəcəklər. Onlar ürəklərinin istədiyi şeylər arasında əbədi qalacaqlar. (Ənbiya surəsi, 102)

Allah iman gətirib yaxşı işlər görənləri ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edəcək. Şübhəsiz ki, Allah istədiyini edər. (Həcc surəsi, 14)

Həqiqətən də, Allah iman gətirib yaxşı işlər görənləri ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edəcəkdir. Onlar orada qızıl bilərziklərlə və incilərlə bəzədiləcək, libasları da ipəkdən olacaqdır. Onlar gözəl kəlamlar öyrənməyə nail olmuş və Tərifəlayiq Allahın yoluna yönəldilmişlər. (Həcc surəsi, 23–24)

O gün hökm yalnız Allahındır. Allah onların arasında hökm verəcəkdir. İman gətirib yaxşı işlər görənlər Nəim bağlarında olacaqlar. (Həcc surəsi, 56)

Məhz onlar – varis olanlardır. O kəslər ki, Firdovs cənnətinə varis olacaqlar. Onlar orada əbədi qalacaqlar. (Muminun surəsi, 10–11)

İstəsə, sənin üçün onların dediklərindən daha xeyirlisini, ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarını yaradan, sənin üçün qəsrlər inşa edə bilən Allah necə də xeyirxahdır. (Furqan surəsi, 10)

De: “Bu yaxşıdır, yoxsa müttəqilərə bir mükafat və dönüş yeri olaraq vəd edilən Əbədiyyət bağı?” Onlardan ötrü orada istədikləri hər şey vardır. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Bu, sənin Rəbbinin Öz öhdəsinə götürdüyü və yerinə yetirilməsi arzu olunan bir vəddir. (Furqan surəsi, 15–16)

Həmin gün Cənnət sakinlərinin qalacağı yer daha lətifətli və istirahət edəcəyi yer daha gözəl olacaqdır. (Furqan surəsi, 24)

Onlar səbir etdiklərinə görə Cənnətdə olan yüksək məqamla mükafatlandırılacaq, orada xeyir–dua ilə, salamlarla qarşılanacaqlar. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Ora nə gözəl məskən, necə də gözəl iqamətgahdır! (Furqan surəsi, 75–76)

Məni Nəim bağının varislərindən et! (Şuəra surəsi, 85)

Cənnət müttəqilərə yaxınlaşdırılır. (Şuəra surəsi, 90)

İman gətirib xeyirxah işlər görənləri ağacları altından çaylar axan Cənnətdəki otaqlarda yerləşdirəcəyik. Onlar əbədi olaraq orada qalacaqlar. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir! (Ənkəbut surəsi, 58)

İman gətirib yaxşı işlər görənlərə gəlincə isə, onlar Cənnət bağçalarında şadlıq içində olacaqlar. (Rum surəsi, 15)

Kim küfr edərsə, küfrü öz əleyhinə olar. Yaxşı iş görənlər isə özləri üçün Cənnətdə yer hazırlamış olurlar. Bu ona görədir ki, Allah iman gətirib yaxşı işlər görənlərə Öz lütfündən mükafat versin. Şübhəsiz ki, O, kafirləri sevmir. (Rum surəsi, 44–45)

İman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün Nəim bağları hazırlanmışdır. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Allahın vədi haqdır. O, Qüdrətlidir, Müdrikdir. (Loğman surəsi, 8–9)

Məgər möminlə fasiq eynidirmi? Onlar eyni ola bilməzlər! İman gətirib əməlisaleh olanları etdikləri əməllərə görə Məva bağlarında əbədi ziyafət gözləyir. (Səcdə surəsi, 18–19)

Sonra, Kitabı qullarımız içərisindən seçdiklərimizə miras etdik. Onlardan kimisi özünə zülm edər, kimisi orta yol tutar, kimisi də Allahın izni ilə yaxşı işlərdə öndə

gedər. Böyük lütf də budur. Onlar Ədn bağlarına daxil olacaq, orada qızıl bilərziklərlə və incilərlə bəzədiləcəklər. Libasları da ipəkdən olacaqdır. Onlar deyəcəklər: “Qəm-qüssəni bizdən uzaq edən Allaha həmd olsun! Həqiqətən, Rəbbimiz Bağışlayandır, şükürün əvəzini verəndir. Öz lütfü ilə bizi əbədi iqamətgahda yerləşdirən Odur. Orada bizə nə bir yorğunluq üz verəcək, nə də bir üzgünlük toxunacaqdır!” (Fatir surəsi, 32–35)

Şəhərin sakinləri bu kişini öldürdükdən sonra ona: “Cənnətə daxil ol!” – deyildi. O dedi: “Kaş xalqım biləydi ki, Rəbbim məni bağışladı və məni hörmətli adamlardan etdi”. (Yasin surəsi, 26–27)

Bu gün heç kəsə heç bir haqsızlıq edilməyəcəkdir. Sizə ancaq etdiyiniz əməllərin əvəzi veriləcəkdir. Həqiqətən də Cənnət əhli həmin gün nemətlər işində kef çəkəcək. Onlar zövcələri ilə birlikdə kölgəliklərdə taxtlara söykənəcəklər. Orada onlar üçün meyvələr və istədikləri hər şey vardır. Üstəlik Rəhmli Rəbb onlara: “Salam” deyəcək. (Yasin surəsi, 54–58)

Lakin Allahın seçilmiş ixtisaslı qulları müstəsna dirlər. Məhz onlar üçün müəyyən bir ruzi vardır – Cənnət meyvələri. Onlara ehtiram göstəriləcəkdir – Nəim bağlarında. Onlar taxtlar üstündə bir-biri ilə üz bəüz oturacaqlar. Onlar üçün çeşmə şərabı ilə dolu pialələr dolandırılacaqdır. Özü də ağappaq, içənlərə ləzzət verən bir şərab. O şərab nə baş ağrısı verər, nə də ondan məst olurlar. Onların yanında baxışları öz ərlərinə dikilmiş iri qaragözlü hurilər olacaqdır. Özü də qorunub saxlanılmış yumurta kimi hurilər. (Saffat surəsi, 40–49)

Bu, bir xatırlatmadır. Allahdan qorxanları gözəl bir qayıdış yeri gözləyir –qapıları onlar üçün açılmış Ədn bağları. Onlar orada taxtlara dirsəklənib çoxlu–çoxlu meyvələr və cənnətə məxsus içkilər istəyəcəklər. Onların yanında gözlərini ərindən çəkməyən həmyaşdları olacaqdır. Hesablaşma günü üçün sizə vəd olunanlar bunlardır. Bəli, bu Bizim verdiyimiz nemətdir. O, tükənməzdir. (Sad surəsi, 49–54)

Lakin Rəbbindən qorxanları üst–üstə tikilmiş, altından çaylar axan otaqlar gözləyir. Bu, Allahın vədidir. Allah vədinə xilaf çıxmaz. (Zumər surəsi, 20)

Rəbbindən qorxanlar da dəstə-dəstə Cənnətə gətiriləcəklər. Nəhayət, ora çatdıqda onun qapıları açılacaq və onun gözətçiləri onlara deyəcəklər: “Sizə salam olsun! Xoş sizin halınıza! Əbədi qalmaq üçün buraya daxil olun!” Onlar deyəcəklər: “Bizə verdiyi vədini yerinə yetirən və bizi bu yerə varis edən Allaha həmd olsun! Biz Cənnətin istədiyimiz yerində sakin oluruq. Yaxşı əməl sahiblərinin mükafatı necə də gözəldir!” Sən mələklərin, Ərşi əhatə edərək Rəbbinə həmd ilə təriflər dediklərini görəcəksən. Onların arasında ədalətlə hökm veriləcək və: “Aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd olsun!” – deyiləcəkdir. (Zumər surəsi, 73–75)

Ərşi daşıyanlar və onun ətrafındakılar öz Rəbbinə həmd edərək onu tərifləyir, Ona iman gətirir və möminlər üçün də bağışlanma diləyirlər: “Ey Rəbbimiz! Sən mərhəmətin və elminlə hər şeyi əhatə edirsən. Tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından xilas et! Ey Rəbbimiz! Onları da, onların atalarından, zövcələrindən və nəsilərindən olan əməlisalehləri də onlara vəd etdiyən Ədn bağlarına daxil et. Həqiqətən, Sən Qüdrətlisən, Müdriksən. Onları günahlarının cəzasını çəkməkdən azad et. O gün Sən kimi günahlarının cəzasını çəkməkdən azad etsən, ona rəhm etmiş olarsan. Məhz bu, böyük uğurdur”. (Mümin surəsi, 7–9)

Kim pis bir iş tutsa, o ancaq işinin həddi qədər cəza alar. Mömin olmaqla bərabər, yaxşı iş görənlər və qadınlar Cənnətə daxil olub orada hesabsız ruziyə nail olurlar. (Mümin surəsi, 40)

Həqiqətən də: “Rəbbimiz Allahdır!” – deyib sonra düz yol tutan kəslərə mələklər nazil olub deyirlər: “Qorxmayın və kədərlənməyin! Sizə vəd olunan Cənnətlə sevinin! Biz dünya həyatında da, axirətdə də sizin dostlarıyıq. Orada sizin üçün nəfsinizin çəkə biləcəyi hər şey hazırlanmışdır. Orada istədiyiniz hər şey vardır. Bağışlayan və Rəhmli Allah tərəfindən verilən ziyafət kimi”. (Fussilət surəsi, 30–32)

Beləliklə, Biz sənə ərəbcə Quran vəhy etdik ki, şəhərlər anası (Məkkə) əhlini və onun ətrafındakıları xəbərdar edəsən və barəsində heç bir şübhə doğurmayan məhşər gününü yadlarına salasan. İnsanların bir qismi Cənnətdə, digər qismi isə Odda olacaqdır. (Şura surəsi, 7)

Zalımların qazandıqları günahlar özlərinə qarşı çevrildikdə onları bunun qorxusundan titrəyən görəcəksən. İman gətirib yaxşı işlər görənlər isə Cənnət bağçalarında məskunlaşacaqlar. Rəbbinin yanında onlar üçün istədikləri hər şey hazırlanmışdır. Böyük lütfkarlıq da elə budur. İman gətirib yaxşı işlər görən qullarına Allahın müjdə verdiyi nemət budur. De: “Mən sizdən bunun əvəzində qohumluq sevgisindən başqa bir şey istəmirəm”. Kim bir yaxşılıq etsə, onun savabını artırırıq. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, şükrün əvəzini verəndir. (Şura surəsi, 22–23)

Ey qullarım! Həmin gün sizə qorxu yoxdur və siz heç kədərlənməyəcəksiniz də. Siz ayələrimizə iman gətirib müsəlman olmusunuz. Siz də, zövcələriniz də fərəhlə Cənnətə daxil olun! Onlar üçün qızıl sinilər və piyalələr dolandırılacaqdır. Orada nəfslərin istədiyi və gözlərə xoş gələn hər şey olacaqdır. Siz orada əbədi qalacaqsınız. Xeyirxah əməllərinizin nəticəsi kimi varis olduğunuz Cənnət budur. Orada sizin üçün bol–bol meyvələr vardır, onlardan yeyəcəksiniz. (Zuxruf surəsi, 68–73)

Allahdan qorxanlar isə təhlükəsiz bir yerdə – bağçalarda və çeşmələr başında olacaqlar! Taftadan və atlazdan libaslar geyib qarşı–qarşıya əyləşəcəklər. Bax belə! Üstəlik onları iri qaragözlü hurilərlə də evləndirəcəyik. Onlar orada əmin–amanlıq içində hər meyvədən istəyəcəklər. Onlar orada ilk ölümdən başqa heç bir ölüm dadmayacaqlar. Allah onları Cəhənnəm əzabından qorumuşdur, sənin Rəbbinin lütfkarlığı sayəsində. Məhz bu, böyük uğurdur. (Duxan surəsi, 51–57)

Həqiqətən də: “Rəbbimiz Allahdır!” – deyib sonra düz yol tutanlara heç bir qorxu yoxdur və onlar kədərlənməyəcəklər. Onlar Cənnət əhlidirlər və etdikləri əməllərin əvəzi olaraq orada əbədi qalacaqlar. (Əhqaf surəsi, 13–14)

Belələri, əməllərinin ən yaxşısını qəbul edəcəyimiz, günahlarından keçəcəyimiz və Cənnət əhli içərisinə daxil edəcəyimiz kimsələrdir. Bu onlara verilmiş doğru vəddir. (Əhqaf surəsi, 16)

Allah onları doğru yola yönəldəcək, onların halını yaxşılaşdıracaq və onları özlərinə tanıtmış olduğu Cənnətə daxil edəcəkdir. (Məhəmməd surəsi, 5–6)

Allah iman gətirib yaxşı işlər görənləri ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarında yerləşdirər. Kafirlər isə müvəqqəti olaraq kef çəkər, heyvan kimi yeyib-içərlər. Onların yeri Oddur! (Məhəmməd surəsi, 12)

Müttəqilərə vəd olunan Cənnətin vəsfi belədir; orada xarab olmayan sudan çaylar, dadı dəyişməyən süddən çaylar, içənlərə ləzzət verən şərəbdən çaylar və süzölmüş baldan çaylar vardır. Orada onları hər cür meyvə və Rəbbi tərəfindən bağışlanma gözləyir. Məgər onlar od içində əbədi qalan və bağırsaqlarını parça-parça edən qaynar su içirdiləcək kimsələr kimi ola bilərlərmi? (Məhəmməd surəsi, 15)

Möminlərin imanı üstünə iman artırmaq üçün onların qəlbinə rahatlıq göndərən Odur. Göylərin və yerin orduları Allahındır. Allah Biləndir, Müdrikdir. Bu ona görədir ki, Allah mömin kişiləri və mömin qadınları içində əbədi qalacaqları, ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil etsin və onların günahlarından keçsin. Bu, Allah yanında böyük müvəffəqiyyətdir. (Fəth surəsi, 4–5)

Döyüşə getməməkdə kora, çolağa, bir də xəstəyə günah yoxdur. Kim Allaha və Onun elçisinə itaət etsə, Allah onu ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edər. Kim də üz döndərsə, ona ağırlı-acılı bir əzab verər. (Fəth surəsi, 17)

Cənnət də müttəqilərdən uzaqda deyil, (o gün) yaxınlaşdırılmışdır. Budur sizə vəd edilən Cənnət! (Könüllü surətdə Allaha) üz tutan, (İslam dininin hökmlərinə) riayət edən, Mərhəmətli Allahdan Onu görmədən qorxan və səmimi qəlbədən Allaha yönəlmiş qəlblə gələn kimsələr üçündür. Ora sağ-salamat daxil olun! Bu, Əbədiyyət günüdür. Orada onlar üçün istədikləri hər şey hazırlanmışdır. Üstəlik hüzzurumuzda bundan da artığı vardır (Qaf surəsi, 31–35)

Şübhəsiz ki, müttəqilər Cənnət bağlarında və bulaqlar başında olacaqlar, öz Rəbbinin onlara verdiyini alacaqlar. Həqiqətən, onlar bundan əvvəl yaxşı iş görən adamlar olmuşdular. (Zəriyət surəsi, 15–16)

Şübhəsiz ki, müttəqilər Cənnət bağlarında və nemət içində yaşayacaqlar. Rəbbinin onlara bəxş etdiyinə sevinəcəklər. Rəbbi onları Cəhənnəm əzabından xilas etmişdir. Onlara deyiləcək: “Xeyirxah əməllərinizin əvəzi olaraq nuşcanlıqla yeyin, için!” Onlar

səflərlə salınmış mütəkkəllərə dirsəklənəcəklər. Biz onları iri qaragözlü hurilərlə evləndirəcəyik. (Tur surəsi, 17–20)

Onlara istədikləri meyvədən və ətdən bol–bol verəcəyik. Onlar orada bir–birinə şərab dolu badə uzadacaqlar. Bu şərab onları nə boşboğazlığa, nə də günaha təhrik etməz. Onların ətrafında xidmətlərinə verilmiş, qorunub saxlanılan mirvari kimi yeniyetmə oğlanlar dolanacaqlar. Onlar bir–birinə üz tutub soruşacaqlar. Onlar deyəcəklər: “Biz əvvəllər ailəmiz içində olarkən Allahdan qorxurduq. Allah da bizə mərhəmət göstərdi və bizi qızmar yel əzabından qorudu. Biz əvvəllər Ona dua edirdik. Həqiqətən, O, yaxşılıq edəndir, Rəhmlidir!” (Tur surəsi, 22–28)

Onu bir daha öz sürətində enərkən gördü – son həddəki Sidr ağacının yanında. Məva bağı da onun yanındadır. O zaman Sidr ağacını bürüyən bürümüşdü. Peyğəmbərin gözü yayınmadı və həddi aşmadı. O, öz Rəbbinin ən böyük dəlillərindən bəzisini gördü. (Nəcm surəsi, 13–18)

Şübhəsiz ki, müttəqilər Cənnət bağlarında və çaylar kənarında, (Qamər surəsi, 54)

Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Rəbbinin hüzurunda durmaqdan qorxanları iki Cənnət bağı gözləyir. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? İkisində də növbənöv meyvələrlə dolu budaqlar vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? İkisində də iki axar bulaq vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? İkisində də hər meyvədən qoşa–qoşa vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Onlar orada astarları atlazdan olan döşəklərə dirsəklənəcəklər. Hər iki bağın meyvələri onlara yaxın olacaqdır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Orada gözlərini öz ərlərinə dikmiş, onlardan əvvəl özlərinə heç bir insan və cin toxunmamış qızlar vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Onlar sanki yaqut və mərcandırlar. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Yaxşılığın əvəzi ancaq yaxşılıq deyildirmi? Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Bu ikisindən başqa daha iki Cənnət bağı da vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Hər ikisi tünd yaşıldır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? İkisində də fəvvarə vuran iki bulaq vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? İkisində də cürbəcür meyvələr, xurma ağacları və nar vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Orada xoş xasiyyətli, gözəl qızlar vardır. Elə isə Rəbbinizin

hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Çadırlarda gözlərini öz ərlərinə dikmiş hurilər vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Onlardan əvvəl özlərinə heç bir insan və cin toxunmamış qızlar vardır. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Onlar yaşıl balıqlara və gözəl döşəkcələrə dirsəklənəcəklər. Elə isə Rəbbinizin hansı nemətlərini yalan sayırsınız? Sənin əzəmət və kərəm sahibi olan Rəbbinin adı nə qədər mübarəkdir. (Rəhman surəsi, 45–78)

Xeyirxah işlərdə öndə gedənlər, Cənnətdə də öndədirlər! Onlar Allaha yaxın olanlar, Nəim bağlarında qalacaq kimsələrdir. Onların çoxu əvvəlki nəsillərdən, az bir qismi də axırıncılardandır. Onlar bəzənmiş taxtlar üstündə qarşı-qarşıya əyləşib dirsəklənəcəklər. Onların ətrafında həmişəcavan xidmətçi oğlanlar fırlanacaqlar; çeşmə şərabi ilə dolu badələr, bardaqlar və qədəhlərlə – ondan başları ağrımaz və məst olmazlar, bəyənib seçdikləri meyvələr və istədikləri quş əti ilə hərlənəcəklər. Onları iri qaragözlü hurilər gözləyir – sədəf içində saxlanılmış mirvariyyə bənzər hurilər. Bu, onların etdikləri əməllərin mükafatı olacaq. Onlar orada nə boş söz, nə də günaha səbəb olan söhbət eşidəcəklər. Ancaq: “Salam! Salam!” – sözləri eşidəcəklər. Sağ tərəf sahibləri. Nə xoşbəxtdir sağ tərəf sahibləri! Onlar tikansız sidr ağacları arasında, meyvələri salxım–salxım asılmış banan ağacları altında, uzanmış kölgəliklərdə, daim axan sular kənarında, çoxlu meyvələr, tükənməz və qadağan edilməyən meyvələr içində və hündür döşəklər üstündə olacaqlar. Biz Cənnətdəki qadınları yeni biçimdə yaradacağıq. Onları bakirə qızlar edəcəyik – ərlərini sevən, həmyaşlılar. Bunlar sağ tərəf sahibləri üçündür. Onların çoxu əvvəlki nəsillərdən, bir qismi də axırıncılardandır. (Vaqiə surəsi, 10–40)

Amma əgər o, Allaha yaxın olanlardandırsa, onda rəhmətə, gözəl ruziyə və Nəim bağına yetişər. Əgər o, sağ tərəf sahiblərindəndirsə, ona: “Sağ tərəf sahiblərindən sənə salam olsun!” – deyiləcəkdir. (Vaqiə surəsi, 88–91)

O gün sən mömin kişilərin və mömin qadınların nurunun onların önlərindən və sağ tərəflərindən yayıldığını görəcəksən. Onlara: “Bu gün sizin müjdəniz ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarıdır. Siz orada əbədi qalacaqsınız!” – deyiləcək. Bu, böyük uğurdur. (Hədid surəsi, 12)

Rəbbiniz tərəfindən bağışlanmağa və genişliyi göyün və yerin genişliyi qədər olan, Allaha və Onun elçilərinə iman gətirənlər üçün hazırlanmış Cənnətə tələsin. Bu, Allahın lütfüdür, onu istədiyinə verər. Allah böyük lütf sahibidir. (Hədid surəsi, 21)

Allaha və Axirət gününə iman gətirən elə bir camaat tapa bilməzsən ki, onlar Allaha və Onun elçisinə düşmən olanlarla – öz ataları, oğulları, qardaşları, qohum-əqrəbaları olsalar belə – dostluq etsinlər. Allah onların qəlbinə iman salmış və onları Öz tərəfindən bir ruhla dəstəkləmişdir. Allah onları ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edəcəkdir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Allah onlardan razıdır, onlar da Allahdan razıdırlar. Onlar Allahın firqəsidirlər. Həqiqətən, məhz Allahın firqəsi nicat tapanlardır. (Mücadilə surəsi, 22)

Cəhənnəm əhli ilə Cənnət əhli eyni deyillər. Cənnət əhli uğur qazananlardır. (Həşr surəsi, 20)

Bu təqdirdə O sizin günahlarınızı bağışlayar və sizi ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına və Ədn bağlarındakı gözəl məskənlərə daxil edər. Bu, böyük müvəffəqiyyətdir. Sevdiyiniz başqa şey də vardır: Allah tərəfindən kömək və yaxın qələbə. Möminləri bununla müjdələ. (Saff surəsi, 12–13)

O gün Allah sizi Toplanma gününə cəm edəcək. Həmin gün qarşılıqlı aldanma günüdür. Hər kəs Allaha iman gətirib yaxşı işlər görsə, Allah onun günahlarını bağışlayar və onu ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edər. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Bu, böyük müvəffəqiyyətdir. (Təğabun surəsi, 9)

və iman gətirib yaxşı işlər görənləri zülmətlərdən nura çıxartmaq üçün Allahın aydın ayələrini sizə oxuyan bir elçi göndərmişdir. Hər kəs Allaha iman gətirib saleh əməl işləsə, Allah onu içində əbədi qalacağı, ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edər. Allah ona gözəl ruzi nəsib etmişdir. (Talaq surəsi, 11)

Ey iman gətirənlər! Allaha səmimi olaraq tövbə edin. Ola bilsin ki, Rəbbiniz günahlarınızdan keçsin və sizi, Allah o Peyğəmbəri və onunla birlikdə iman gətirənləri utandırmayacağı gündə, ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil etsin. Onların nuru önlərindən və sağ tərəflərindən ətrafa yayılacaqdır. Onlar deyəcəklər: “Ey

Rəbbimiz! Nurumuzu bizim üçün tamamla və bizi bağışla. Həqiqətən, Sən hər şeyə qadirsən!” (Təhrim surəsi, 8)

Allah iman gətirənlərə isə Fironun zövcəsini misal çəkdi. O zaman o: “Ey Rəbbim! Mənə Öz yanında – Cənnətdə bir ev tik. Məni Fironun və onun əməlindən xilas et. Məni zalım adamlardan qurtar!” – demişdi. (Təhrim surəsi, 11)

Şübhəsiz ki, müttəqilər üçün Rəbbin dərgahında Nəim bağları hazırlanmışdır. (Qələm surəsi, 34)

Kitabı sağ əlinə verilən deyəcəkdir: “Budur, oxuyun kitabımı! Mən bilirdim ki, etdiklərimin hesabına qovuşacağam”. O, xoşbəxt həyat sürəcəkdir – uca bir Cənnətdə – elə bir Cənnətdə ki, onun meyvələri lap yaxınlıqda olacaqdır. Onlara: “Keçmiş günlərdə etdiyiniz əməllərə görə nuşcanlıqla yeyin–için!” – deyiləcəkdir (Haqqə surəsi, 19–24)

Cənnət bağlarında hörmət göstəriləcək insanlar da elə onlar olacaqdır. Sənə doğru tələsən kafirlərə nə olub belə – sağdan–soldan dəstələrlə ətrafına yığışırlar? Deyəsən onların hamısı Nəim cənnətinə bir təhər girə biləcəklərini düşünürlər? (Məaric surəsi, 35–38)

Hər bir kəs qazandığının girovuna çevrilir, sağ tərəf sahiblərindən başqa. Onlar Cənnət bağlarında... (Müddəssir surəsi, 38–40)

Bunun əvəzində Allah da onları həmin günün şərinə qoruyar və onlara gözəllik və sevinc nəsib edər; onlara səbir etdiklərinə görə Cənnəti bəxş edər və orada geyəcəkləri ipəklə mükafatlandırır. Onlar orada taxtlar üzərində mütəkkəllərə dirsəklənəcək və orada nə günəş, nə də şaxta görməyəcəklər. Cənnət ağaclarının kölgələri özləri onlara yaxınlaşacaq, meyvələri də tam onların ixtiyarına veriləcək. Onların ətrafına təamlarla dolu gümüşdən hazırlanmış qablar və büllur qədəhlər dolandırılacaq. Gümüşdən olan elə büllur qədəhlər ki, xidmətçilər onları cənnətdəkilərin içmək istədikləri həcmdə hazırlamışlar. Orada onlara zəncəfil qatılmış şərab badəsi içiriləcək. Bu elə bir bulaqdandır ki, o, Cənnətdə Səlsəbil adlanır. Onların ətrafında həmişə gənc olan xidmətçi cavanlar dolanacaqlar. Onları gördükdə səpələnmiş mirvari dənələri olduqlarını sanarsan. Cənnətdə hara baxsan nemət və əzəmətli səltənət nişanəsi görərsən. Onlar əyinlərinə taftadan və atlazdan yaşıl paltarlar

geyəcəklər. Onların qoluna gümüş bilərziklər bağlanacaq. Onların Rəbbi onlara tərtəmiz şərab içirdəcəkdir. Onlara deyiləcəkdir: “Həqiqətən, bu sizə bir hədiyyədir və səyiniz təşəkkürə layiqdir”. (İnsan surəsi, 11–22)

Ancaq kim Rəbbinin hüzuruna gələcəyindən qorxmuş və nəfsinə ehtirası yasaq etmişsə, həqiqətən, Cənnət onun məskəni olacaq. (Naziət surəsi, 40–41)

və Cənnət möminlərə yaxınlaşdırılacağı zaman, hər kəs bu gün üçün özünə nə tədarük etdiyini biləcəkdir. (Təkvir surəsi, 13–14)

Həqiqətən, itaətkarlar nemət içində olacaqlar. (İnfitar surəsi, 13)

Onlar taxtlar üstündə seyrə dalacaqlar. (Mutaffifin surəsi, 23)

Möminləri gördükdə isə deyirdilər: “Həqiqətən, bunlar azmışlardır!” (Mutaffifin surəsi, 32)

Şübhəsiz ki, iman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün ağacları altından çaylar axan Cənnət bağları vardır. Bu, böyük müvəffəqiyyətdir. (Büruc surəsi, 11)

O gün neçəsinin üzündə fərəh görünəcək, dünyadakı səylərindən məmnun qalacaq, uca Cənnətdə olacaq, orada faydasız söz eşitməyəcəkdir. Orada axar çeşmələr vardır; Orada hündür taxtlar, düzülmüş piyalələr, yan–yana qoyulmuş yastıqlar, və döşəmələrə sərilmiş xalçalar vardır. (Ğaşiyə surəsi, 8–16)

Ey arxayın olan kəs! Razi qalmış və razılıq qazanmış halda öz Rəbbinə tərəf dön! Artıq qullarımın arasına daxil ol! Cənnətimə daxil ol! (Fəcr surəsi, 27–30)

Şübhəsiz ki, iman gətirib yaxşı işlər görənlər məxluqların ən yaxşısıdır. Onların Rəbbinin yanındakı mükafatı ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Ədn bağlarıdır. Allah onlardan razıdır, onlar da Ondən razıdır. Bu nemətlər, Rəbbindən qorxan kimsələrdən ötrüdür! (Beyyinə surəsi, 7–8)

NƏTİCƏ

Kitap boyunca anlattığımız tüm bu güzellikler hepimize bir an sonrası kadar yakındır. Hər an ölümlə birlikdə bitəcək bu dünya həyatı, axirətdəki sonsuz həyatın başlanğıcıdır. Bu səbəbdən də hər an, hər saniyə axirətə keçilə biləcəyini unutmaq, cəhənnəmə getmə ehtimalından qorxmaq və bundan ötrü də cənnətdəki sonsuz nemətə qovuşmaq üçün hazırlıq görmək hamı üçün çox əhəmiyyətlidir.

Lakin şeytan insana Allahın cənnətdə vəd etdiyi gözəllikləri, əbədi həyatı unutturmaq, düşündürməmək istəyir. Əksinə qüsurlu və əskikliklərlə dolu olan dünya nemətlərindən razı qalmağı, bunlarla bir neçə on il yaşamağı asanlıqla əldə olunan bir fayda kimi göstərir. Halbuki şeytana qarşı tam əks bir rəftarla cənnətin çox yaxın olduğu həqiqətini yadda saxlayaraq səmimi bir səy göstərmək lazımdır.

Bütün səmimi müsəlmanlar sonsuz mərhəmət, sonsuz rəhmət, sonsuz ağıl və güc sahibi olan, qullarını sevən, onları qoruyub himayə edən, dünyada və axirətdə onların yaxşılığını istəyən, onlara dünyada gözəl və şərəfli bir həyat, axirətdə isə cənnəti vermək istəyən Allahın zəmanəti altındadırlar. Buna görə də müsəlmanlar bu sevinc dolu neməti heç vaxt unutmamalı və bir-birlərini bu yaxın nemətlə müjdələməlidirlər. Necə ki, Allah Quranda möminlərin bu mövzuda bir-birini müjdələdiklərini buyurur:

Doğrudan da, Allah möminlərdən, Cənnət müqabilində onların canlarını və mallarını satın almışdır... (Tövbə surəsi, 111)

...Bu, Allahın Tövratda, İncildə və Quranda Öz öhdəsinə götürdüyü bir vəddir. Allahdan daha yaxşı əhdini yerinə yetirən kimdir? Elə isə sövdələşdiyiniz alış-verişə görə sevinin. Məhz bu, böyük uğurdur. (Tövbə surəsi, 111)

İndeks

- ◆ İmam-ı Şa'rani, Kısaltılmış Tezkire-i Kurtubi, 1-ci cild, Tekin Kitabevi, Konya, 1995.
- ◆ İmam Şa'rani, Ölüm-Kıyamet-Ahret ve Ahirzaman Alametleri, Muhtasarı Tezkireti'l Kurtubi, Bedir Yayınevi, İstanbul.
- ◆ Prof. Dr. İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 14-cü cild, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- ◆ Ahmed Ziyaüddin Gümüştanevi, Ramuz el-ehadis, cild 1-2, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1997.
- ◆ Cem'ul-fevaid min Cami'il-usul ve Mecma'uz-zevaid, İmam Muhammed Bin Muhammed Bin Süleyman er-RUDANİ, Büyük Hadis Külliyyatı, 5-ci cild, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ◆ Abdülaziz Hatip, Dünya Ötesi Yolculuk, Gençlik Yayınları, İstanbul, fevral 1994.
- ◆ Burhan Bozgeyik, Gençlik ve Ölüm, TÜRDAV a.ş., 2-ci nəşr, sentyabr 1995.
- ◆ Prof. Dr. Subhi Salih, Ölümünden Sonra Diriliş, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 2-ci nəşr.
- ◆ Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatı, Nesil Basım Yayın, İstanbul, 1996.

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə irəli sürülmüş, ancaq uğursuzluqla nəticələnmiş elmdən kənar cəfəngiyatdan başqa bir şey deyil. Canlıların cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çox möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən sübut edilməsi ilə və təkamül prosesinin əsla baş vermədiyini göstərən 350 milyona yaxın fosilin tapılması ilə süqut etmişdir. Beləliklə, Allah'ın bütün kainatı və canlıları yaratdığı elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsini dirçəltmək üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat sadəcə elmi həqiqətlərin təhrif olunmasına, tərəfli şərhinə, elm adı altında söylənilən yalan və saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizlətmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixində ən böyük xəta olması son 20-30 il ərzində elm dünyasında getdikcə daha ucadan dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu üzə çıxarmış və bu həqiqət bir çox elm adamı tərəfindən dilə gətirilmişdir. ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrlə məşğul olan bir çox elm adamı darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılışla açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutundan və yaradılış dəlillərindən digər bir çox əsərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə bəhs etmişik və etməyə davam edirik. Ancaq əhəmiyyəti baxımından mövzudan burada da bəhs etməkdə fayda var.

Darvini məhv edən çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim yunanlara gedib çıxan bir təlim olmasına baxmayaraq, XIX əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürüldü. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ən mühüm irəliləyiş Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən "Növlərin mənşəyi" adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı müxtəlif canlı növlərini Allah'ın ayrı-ayrı yaratdığına qarşı çıxırdı. Darvinin fikrincə, bütün növlər ortaq əcdaddan törəmiş və zaman ərzində kiçik dəyişikliklərlə müxtəlifləşmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, sadəcə bir məntiq yeritmə idi. Hətta Darvin kitabındakı "Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər" başlıqlı uzun bölmədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox mühüm suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin qarşısındakı çətinliklərə inkişaf edən elmin üstün gələcəyinə, yeni elmi kəşflərin nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyinə ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez bildirirdi. Ancaq inkişaf edən elm Darwinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız qoydu.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyətini üç əsas başlıq altında təhlil etmək olar:

Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını əsla açıqlaya bilmir.

Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, əslində, təkamül xarakterinə malik olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

Fosillər təkamül nəzəriyyəsinin iddialarının tam əksini göstərir.

Bu bölmədə bu üç əsas başlığı əsaslı təhlil edəcəyik.

Keçilməz ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl dünyada fantastik şəkildə təsadüfən meydana gələn bircə canlı hüceyrədən törədiklərini iddia edir. Bircə hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə əmələ gətirməsi və əgər həqiqətən bu cür təkamül baş vermişsə, nə üçün izlərinin fosillərdə tapılmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Həmin ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi cahilliklə yaradılışı inkar etdiyinə görə, həmin ilk hüceyrənin heç bir plan və nizam olmadan təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddə kortəbii təsadüflər nəticəsində ortaya canlı hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən təməl biologiya qanunlarına zidd iddiadır.

Həyat həyatdan gəlir

Darvin kitabında həyatın mənşəyindən heç bəhs etməmişdi. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə quruluşa malik olduqlarını fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri "spontane generation" adlı nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddələrin təsadüfən birləşərək canlı varlıq əmələ gətirməsinə inanırdılar. Bu dövrdə həşəratların yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan əmələ gəlməsi geniş yayılmış düşüncə idi.

Bunu sübut etmək üçün qəribə təcrübələr aparılmışdı. Çirkli əsginin üstünə bir az buğda qoyulmuş və bir müddət sonra bu qarışıqdan siçanların əmələ gəlməsini gözləmişdilər.

Ətin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törədiyinə dəlil hesab edilirdi. Lakin daha sonra məlum olacaqdı ki, ətin üstündəki qurdlar öz-özlərindən əmələ gəlmirlər, milçəklərin gətirib qoyduğu gözlə görülməyən sürfələrdən çıxırdılar. Darvin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən əmələ gəlməsi inancı elm dünyasında geniş şəkildə qəbul edilirdi.

Lakin Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra məşhur fransız biolog Lui Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster apardığı uzun elmi fəaliyyət və təcrübələrdə gəldiyi nəticəni belə şərh etmişdi:

“Cansız maddələrin həyatı əmələ gətirməsi iddiası artıq qəti şəkildə tarixə gömülmüşdür”. (*Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2*)

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin kəşflərinə uzun müddət qarşı çıxdılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin mürəkkəb quruluşunu üzə çıxardıqca həyatın öz-özünə əmələ gəlməsi iddiasının əsassızlığı daha da açıq şəkil aldı.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunı tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus biolog Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu fəaliyyətlər uğursuzluqla nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etməli olacaqdı:

“Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamilə əhatə edən ən qaranlıq nöqtədən ibarətdir”. (*Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), səh. 196*)

Oparinin yolunu davam etdirən təkamülçülər həyatın mənşəyi problemini həll etmək üçün təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. Miller ibtidai atmosferdə mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübədə birləşdirdi və bu qarışıqca enerji verərək zülalları təşkil edən bir neçə üzvi molekul (amin turşusu) sintezlədi.

O illərdə təkamüllə bağlı mühüm mərhələ kimi tanıtılan bu təcrübənin əsassız olduğu və təcrübədə tətbiq edilən atmosferin yer şərtlərindən çox fərqli olduğu sonrakı

illərdə üzə çıxacaqdı. (*"New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life", Bulletin of the American Meteorological Society, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330*)

Uzun sükutdan sonra Millerin özü də tətbiq etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi. (*Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7*)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün XX əsr boyu göstərilən bütün təkamülçü səylər uğursuzluqla nəticələndi. San Diyeqo Skrips İnstitutundan məşhur geokimyəçi Cefri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə dərc edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

"Bu gün XX əsri arxada qoyarkən hələ də XX əsrin başlanğıcındakı ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıyıq: həyat yer üzündə necə başlayıb". (*Jeffrey Bada, Earth, Şubat 1998, səh. 40*)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamülçülərin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə hesab etdikləri canlıların bu qədər mürəkkəb quruluşa malik olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanın hazırladığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyalarında belə cansız maddələr birləşdirilərək nəinki canlı hüceyrə, hətta hüceyrəyə aid bircə zülal da hasil etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazımlı şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlanmayacaq qədər çoxdur. Lakin bunu açıqlamağa heç ehtiyac yoxdur. Təkamülçülər hələ hüceyrə səviyyəsinə çatmadan çıxılmaz vəziyyətə düşürlər. Çünki hüceyrənin əsasını təşkil edən zülalların təsadüfən sintezlənmə ehtimalı riyazi cəhətdən sıfırdır.

Bunun ən əsas səbəbi budur ki, bir zülalın əmələ gəlməsi üçün başqa zülallar da olmalıdır. Bu səbəb bir zülalın təsadüfən əmələgəlmə ehtimalını tamamilə aradan qaldırır. Ona görə, təkcə bu fakt təkamülçülərin təsadüf iddiasını təkzib etmək üçün kifayətdir. Mövzunun əhəmiyyətini qısaca açıqlayaq:

- **Fermentlər olmasa, zülal sintezlənmə bilməz, fermentlər də zülaldır.**
- **Bircə zülalın sintezlənməsi üçün 100-ə yaxın hazır zülal olmalıdır. Ona görə, zülalların olması üçün zülallar lazımdır.**

- Zülalları sintezləyən fermentləri DNT hazırlayır. DNT olmasa, zülal sintezlənmə bilməz. Ona görə, zülalların əmələ gəlməsi üçün DNT də lazımdır.

- Zülal sintezləmə prosesində hüceyrədəki bütün orqanoidlərin mühüm funksiyaları var. Yəni zülalların əmələ gəlməsi üçün tam funksional hüceyrə bütün orqanoidləri ilə birlikdə mövcud olmalıdır.

Hüceyrənin nüvəsində yerləşən, genetik məlumat daşıyan DNT molekulu isə informasiya bankıdır. İnsan DNT-sindəki informasiyanı kağıza köçürmək istəsək, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik kitabxana ortaya çıxar.

Burada çox maraqlı dilemma da var: DNT ancaq bir sıra xüsusi zülalların (fermentlərin) köməyi ilə qoşalaşa bilər. Amma bu fermentlər də ancaq DNT-dəki informasiya əsasında sintezlənir. Bir-birlərindən asılı olduqlarına görə, DNT-nin qoşalaşması üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdır. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəlməsi ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır. San Diyeqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü prof. Lesli Orsel "Scientific American" jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

"Olduqca kompleks quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfən əmələ gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Ona görə, insan məcburən həyatın kimyəvi yollarla meydana gəlməsinin tamamilə qeyri-mümkün olduğu nəticəsinə gəlir". (*Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78*)

Şübhəsiz ki, əgər həyatın kortəbii təsadüflərlə öz-özünə meydana gəlməsi mümkün deyilsə, onda həyatın yaradıldığı qəbul edilməlidir. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq-aydın əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci əsas cəhət nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri kimi irəli sürdüyü iki anlayışın da, əslində, heç bir təkamül gücünə malik olmamasıdır.

Darvin irəli sürdüyü təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizmi ilə əlaqələndirmişdi. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə başa düşülür: "Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə..."

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir, təbiətdəki həyat uğrunda mübarizədə təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhlükəyə məruz qalan bir maral sürüsündə daha sürətlə qaçan marallar həyatda qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətlə qaçan və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma bu mexanizm maralların təkamül keçirməsinə səbəb olmaz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Ona görə, təbii seçmə mexanizmi heç bir təkamül gücünə malik deyil. Darvin də bu həqiqəti anlamışdı və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: **“Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seçmə heç bir şey edə bilməz”**, - demək məcburiyyətində qalmışdı. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184*)

Lamarkın təsiri

Bəs bu faydalı dəyişikliklər necə baş verə bilərdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı çərçivəsində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə, canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsllə ötürürlər, nəsildən-nəsllə toplanan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər meydana gəlir. Məsələn, Lamarkın fikrincə, zürafələr ceyranlardan törəyiblər, hündür ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəsllə boyunları uzanmışdır.

Darvin də buna bənzər misallar çəkmiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların tədricən balinalara çevrildiyini iddia etmişdi. (B. G. Ranganathan, *Origins?*, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988.)

Lakin Mendelin kəşf etdiyi və XX əsrdə inkişaf edən genetika elmi ilə qəti şəkildə sübut edilən genetika qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə “təkbaşına” və tamamilə təsirsiz mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çıxış yolu tapmaq üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha geniş yayılmış adı ilə neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seçmənin yanına faydalı dəyişiklik səbəbi kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici amillər və ya transkripsiya xətalrı nəticəsində əmələ gələn pozulmaları əlavə etdi. Bu gün də elmi cəhətdən əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, darvinistlər neodarvinist modeli müdafiə edirlər. Nəzəriyyə yer

üzündəki milyonlarla canlı növünün, onların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız-hesabsız mürəkkəb orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan bir proses nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz qoyan bir açıq elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları təkmilləşdirmirlər, əksinə, hər zaman canlılara zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox mürəkkəb quruluşa malikdir. Bu molekula olan hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G. Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyərlər. Çox nadir meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamül xarakterli təsir meydana gətirməyəcəyini sübut edir. Yüksək dərəcədə xüsusiləşmiş orqanizmdə meydana gələn təsadüfi dəyişiklik ya təsirsiz, ya da zərərli olur. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişiklik qol saatını təkmilləşdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsir etməz. Bir zəlzələ bir şəhəri daha yaxşı hala salmaz, onu məhv edər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179*)

Bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı təkmilləşdirən mutasiya müşahidə edilməyib. Bütün mutasiyaların zərərli olması aşkar edilib. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi kimi göstərdiyi mutasiyalar, əslində, canlıları sadəcə məhv edən, şikəst edən genetik hadisələrdir (insanlarda mutasiyanın ən çox rast gəlinən təsiri xərcəngdir). Əlbəttə, məhvedici mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seçmə isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, tək başına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə, təkamül deyilən xəyali proses də baş verməyib.

Fosillər: ara-keçid formalardan əsər-əlamət yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi prosesin baş vermədiyinin ən açıq göstəricisi isə fosillərdir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəyiblər. Əvvəlcədən mövcud olan bir canlı növü zaman ərzində digərinə çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə əmələ gəlmişlər. Nəzəriyyəyə əsasən, bu çevrilmə yüz milyon illər davam edən uzun dövrü əhatə etmiş və mərhələ-mərhələ irəliləmişdir. Bu təqdirdə iddia edilən uzun çevrilmə prosesi zamanı saysız-hesabsız ara növlər əmələ gəlməli və yaşamalıdılar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən canlı xüsusiyyətlərini qazanmış yarı-balıq, yarı-sürünən canlılar yaşamalır və ya sürünən xüsusiyyətlərini daşıyan, bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən quşlar ortaya çıxmaldır. Bunlar bir keçid prosesində olduqları üçün şikəst, yarımçıq, qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadığına inandıqları bu nəzəri məxluqları “ara-keçid forması” adlandırırlar.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşayıbsa, onların sayı və növü milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların qalıqlarına mütləq fosil izlərində rast gəlinməlidir. Darvin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-biri ilə əlaqələndirən saysız-hesabsız ara-keçid növləri keçmişdə mütləq yaşamalır... Onların yaşadığının dəlilləri də sadəcə fosil qalıqları arasında tapıla bilər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Ancaq bu sətirləri yazan Darvin ara-keçid formaların heç cür tapılmadığını bilir və bunun nəzəriyyəsi üçün böyük problem olduğunu görürdü. Ona görə, “Növlərin mənşəyi” kitabının “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” (Difficulties on Theory) adlı bölməsində belə yazmışdı:

“Əgər, həqiqətən, növlər digər növlərdən yavaş dəyişikliklərlə törəyibsə, nə üçün saysız-hesabsız ara-keçid formasına rast gəlmirik? Nə üçün bütün təbiət qarmaqarışq vəziyyətdə deyil, məhz yerli-yerindədir? Saysız-hesabsız ara-keçid forması olmalıdır, bəs nə üçün yer üzünün çoxsaylı təbəqələrində onları tapmırıq?... Nə üçün hər geoloji forma və hər təbəqə belə qalıqlarla dolu deyil?” (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortasından indiyə qədər dünyanın hər tərəfində qızgın fosil araşdırmaları aparılmasına baxmayaraq, ara-keçid formalarına rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və tədqiqatlarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə, tam və qüsursuz formada ortaya çıxdıqlarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek V. Eyser təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Problemimiz budur: fosilləri hərtərəfli tədqiq etdikdə növlər və ya siniflər səviyyəsində belə daima eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; mərhələli təkamüllə təkmilləşən deyil,

birdən-birə yer üzündə əmələ gələn qruplar görürük”. (Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, Proceedings of the British Geological Association, c. 87, 1976, səh. 133)

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri aralarında heç bir keçid forması olmadan, tam formada ani sürətdə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin fikirlərinin tam əksidir. Habelə, bu, canlı növlərinin yaradıldıklarını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün heç bir əcdadı olmadan, bir anda və qüsursuz şəkildə ortaya çıxmasının tək açıqlaması var: o növ yaradılmışdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki yeganə açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və tam formada ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişiklik prosesi nəticəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkamül keçirərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər tam və mükəmməl formada ortaya çıxıblarsa, onda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmışlar”. (Douglas J. Futuyma, *Science on Trial*, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197)

Fosillər isə canlıların yer üzündə tam və mükəmməl formada ortaya çıxdıklarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darvinin hesab etdiyinə əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının ən çox gündəmə gətirdikləri məsələ insanın mənşəyidir. Bununla bağlı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər məxluqlardan törədiyini zənn edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu prosesdə müasir insan ilə əcdadları arasında bəzi ara-keçid formaların yaşadığı iddia edilir. Əslində, tamamilə fantastik olan bu ssenaridə dörd əsas kateqoriya var:

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Təkamülçülər insanların ilk “meymunabənzər əcdadları”na “cənub meymunu” mənasını verən “australopithecus” adını veriblər. Bu canlılar, əslində, nəslə kəsilməmiş meymun növüdür. Lord Solli Zukerman və prof. Çarlz Oksnord kimi İngiltərə və ABŞ-dan iki

məşhur anatomun *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı hərtərəfli araşdırmalar bu canlıların sadəcə nəslə kəsilməmiş meymun növünə aid olduqlarını və insanlarla heç bir bənzərlik təşkil etmədiklərini göstərmişdir. (*Charles E. Oxnard, "The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt", Nature, c. 258, səh. 389*)

Təkamülçülər insanın təkamülünün sonrakı mərhələsini də "homo", yəni insan kimi təsnif edirlər. İddiaya əsasən, homo sırasındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf ediblər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ardıcıl düzərək fantastik təkamül sxemi qururlar. Bu sxem xəyalidir, çünki bu fərqli siniflərin arasında təkamül xarakterli əlaqə olması əsla sübut edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm tərəfdarlarından biri olan Ernst Mayr: "*Homo sapiens*ə uzanan zəncir halqası, əslində, itib", - deyərək bunu qəbul edir. (*J. Rennie, "Darwin's Current Bulldog: Ernst Mayr", Scientific American, Aralık 1992*)

Təkamülçülər "*ausrtalopithecus > homo habilis > homo erectus > homo sapiens*" ardıcılığını qurarkən bu növlərin hər birinin daha sonrakının əcdadı olmasını irəli sürürlər. Lakin paleoantropoloqların son kəşfləri *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*ün dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir. (*Alan Walker, Science, c. 207, 1980, s. 1103; A. J. Kelso, Physical Antropology, 1. baskı, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, s. 221; M. D. Leakey, Olduvai Gorge, c. 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272*)

Habelə, *homo erectus* sinfinə aid olan insanların bir qismi çox müasir dövrlərə qədər yaşayıblar, *homo sapiens neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (insan) ilə eyni mühitdə birlikdə mövcud olmuşlar. (*Time, noyabr 1996*)

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birilərinin əcdadı olduqları iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld, təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

"Əgər bir-biri ilə paralel şəkildə yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) sxemi varsa, onda bizim soy ağacımıza nə oldu? Aydındır ki, bunların biri digərindən törəyə bilməz. Habelə, biri digəri ilə müqayisə edildikdə təkamül xarakterli inkişaf meyli göstərmirlər". (*S. J. Gould, Natural History, c. 85, 1976, səh. 30*)

Qısaca desək, KİV-də və ya dərsliklərdə verilən bir cür fantastik yarı-meymun yarı-insan canlıların rəsmləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dirçəldilməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsas olmayan nağıldan ibarətdir. Bu mövzunu uzun illər tədqiq edən, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il araşdırma aparan

İngiltərənin ən məşhur və hörmətli elm adamlarından biri olan Lord Solli Zukerman təkamülçü olmasına baxmayaraq, meymunabənzər canlılardan insana uzanan nəsil ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman maraqlı elm şkalası da qurmuşdur. Elmi hesab etdiyi elm sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər şaxəli cədvəl çəkmişdir. Zukermanın bu cədvəlində ən elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra bioloji elmlər, daha sonra sosial fənlər gəlir. Şaxələnmənin ən kənar ucunda, yəni elmdən kənar hesab edilən hissədə isə Zukermanın fikrincə telepatiya, altıncı hiss kimi hissin fövqündə olan qavrama anlayışları və bir də insanın “təkamülü” yerləşir! Zukerman şaxələnmənin bu ucunu belə açıqlayır:

“Obyektiv reallıq sahəsindən çıxıb bioloji elm fərz edilən bu sahələrə, yəni hissin fövqündə olan qavramaya və insanın fosil tarixinin şərh edilməsinə daxil olduqda, təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir şəxs üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti şəkildə inanan bu şəxslərin ziddiyyətli bəzi rəyləri eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”. (*Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19*)

İnsanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bir sıra insanların tapdıqları bəzi fosillər haqqında qabaqcadan rəy verərək şərh etmələrindən ibarətdir.

Darvin formulu!

İndiyə qədər təhlil etdiyimiz bütün dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə cəfəng inanca malik olduqlarına bir də uşaqların belə anlayacağı qədər açıq misalla baxaq.

Təkamül nəzəriyyəsi canlıların təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edir. Ona görə, bu iddiaya əsasən, cansız və şüursuz atomlar birləşərək əvvəlcə hüceyrəni əmələ gətirmiş və sonra eyni atomlar birləşərək digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək, canlıların əsasını təşkil edən karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri birləşdirdikdə bir yığın əmələ gəlir. Bu atom yığını hansı prosesdən keçirilsə də, bircə canlı belə əmələ gətirməz. İstəyirsinizsə, bununla bağlı bir təcrübə keçirək və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdikləri, amma ucadan söyləyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin formulu” adı ilə nəzərdən keçirək:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük çənin içində canlıların əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar.

Hətta normal şərtlərdə mövcud olmayan, ancaq bu qarışıqın içində lazımlı bildikləri maddələri də bu çənlərə əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə temperatur və rütubət versinlər. Bunları istədikləri ən yaxşı texnoloji cihazlarla qarışdırsınlar. Çənlərin başında nəzarətçi kimi dünyanın qabaqcıl elm adamlarını qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il fasiləsiz çənlərin başında gözləsinlər. Bir canlının əmələ gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olmasını lazım bilirlərsə, hamısını tətbiq etsinlər. Ancaq nə etsələr də, o çənlərdən əsla bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, səhləb çiçəklərini, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, qırqovulları, rəngarəng kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Nəinki burada sadaladığımız bir neçə canlı, bunların bircə hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaca desək, **şüursuz atomlar birləşərək hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər**. Sonra yeni qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə bölüb, sonra ardıcıl başqa qərarlar verib elektron mikroskopunu icad edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında tədqiq edən professorları əmələ gətirə bilməzlər. **Maddə ancaq Allah'ın üstün yaratması ilə həyat qazanır**. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az düşünmək yuxarıdakı misalda göstərildiyi kimi, bu həqiqəti üzə çıxarar.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəən açıqlaya bilmədiyi digər məsələ isə göz və qulaqdakı üstün duyğu keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “Necə görürük?” sualına qısaca cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə tor qişaya tərsinə düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi adlanan kiçik nöqtəyə ötürülür. Bu elektrik siqnalları bir sıra ardıcıl proseslərdən sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi şərh edilir. Bu məlumatdan sonra düşünək: beyin işığa qapalıdır. Yəni beyinin içi qapqaranlıqdır, işıq beyinin yerləşdiyi yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi adlanan yer qapqaranlıq, işığın düşmədiyi, bəlkə, heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, aydın dünyanı izləyirsiniz.

Üstəlik, bu, o qədər aydın və keyfiyyətli görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası belə hər cür imkanı olmasına baxmayaraq, bu aydın görüntünü əldə edə bilmir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Hal-hazırda gördüyünüz aydın və keyfiyyətli görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın görüntünü sizə dünyanın qabaqcıl televizor şirkətlərinin istehsal etdiyi təkmilləşdirilmiş televizor ekranı belə verə bilməz. 100 ildən bəri minlərlə mühəndis bu aydın görüntünü əldə etmək üçün çalışır. Bunun üçün fabriklər, böyük müəssisələr qurulur, tədqiqatlar aparılır, planlar və dizaynlar edilir. Bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də televizorun ekranı sizə iki ölçülü görüntü göstərir, lakin siz üç ölçülü, dərin perspektivi olan görüntü izləyirsiniz.

Uzun illərdən bəri on minlərlə mühəndis üç ölçülü televizor icad etməyə, gözün görmə keyfiyyətini əldə etməyə çalışırlar. Bəli, üç ölçülü televizor kimi sistem istehsal edə bildilər, amma onu da eynəksiz üç ölçülü görmək mümkün deyil, həm də bu, süni üçölçülü görüntüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiya kimi görünür. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər aydın və keyfiyyətli görüntü əmələ gəlmir. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi olur.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və aydın görüntünü əmələ gətirən mexanizmin təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edirlər. İndi birisi sizə otağınızda televizorun təsadüflər nəticəsində əmələ gəldiyini, atomların birləşib bu görüntünü əmələ gətirən aləti meydana gətirdiyini desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə insanın birlikdə edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha bəsit görüntünü əmələ gətirən alət təsadüfən əmələ gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulağa da aiddir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq seyvanı vasitəsilə toplayıb daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik impulslarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Göz üçün dediklərimiz qulağa da aiddir, yəni beyin işıq kimi səsə də qapalıdır, səs keçirmir. Ona görə, xarici aləm nə qədər səs-küylü olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən aydın səslər beyində eşidilir. Səs keçirməyən beyninizdə orkestr simfoniyaları dinləyir, ətraf mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada səssizliyin hakim olduğu məlum olacaqdır. Aydın görüntü əldə etmək ümidi ilə texnologiyadan necə istifadə

edilsə, səs üçün də eyni səylər on illərdən bəri davam etdirilir. Səsyazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu fəaliyyətlərin nəticələrindən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya və bu sahədə minlərlə mühəndis və mütəxəssis işləməsinə baxmayaraq, qulağın əmələ gətirdiyi qədər aydın və keyfiyyətli səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi qeyd etdikdə mütləq səsin bir hissəsi itir, az da olsa təhrif olur və ya musiqi mərkəzini işə saldıqda hələ musiqi çalmazdan əvvəl mütləq bir cızıltı eşidirsiniz. Ancaq insan orqanizmindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər olduqca aydın və qüsuruzdur. İnsan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi cızıltılı və ya təhrif olunmuş şəkildə səs eşitmir; səs necədirsə, tam və aydın şəkildə onu eşidir. Bu, insan yaradıldığı gündən bəri belədir. İndiyə qədər insanın istehsal etdiyi heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və keyfiyyətli qəbuledici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunların fəvqündə duran çox böyük həqiqət də var.

Beyinin içində görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beyinin içində parlaq, rəngli dünyanı izləyən, simfoniyaları, quşların civiltilərini dinləyən, gülü qoxulayan kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn siqnallar elektrik impulsu kimi beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə əmələ gəlməsinə dair bir çox şey oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu haqqında ən mühüm həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik impulslarını görüntü, səs, qoxu və hiss kimi qavrayan kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini təşkil edən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Elə buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara heç cür cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allah'ın yaratdığı ruhdur. Ruhun görüntünü izləmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyacı yoxdur. Eyni zamanda, düşünmək üçün beyinə də ehtiyacı yoxdur.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan beyinin içindəki bir neçə sm³-lik, qapqaranlıq yerə bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı şəkildə sığışdıran uca Allah'ı düşünüb, Ondan qorxub Ona sığınmalıdır.

Materialist inanc

Bura qədər təhlil etdiklərimiz təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərə zidd iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin heç bir təkamül gücü yoxdur və fosillər nəzəriyyənin iddia etdiyi ara keçid formalarının yaşamadığını göstərir. Bu təqdirdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsi elmə zidd fərziyyə kimi bir kənara qoyulmalıdır. Belə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə təzi elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Ancaq təkamül nəzəriyyəsi təkidlə elmin gündəliyində saxlanılır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid edilməsini elmə təcavüz kimi göstərməyə çalışırlar. Axı niyə? Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi kütlələr üçün əl çəkilməz doqmatik inanc olmasıdır. Bu kütlələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiət haqqında yeganə materialist açıqlama olduğu üçün mənimsəyiblər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və eyni zamanda, qabaqcıl təkamülçülərdən olan Riçard Levontin əvvəlcə materialist, sonra elm adamı olduğunu belə etiraf edir:

“Bizim materializmə bir inancımız var, bu “a priori” (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) inancdır. Bizi dünya haqqında materialist açıqlama verməyə məcbur edən şey elmi metodlar və qanunlar deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori” bağlılığımız səbəbi ilə dünya haqqında materialist açıqlama verən tədqiqat metodları və anlayışlarını uydururuq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi açıqlamanın səhnəyə çıxmasına icazə verə bilmərik”. (*Richard Lewontin, “The Demon-Haunted World”, The New York Review of Books, 9 Ocak, 1997, səh. 28*)

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğrunda davam etdirilən bir doqma olduğunun açıq ifadəsidir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Bu səbəbdən də cansız, şüursuz maddənin həyatı əmələ gətirdiyinə inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, pələnglərin, həşəratların, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz daxilindəki reaksiyalarla, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddədən əmələ gəldiyini qəbul edir. Əslində isə bu, həm ağıla, həm də elmə ziddir. Amma darvinistlər Allah'ın açıq-aşkar varlığını qəbul etməmək üçün bu ağıldan və elmdən kənar fikri cahilliklə müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist düşüncə ilə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: bütün canlılar üstün güc, bilik və ağıla malik olan Yaradanın əsəridir. Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, ən qüsuruz şəkildə nizama salan və bütün canlıları yaradan Allah'dır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, sadəcə ağılı və məntiqini işlədən hər insan elm və mədəniyyətdən uzaq xalqların xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinə inanmağın qeyri-mümkün olduğunu asanlıqla anlayacaqdır.

Yuxarıda da bildirildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içinə bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman ərzində düşünən, dərk edən, kəşflər edən professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi elm adamlarının, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi aktyorların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəniyyətli, təhsilli insanlardır. Bu səbəbdən, təkamül nəzəriyyəsi haqqında dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcədə ağılı başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə tapınmasından, hz. İbrahimin qövmünün düzəltdikləri bütlərə, hz. Musanın qövmünün qızıldan düzəltdikləri buzova tapınmalarından daha qorxulu və ağlasığmaz korluqdur. Əslində, bu vəziyyət Allah'ın Quranda işarə etdiyi ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlı olacağını və həqiqətləri görməkdən məhrum olacağını bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah "Hicr" surəsində də bu insanların möcüzələr görsələr də, inanmayacaq qədər sehrləndiklərini belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və oradan durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: "Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik", - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütləyə bu sehrin təsir etməsi, insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildən bəri bu sehrin pozulmaması isə sözlə ifadə edilməyəcək qədər heyvətli vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, cəfəng və məntiqsiz iddialara inanmalarını anlamaq olar. Ancaq dünyanın hər tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani qərarla birləşib qeyri-adi mütəşəkkillik, nizam, ağıl və şüur nümayiş etdirərək qüsursuz sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun hər cür xüsusiyyətə malik olan Yer planetini və saysız-hesabsız kompleks sistemdən ibarət canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehdən başqa heç bir açıqlaması yoxdur.

Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi şəxslərin etdikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa ilə firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini təbliğ etdikdə firon Hz. Musaya öz bilici sehrkarları ilə insanların topladığı bir yerdə qarşılaşmasını söyləyir. Hz. Musa sehrkarlarla qarşılaşdıqda əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməsini əmr edir. Bu hadisənin danışıldığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın”, - dedi. Onlar (əsalarını yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrkarları Hz. Musa və ona inananlardan başqa insanların hamısını sehrləyə bilmişdilər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı Hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki,) əsa onların uydurub düzəltdikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəltdikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, əvvəllər insanlara sehrləyərək təsir göstərən bu şəxslərin etdiklərinin saxtakarlıq olmasının başa düşülməsi ilə sözügedən şəxslər alçalmışlar. Dövrümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elmilik adı altında olduqca cəfəng iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatlarını qurban verənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə üzə çıxdıqda və sehr pozulduqda alçalacaqlar. Belə ki, təqribən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist filosof olan, ancaq sonradan həqiqətləri görənlər Malkolm Maqerik təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə düşəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

“Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük yumor hədəflərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsillər bu qədər çürük və qeyri-müəyyən hipotezin inanılmaz saflıqla qəbul edilməsini

heyrlə qarşılacaqqlar". (*Malcolm Muggeridge, The End of Christendom, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, səh. 43*)

Bu gələcək uzaq deyil, əksinə, çox yaxın gələcəkdə insanlar "təsadüf"lərin ilah olmasının mümkünsüzlüyünü anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən güclü sehri kimi tərif ediləcəkdir. Bu güclü sehr böyük sürətlə dünyanın hər tərəfində insanlar üzərində təsirini itirməyə başlamışdır. Təkamül yalanının sirrinin öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrlət və təəccüblə qarşılıyır.

...Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!

Həqiqətən, Sən bilənsən, müdriksən!

(Bəqərə surəsi, 32)

Rəbbimiz hər insanı hər şeyin ən gözəlindən, ən mükəmməlindən zövq alacağı və bunlara qovuşmağı xeyli arzulayacağı bir ruh ilə yaratmışdır. Bundan ötrü də insan, həyatı dərk etməyə başladığı andan etibarən bu mükəmməliyi əldə edə bilməyi daxilən daimi surətdə və hədsiz dərəcədə arzulayar. Həmişə ətrafında bir gözəllik və nemət axtarar. Ancaq bunu nə qədər çox arzulasa və bunun üçün nə qədər çox çalışsa da, dünya həyatında heç vaxt bu mükəmməliyə çata bilməz. Çünki, Allah insanın fitrətini ancaq Cənnətdə rahat ola biləcəyi və nəfsinin istəklərini ancaq burada təmin edə biləcəyi şəkildə yaratmışdır. Allah dünya həyatını isə xüsusi olaraq qüsurlu və əskik şəkildə yaratmışdır. Əlbəttə ki, dünya həyatındakı bu nöqsanların bir məqsədi vardır. Rəbbimizin bu cür yaratmasının hikmətlərindən biri insanın cənnətin həqiqi gözəlliyini qavramasını və cənnətə qovuşa bilmək üçün səmimi bir səy göstərməyə çalışmasını təmin etməkdir.

Hər insan xəstəliklərin, ölümlərin, müharibələrin, döyüşlərin, mənfiliklərin, çatışmazlıqların, çətinliklərin heç yaşanmadığı bir dünyada yaşamağı arzulayar. Bu məqsədlə də, heç bir problemin olmadığı xoşbəxt bir həyatı dünya şəraitində meydana gətirə bilmək üçün yollar axtarar. Halbuki Allah Quranda insanlara bu həyatı ancaq cənnətdə yaşaya biləcəklərini bildirmişdir. İnsan bunun üçün olduqca asan bir şeyi yerinə yetirməlidir. İnsan, Rəbbimizin rızasını qazanacağı bir həyat yaşamalıdır. Bundan sonra (Allahın təqdiriylə) öz arzuladığından və xəyal edə bildiyindən xeyli üstün, qüsuruz və əbədi xoşbəxtliklə dolu bir həyatla qarşılaşacaq.